

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ И УПРАВЛЕНИЯ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

СПЕЦВЫПУСК

кафедры «Бухгалтерский учет и аудит»
КарГУ имени Е.А. Букетова, посвященный
25-летию Независимости Республики
Казахстан
«Учет, анализ, аудит и оценка:
тенденции, стратегии
и перспективы развития»

Является
приложением к научному журналу
«Вопросы экономики и управления»
№ 1 (08) 2017

ISSN 2412-3773

ВОПРОСЫ ЭКОНОМИКИ И УПРАВЛЕНИЯ

Международный научный журнал

№ 1.1 (08.1) / 2017

СПЕЦВЫПУСК кафедры «Бухгалтерский учет и аудит» КарГУ имени Е.А. Букетова,
посвященный 25-летию Независимости Республики Казахстан

«Учет, анализ, аудит и оценка: тенденции, стратегии и перспективы развития»

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Ахметов Ильдар Геннадьевич, *кандидат технических наук*

Члены редакционной коллегии:

Арошидзе Паата Леонидович, *доктор экономических наук*

Брезгин Вячеслав Сергеевич, *кандидат экономических наук*

Велковска Гена Цветкова, *доктор экономических наук*

Желнова Кристина Владимировна, *кандидат экономических наук*

Курпаяниди Константин Иванович, *доктор философии (PhD) по экономическим наукам*

Кучерявенко Светлана Алексеевна, *кандидат экономических наук*

Матроскина Татьяна Викторовна, *кандидат экономических наук*

Яхина Асия Сергеевна, *кандидат технических наук*

Руководитель редакционного отдела:

Кайнова Галина Анатольевна

Ответственный редактор:

Шульга Олеся Анатольевна

Художник: Шишков Евгений Анатольевич

Верстка: Бурьянов Павел Яковлевич

Почтовый адрес редакции: 420126, г. Казань, ул. Амирхана, 10а, а/я 231.

Фактический адрес редакции: 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

E-mail: info@moluch.ru; <http://www.moluch.ru/>.

Учредитель и издатель: ООО «Издательство Молодой ученый».

Основной тираж номера 500 экз., фактический тираж спецвыпуска: 26 экз.

Дата выхода в свет: 10.03.2017. Цена свободная.

Материалы публикуются в авторской редакции. Все права защищены.

Отпечатано в типографии издательства «Молодой ученый», 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

Журнал входит в систему РИНЦ (Российский индекс научного цитирования) на платформе elibrary.ru.
Журнал включен в международный каталог периодических изданий «Ulrich's Periodicals Directory».

Международный редакционный совет:

Айрян Заруи Геворковна, *кандидат филологических наук, доцент (Армения)*
Арошидзе Паата Леонидович, *доктор экономических наук, ассоциированный профессор (Грузия)*
Атаев Загир Вагитович, *кандидат географических наук, профессор (Россия)*
Ахмеденов Кажмурат Максutowич, *кандидат географических наук, ассоциированный профессор (Казахстан)*
Бидова Бэла Бертовна, *доктор юридических наук, доцент (Россия)*
Борисов Вячеслав Викторович, *доктор педагогических наук, профессор (Украина)*
Велковска Гена Цветкова, *доктор экономических наук, доцент (Болгария)*
Гайич Тамара, *доктор экономических наук (Сербия)*
Данатаров Агахан, *кандидат технических наук (Туркменистан)*
Данилов Александр Максимович, *доктор технических наук, профессор (Россия)*
Демидов Алексей Александрович, *доктор медицинских наук, профессор (Россия)*
Досманбетова Зейнегуль Рамазановна, *доктор философии (PhD) по филологическим наукам (Казахстан)*
Ешиев Абдыракман Молдоалиевич, *доктор медицинских наук, доцент, зав. отделением (Кыргызстан)*
Жолдошев Сапарбай Тезекбаевич, *доктор медицинских наук, профессор (Кыргызстан)*
Игисинов Нурбек Сагинбекович, *доктор медицинских наук, профессор (Казахстан)*
Кадыров Кутлуг-Бек Бекмуратович, *кандидат педагогических наук, заместитель директора (Узбекистан)*
Кайгородов Иван Борисович, *кандидат физико-математических наук (Бразилия)*
Каленский Александр Васильевич, *доктор физико-математических наук, профессор (Россия)*
Козырева Ольга Анатольевна, *кандидат педагогических наук, доцент (Россия)*
Колпак Евгений Петрович, *доктор физико-математических наук, профессор (Россия)*
Курпаяниди Константин Иванович, *доктор философии (PhD) по экономическим наукам (Узбекистан)*
Куташов Вячеслав Анатольевич, *доктор медицинских наук, профессор (Россия)*
Лю Цзюань, *доктор филологических наук, профессор (Китай)*
Малес Людмила Владимировна, *доктор социологических наук, доцент (Украина)*
Нагервадзе Марина Алиевна, *доктор биологических наук, профессор (Грузия)*
Нурмамедли Фазиль Алигусейн оглы, *кандидат геолого-минералогических наук (Азербайджан)*
Прокопьев Николай Яковлевич, *доктор медицинских наук, профессор (Россия)*
Прокофьева Марина Анатольевна, *кандидат педагогических наук, доцент (Казахстан)*
Рахматуллин Рафаэль Юсупович, *доктор философских наук, профессор (Россия)*
Ребезов Максим Борисович, *доктор сельскохозяйственных наук, профессор (Россия)*
Сорока Юлия Георгиевна, *доктор социологических наук, доцент (Украина)*
Узаков Гулом Норбоевич, *кандидат технических наук, доцент (Узбекистан)*
Хоналиев Назарали Хоналиевич, *доктор экономических наук, старший научный сотрудник (Таджикистан)*
Хоссейни Амир, *доктор филологических наук (Иран)*
Шарипов Аскар Калиевич, *доктор экономических наук, доцент (Казахстан)*

Статьи, поступающие в редакцию, рецензируются. За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов. При перепечатке ссылка на журнал обязательна.

СОДЕРЖАНИЕ

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне — 25 жыл	1
Бердіходжаева М.С., Садуақасова М.Б. Қазақстан Республикасындағы бухгалтерлік есептің дамуы мен қалыптасуы	2
Шакирова Г.А., Касымова А.Г. Анализ становления аудита в Республике Казахстан за годы независимости	4
Абенова М.Х. Внутренний аудит как самостоятельная функция управления компанией	7
Абжанова А.Т., Қалымбетов Ө.К. Стратегиялық басқару есебінің Қазақстандағы кәсіпорындардың стратегиялық дамуын ақпараттық қамтамасыз ету	10
Атабаева А.К. Анализ влияния основных экономических факторов на рынок недвижимости в Казахстане	12
Әубәкір Л.В. Банкротство предприятий — явление рыночной экономики	15
Дюсембаев Б.С. Недопущение потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива и способы его проведения	17
Қалымбетов Ө.К., Дарибаева А.С. Экономикасы дамыған елдерде стратегиялық басқару есебін қолдану тәжірибесі	20
Қалымбетов Ө.К., Темирбекова Л.А., Нурғалиева Д.А. Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін құру	22
Карибаев Е.С., Амиркулова М.Б. Қазақстан Республикасында мемлекеттік аудитке көшу тенденциялары және шетелдік тәжірибе	25
Касымова А.Г., Шакирова Г.А. Применение метода имитационного моделирования в оценке рисков инвестиций в недвижимость	27
Кенжебеков Н.Д., Кабдыбай А.К., Замбинова Г.К. Анализ проблем развития местного самоуправления в регионе с выявлением административно-территориальных барьеров для развития МСУ в Акмолинской области	30

Козинова Н.А. Шоғырландырылған қаржылық есеп беруді құрастырудың әдістемелік негіздері.	32
Койбагарова Д.С., Кабдыбай А.К., Ситенко Д.А. Организационно-методические аспекты анализа текущих обязательств хозяйствующего субъекта	35
Makulbekova R.M., Syzdykova E.Z., Syzdykova D.I. A comparative analysis of the key methodological approaches to the process of financial stability prediction.	38
Молдабекова А.С., Сыздыкова Э.Ж., Сыздыкова Д.И. Методика анализа использования производственной мощности предприятия металлургической отрасли.	41
Монева И.Б., Кошкарова А.С. Особенности последующей оценки и учета основных средств	44
Муштаева Л.А., Бахарева Н.П. Эффективность управления инвестиционной деятельностью в Республике Казахстан: анализ, проблемы и основные тенденции	47
Нургалиева А.М., Ламбекова А.Н. Екінші деңгейлі банктердегі ішкі аудит: мәні және оның маңызы	49
Оразбекова А.О. Қорлар есебінің теориялық мағынасының алғы шарттары	52
Романько Е.Б., Ескерова З.А., Мусабекова А.О.4 Формирование и развитие проектного менеджмента в Республике Казахстан.	54
Сыздыкова Э.Ж., Абилов Д.К., Атабаева А.К., Сыздыкова Д.И. Численность занятых как показатель оценки производительности труда на примере промышленности Республики Казахстан.	57
Темирбекова Л.А. Мемлекттік мекемелерде еңбекақының және ұсталымдардың синтетикалық есебі	59
Токсамбаева А.Б., Базарбаева Л.М. Экономическое развитие Казахстана за годы независимости.	62
Шакеев С.С. Қаржы есебін даярлау мен ұсынудың концептуалды негізінің алғы шарттары.	65
Шаметова А.А., Тажобекова К.Б., Уразбеков А.К. К вопросу улучшения инвестиционного климата в минерально-сырьевом комплексе Казахстана	68
Shulgina I.I., Gartsueva Y.V. Forecasting the amount of allowance for doubtful claims.	70

Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне – 25 жыл

1991 жылы Қазақстан Республикасы тәуелсіз, егеменді ел деп жарияланды.

2016 жылы Қазақстан Республикасының тәуелсіздігіне 25 жыл. Бұл тарих үшін қас қағым сәт. Қоғамдық құрылымда түбегейлі өзгерістер үшін ондаған, тіпті жүздеген жылдар қажет. Алайда қоғам дамуының кейбір кезеңдері ондаған жылдарға татиды. Қазақстан қоғамының бет алысын түбегейлі өзгерткен, даму бағыттарын жаңартқан, көкейкесті шешімдер қабылдаған осындай кезеңге егемендігіміздің алғашқы 25 жылын жатқызуға болады.

Тұңғыш Президент Н.Ә.Назарбаевтың Тәуелсіздіктің 25 жылындағы ғаламат көшбасшылығымен Қазақстан тамаша табыстарға қол жеткізді.

1992 жылдың 2 наурызда Біріккен Ұлттар Ұйымына мүше болдық, 1993 жылы төл ақшамыз – теңге еңгізілді; 14 мың шақырымға жуық шет елдермен шекарамызды айқындадық, шағын және орта бизнестің қалыпты дамуы үшін, әлеуметтік құбылыстар мен үдерістерді реттейтін арнайы заңдар қабылданып, арнайы ұйымдар қызмет атқара бастады. Ата заңымыз – Ел Конституциясы қабылданып, қос палатылы парламент құрылды, құқықтық, саяси-экономикалық дамуымызды реттеу мақсатында жүздеген заңдар қабылданды, нәтижесінде еліміз ТМД елдері ішінде алғаш болып экономикасы нарыққа, қоғамы демократиялық ел мәртебесіне қол жеткізді. Ел экономикасында үдемелі инновациялық-индустриялық даму бағдарламасына сай жаңа салалар – машина жасау, химия, құрылыс индустриясы, туризм инфрақұрылымы пайда болды. «ҚазАгро» Ұлттық компанияның несиелендіру бағдарламаларының нәтижесінде азық-түлік өңдеу өнеркәсібі жоғарғы қарқынмен дамыды. Әлемдік банктің деректері бойынша Қазақстан экономикасы 1991 жылдан 2015 жылға дейін 7,4 есе өсті. Ал Біріккен Ұлттар Ұйымының Халықаралық даму агентінің деректері бойынша елдің әлеуметтік әл-ауқат деңгейінің көрсеткіші 55-ші орында, кәсіпкерлікке жағдай жасаумен бәсеке қабілеттілігі бойынша 54-орында, Адами даму индексі бойынша ҚР-сы 56-шы позицияны иемденді. Елдің қаржылық-несиелік жүйесі нығайып, тұрақталды.

2015 жылдың 27 шілдесінде Қазақстан Дүниежүзілік сауда ұйымының мүшесі атанды.

Қазақстан Республикасындағы бухгалтерлік есептің дамуы мен қалыптасуы

Бердіходжаева Мейрамгүль Сайлауқызы, экономика ғылымдарының магистрі;
Садуақасова Мархаббат Берікболқызы, экономика ғылымдарының магистрі
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Өткенсіз болашақ жоқ. Бухгалтерлік есептің даму тарихын білетін адам, кеңінен ойлап, күнделікті жұмыста тиімді шешімдер тауып, ұйымның даму жолдарын анықтай алады. Өйткені тарих келесілерге мүмкіндік береді: тарихи үдеріс қарқынын ашу, оның заңдылықтарын сипаттау; даму үдерісінде бар байланыстар мен алшақтықтарды білу; қолданылатын әдістердің эволюциясын қарастыру мен категорияларды қалыптастыру; жалпы тұжырымдамалардың ауысуын зерттеу, мәселелер мен шешімдердің тарихын көрсету; мамандарға тарих — адам тәжірибесі негізінде жаңаны объективті бағалауға үйрету; ғылыми алдын ала көре білу техникасын игеру.

Алдыңғылардың тәжірибесін білген бухгалтер тиімдірек жұмыс істей алады, ол бұрыннан да белгілі зерттеулерге уақыт жоғалтпайды.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздік алғаннан бастап, бухгалтер кәсібінің дамуы КСРО кезінде қалыптасқан жоспарлық-әкімшілік экономика режимінде іске асты. Еліміз егемендік алып, ерікті мемлекет құрылғаннан кейін бухгалтерлік мамандыққа нарықтық экономиканың сұранысын және мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін жаңа талаптар қойыла бастады. Бухгалтерлік есептің дамуы жас мемлекеттің дамуымен қатар қазіргі уақытқа дейін жалғасуда. Уақыт талаптарына сәйкес еліміздің нормативтік-құқықтық базасы да өзгеріп жатыр.

Бәрімізге белгілі, қандай да болсын елдің бухгалтерлік есеп жүйесі экономикалық қатынастар деңгейіне сәйкес келуі керек. Экономикалық қатынастардың өзгеруі (шаруашылықтың әміршіл-әкімшіл жүйесінен нарықтық қатынастарға өтуі) бухгалтерлік есеп тұжырымдамасының сәйкес трансформациясын қажет етті.

Қалыптасқан заманауи экономикалық жағдайларда және Қазақстанның халықаралық байланыстарын кеңейту жағдайында бухгалтерлік есеп бірқатар реформалардан өтті. Бұл үдерістің басы ретінде Қазақстанның нарықтық экономика талаптарына сәйкес есеп пен статистика жүйесінің халықаралық тәжірибесінде қабылданған бағдарламаны қабылдауын есептеуге болады. Қазақстанның Халықаралық валюта қорына кірігуі, теңгенің айырбасталымдылыққа өтуі, кең аумақты халықаралық байланыстар, шетелдік инвестициялар бухгалтерлік есепті халықаралыққа жақын стандарттармен сәйкес ұйымдастыруды бұлтартпай талап етті.

Қазақстан Республикасы дамуына, оның әлемдік экономикаға өтуіне байланысты бухгалтерлік есепке оның әлемдік экономикалық қоғамдастыққа түсінікті болуы және тағы басқадай үлкен талаптар қойылып отыр, бұл қаржылық есептің халықаралық стандарттарына толық көшуге негіз болды. 1994 жылы қабылданған рефор-

малардың бірінші бағдарламасында барлық кәсіпорындардың халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына 2000 жылы өтуі болжанған. Алайда, ҚЕХС-н қолдануға өту бірте-бірте болатын және мақсатты үдеріс екені біліне бастады. Бір жылда мұндай өзгерістер бола алмайды, бұл үшін арнайы іс-шараларды жүргізу қажет болды. Ең алдымен заңдылықтарға (азаматтық және салықтық) өзгерту енгізу, сонымен қатар бухгалтерлік есептің барлық дерлік нормативтік базаларын қайта қарастыру талап етіледі. Бұл шараларды жүзеге асыру үшін іс-шаралар жоспары жасалды.

Бухгалтерлік есеп пен есептілікті реформалау және Қазақстандағы ұйымдардың ҚЕХС-қа бірте-бірте өту үдерісі еліміздің егемендік алғаннан кейін бухгалтерлік есепке қатысты қабылданған ең алғашқы нормативтік құжат 26 желтоқсан 1995 жылғы №2732 «Бухгалтерлік есеп туралы» заң күші бар ҚР Президентінің Жарлығымен бекітілді. Ол 1996 жылдың 1 қаңтарынан бастап күшіне енді. Осы заңға сәйкес Қазақстан Республикасы Бухгалтерлік есеп жөніндегі ұлттық комиссиясының №3 Қаулысымен 1996 жылы 13 қарашада Бухгалтерлік есепке алу стандарттарының бекітілуі, ҚЕХС-ты толық және сөзсіз қабылдауға ауыспалы кезең болды [1, 154 б].

Алғашқы бухгалтерлік есеп туралы заңның қабылдануына дейін елімізде кеңес үкіметі кезінде қабылданған шоттар жоспары қолданылды, алайда нарықтық экономика жағдайында пайда болған объектілердің есепке алынуы үшін жаңа бухгалтерлік шоттар енгізілді.

1996 жылы 18 қарашада Қазақстан Республикасының Ұлттық комиссиясы бекіткен № 6 «Субъект қызметтері қаржы-шаруашылық бухгалтерлік есеп шотының Бас жоспары туралы» Қазақстан Республикасы Бухгалтерлік есеп жөніндегі ұлттық комиссия қаулысы қабылданып, 1997 жылғы 1 қаңтардан қолданысқа енгізілді.

2002 жылдың 24 маусымынан бастап, «Бухгалтерлік есеп туралы» заң күші бар ҚР Президентінің Жарлығы «Бухгалтерлік есепке алу және қаржылық есеп беру туралы» ҚР Заңы деп өзгертілді. Осы заң бухгалтерлік есеп пен есеп берудің барлық сауалдары бойынша кәсіпорын басшылары, бухгалтерлері мен басқа да лауазымды тұлғалары басшылыққа алуға міндетті нормаларды анықтады. Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2002 жылғы 18 қыркүйегінде «Бухгалтерлік есеп шоттарының үлгілік жоспарын бекіту туралы» № 438 бұйрығына сәйкес бухгалтерлік есеп шоттарының үлгілік жоспары қабылданды.

2003 жылдан бухгалтерлік есепті ҚЕХС сәйкес жүргізуге заңды түрде бекітілген кезеңдік өту басталды. 2005 жылдың 1 қаңтарынан ҚЕХС бойынша бірінші

қаржылық есеп беруді Қазақстандық ірі компаниялар бастады. 2006 жылдан бастап, барлық қаржылық ұйымдар, ұлттық компаниялар және ірі акционерлік қоғамдар қаржылық есептілігін ҚЕХС сәйкес жасай бастады.

Ел экономикасының нарықтық жолға көшуіне байланысты жаңа кәсіпкерлік қызметтер пайда болып, бухгалтерлік есептің маңызы мен рөлі арта түсті. Осыған орай бухгалтерлік есептің мазмұны мен құрылымына өзгерістер енгізілді. Еліміздегі жүргізіліп отырған бухгалтерлік есеп жұмысы ірі және жария мүдделі кәсіпорындарда халықаралық қаржылық есеп беру талаптарына сай орындалды.

Осылайша 2007 жылғы 28 ақпанда Қазақстан Республикасының «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» №234 Заңы жаңа нұсқада бекітілді. Бұл Заң қазір де Қазақстан Республикасындағы бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік жүйесін реттейді.

Заңда орын алған өзгерістерге сәйкес, 2007 жылы жаңадан бухгалтерлік есеп шоттарының үлгілік жоспары қабылданып, Қазақстан Республикасының Қаржы министрінің 2007 жылғы 23 мамырдағы №185 бұйрығымен бекітілді.

Осы нормативтік құжаттар қолданыстағы нормативтік және әдістемелік базаны халықаралық талаптарға сәйкес жетілдіруге, бухгалтерлік жұмыскерлерді Халықаралық қаржылық есептілік стандарттарының барлық талаптарына сәйкес бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті жасауға оқытуға негіз болды. Осылайша, қабылданған Қазақстан Республикасының «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» Заңына сәйкес 2007 жылдың 21-маусымындағы ҚР Қаржы министрлігінің бұйрығымен елімізде ұлттық қаржылық есептілік стандарттары (ҰКЕС № 1 және ҰКЕС № 2) қабылданды.

Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2007 жылғы 21 маусымдағы № 218 «№ 1 ұлттық қаржылық есептілік стандартын бекіту туралы» Бұйрығына сәйкес енгізілген № 1 ҰКЕС Қазақстан Республикасының салық заңдылығына сәйкес арнайы салық тәртібін қолданатын шағын кәсіпкерлік субъектілерінде, сонымен қатар шаруа немесе фермерлік қожалықтарда, ауылшаруашылық өнімдерін өндіретін — заңды тұлғаларда, шағын кәсіпкерлік субъектілері болып табылатын жеке кәсіпкерліктерде бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті жасау тәртібін анықтау мақсатында қабылданды.

Қазақстан Республикасының Қаржы министрінің 2007 жылғы 21 маусымдағы № 217 «№ 2 ұлттық қаржылық есептілік стандартын бекіту туралы» Бұйрығына сәйкес енгізілген ҰКЕС келесі ұйымдардағы бухгалтерлік есепті жүргізу мен қаржылық есептілікті жасау тәртібін анықтады: шағын және орта кәсіпкерлік субъектілерінде; Қазақстан Республикасының заңдылығына сәйкес оның аумағында тіркелген шетелдік заңды тұлғалардың коммерциялық емес ұйымдарында, филиалдары мен өкілдіктерінде; жедел басқару құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар (қазыналық кәсіпорындар).

Алайда бұл стандарттар Қазақстан Республикасының Қаржы министрінің 2013 жылғы 31 қаңтардағы № 50 «Ұлттық қаржылық есептілік стандартын бекіту туралы» Бұйрығына сәйкес біріктіріліп, республикада бір ұлттық бухгалтерлік есеп стандарты қабылданды. Ол қаржылық есептіліктің қағидалары мен сапалы сипаттамаларын, шағын кәсіпкерлік субъектілерімен, сонымен қатар әрекеті тек шетел валютасымен айырбас операцияларын ұйымдастыру болып табылатын заңды тұлғалармен бухгалтерлік есепті жүргізуі мен қаржылық есептілікті жасауын анықтайды.

Мемлекеттік сектордағы бухгалтерлік есеп жүйесін реформалауды жүзеге асыру үшін, бюджеттік үдерісті жетілдіру және нәтижеге бағытталған бюджетті кезең бойынша енгізу мақсатында, ҚР Үкіметінің 6 маусым 2008 жылғы № 544 Қаулысымен 2009—2013 жылдар кезеңіне есептелген мемлекеттік мекемелердің бухгалтерлік есебі мен қаржылық есептілігін жетілдіру бойынша шараларды қарастыратын нәтижеге бағытталған бюджетті енгізу бойынша шаралар жоспары бекітілген болатын. Кезекті және шоғырландырылған іс-шараларды бес жыл ішінде жүзеге асыру үшін ҚР Қаржы министрінің 2009 жылғы 24 шілдесіндегі № 318 бұйрығымен бекітілген 2009—2013 жылдарға мемлекеттік мекемелердің бухгалтерлік есебі қаржылық есептілігін жетілдіру бойынша Іс-шаралар жоспары төрткезеңдік кешенде жасалғанын.

Қазақстан Республикасының Бюджеттік кодексінің 2013 жылдың 1 қаңтарынан бастап енгізілген 114-бабына сәйкес бухгалтерлік есепке алудың және қаржылық есептіліктің мақсаты мүдделі тұлғаларды мемлекеттік мекемелердің қаржылық жағдайы туралы толық және дұрыс ақпаратпен қамтамасыз ету болып табылады [2, 85 б]. Осы кодекстің 115—117 бабына сәйкес 2013 жылдың 1 қаңтарынан бастап, барлық мемлекеттік мекемелер бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілікті есептеу әдісі бойынша жүргізеді.

2013 жылдың 1 қаңтарынан мемлекеттік мекемелердің бухгалтерлік қызметтері есепті ҚСҚЕХС негізінде жасалған жаңа бағдарламалық өнімді қолдану жағдайында жаңа нормативтік құқықтық актілерге сәйкес жүзеге асырады.

Мемлекеттік мекемелердің бухгалтерлік есеп шоттарының жоспары Қазақстан Республикасының Бюджет кодексіне сәйкес әзірленген және Қазақстан Республикасы Қаржы Министрінің 15 маусым 2010 жылғы № 281 «Мемлекеттік мекемелердің бухгалтерлік есеп шоттарының жоспарын бекіту туралы» бұйрығымен бекітілген.

Осылайша, бюджеттік үдерістің реформасы және оның бюджеттік үдеріске қатысушылардың жауапкершілігін және дербестігін жоғарылатуға бағытталғандығы бюджеттік есеп пен есептіліктің және бюджеттік жіктеудің жүйесін мәнді реформалауды талап етті.

Қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына (КСҚЕХС) сәйкес шоғырландырылған қаржылық есептілікті құру Қазақстанның ұлттық деңгейінде, басқа елдердегі сияқты мемлекеттік сектордың шоғырландырылған қаржылық есептілігін

калыптастырудың негізгі мақсаты — ҚР субъектілерінің мемлекеттік үкімет органдары мен жергілікті үкімет органдарының әрекеті туралы сапалы, ашық, объективті және салыстырмалы ақпаратты қамтамасыз ету. Қазақстан дамуының қазіргі кезеңі сыртқы дүниеге бірте-бірте қарауымен, оны дүниежүзілік экономикалық жүйенің тәуелді және сонымен қатар ықпалды бөлігі ретінде тануымен сипатталады.

Бухгалтерлік есепке алу жүйесін дамыту, өсіп және серпінді дамып келе жатқан мемлекет құруға маңызды жағдай болып табылады. Халықаралық стандарттар негізінде Қазақстандық бухгалтерлік есеп жүйесін жетілдіру — қазіргі кездің басты талабы болып отырғаны да мәлім. Сонымен қоса еліміз Еуразия кеңістігіндегі елдермен тәжірибе алмасу арқылы бухгалтерлік есепті дамытып қана қоймай, оған өзінің тарапынан жаңа ұсы-

ныстар енгізуге жол ашып, мақсатты да, мағыналы даму жолын алға қойып отыр. Бұл бағдарламада экономика, әлеуметтік, ішкі саясат және демократияның дамуы жан-жақты, толық қарастырылған, ендеше осындай мәселелерді шешудің басты нышандары-сонау есептілік жүйесі секілді жүйелерден бастау алады.

Келесі бағыт-бағдарымыз 2050 болып тұр, яғни жарқыраған 30-дық. Бұл бағдарламада экономика, әлеуметтік, ішкі саясат және демократияның дамуы жан-жақты, толық қарастырылған, ендеше осындай мәселелерді шешудің басты нышандары — сонау есептілік жүйесі секілді жүйелерден бастау алады. Болашаққа деген талпыныс зор және нақты қандай қадамдар жасалыну керектігі өз шешімін тауып жатса, ХХІ ғасыр — шынында, Қазақстанның «алтын ғасыры» болатыны сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Торшаева Ш. М. Основы бухгалтерского учета. — Караганда, 2014. — 213 с.
2. Бердіходжаева М. С. Мемлекеттік мекемелердің есептеу қағидасы бойынша қоғамдық сектор үшін қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттарына өту мәселелері // «Заманауи әлемдегі ғылым мен білім» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. — Қарағанды: Болашақ-Баспа, 2013. — Б. 85–88.

Анализ становления аудита в Республике Казахстан за годы независимости

Шакирова Гульнар Аймаганбетовна, магистр экономических наук;
Касымова Айғаным Габдысәлімовна, магистр экономических наук
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

Аудиторская деятельность исторически представляет собой один из наиболее важных элементов инфраструктуры рыночной экономики, способствующих развитию предпринимательской деятельности и экономики страны в целом.

История развития аудита в Казахстане показала, что для становления и дальнейшего развития такого института как аудиторство требуется государственное вмешательство. Согласно установленных требований гражданского законодательства, только если имеется разрешения государства, которое представлено в лице соответствующих органов государственной власти, определенный вид деятельности в нашем случае аудиторская деятельность получает право на легальное существование. Если нет государственного разрешения, это приводит к тому, что даже если аудиторская деятельность является объективно необходимой, она не может получить так называемой «прописки» в законодательстве.

В таблице 1 представлен анализ становления развития аудиторской деятельности в Республике Казахстан, основные этапы которого как мы отмечали выше — это «прописка» в законодательстве.

Первый этап (1990–1993 гг.) проходил в условиях полного отсутствия нормативной правовой базы ауди-

торской деятельности. Данный период развития аудита в Казахстане имел следующие отличия, с одной стороны, директивным характером были созданы аудиторские организации, а с другой — стихийный характер зарождения аудиторской деятельности (подготовка аудиторских кадров, неупорядоченная выдача первых сертификатов и лицензий).

В Республике Казахстан впервые среди стран бывшего союза был разработан и принят закон «Об аудиторской деятельности в Республике Казахстан». Однако после принятия первого закона «Об аудиторской деятельности в Республике Казахстан» от 18 октября 1993 г. произошли существенные изменения, как в экономической, так и общественно-политической жизни страны.

Второй этап (октябрь 1993 г. — март 2000 г.) — это период активного становления казахстанского аудита.

В Республике Казахстан, учитывая происходящие изменения, обусловило разработку нового Закона РК «Об аудиторской деятельности», принятого 20 ноября 1998 г. Своевременное принятие второго нынешнего Закона об аудите способствовало закреплению фактической независимости аудиторов и аудиторских организаций в республике.

Таблица 1. Анализ становления аудиторской деятельности в Республике Казахстан

15.02.90	аудиторская фирма «Хозрасчетный аудиторский центр»
18.10.93 г.	Закон Республики Казахстан от 18.10.1993 года N 2446-XII «Об аудиторской деятельности в Республике Казахстан»
20.11.98 г.	Закон Республики Казахстан «Об аудиторской деятельности» от 20.11.1998 г. №304-I
16.03.00	Рекомендованы Международные стандарты аудита
05.05.2006	Закон Республики Казахстан «Об аудиторской деятельности» от 20.11.1998 г. №304-I принятие на законодательной основе МСА.
07.04.2016	Последние изменения Закон Республики Казахстан «Об аудиторской деятельности» от 20.11.1998 г. №304-I
Примечание — составлено автором	

В соответствии с требованиями Закона РК «Об аудиторской деятельности» были проведены мероприятия по созданию территориальных палат и Республиканской палаты аудиторов, избранию ревизионной комиссии и образованию квалификационной комиссии по аттестации аудиторов.

Третий этап (март 2000 г. — май 2006 г.) продолжил свое становление аудита. Аудит прочно занял свою нишу среди других видов финансового контроля.

Аудит как неотъемлемый элемент социально-экономических преобразований является неперенным атрибутом рыночной экономики. От качества предоставляемых аудиторских услуг во многом зависит успешная финансово-экономическая деятельность, эффективность проведения экономических реформ в Республике Казахстан.

Таким образом, до 2008 г. казахстанские аудиторские компании действовали в условиях стабильного благоприятного развития аудиторского рынка. Это способствовало, в первую очередь:

- формированию структуризированной нормативной базы (разработка и принятие Закона РК «Об аудиторской деятельности»);
- расширению перечня предоставляемых услуг в отношении предоставления консультаций по подготовке отчетности в формате МСФО, проведение обучающих семинаров, в результате чего доля аудиторских услуг стала снижаться;
- повышению уровня квалификации сотрудников аудиторских компаний путем повышения минимальных требований к кандидату на должность аудитора;
- расширение географии рынка, результатом которого стало развитие региональных компаний, подлежащих обязательному аудиту, в следствии чего аудиторские компании стали открывать собственные филиалы и представительства для проведения обязательного аудита.

На пятой Республиканской конференции аудиторов РК, проходившей 16 марта 2000 г. в г. Алматы, были рассмотрены и приняты «Международные стандарты аудита в Казахстане». Международный комитет по аудиторской практике (МКАП) издал нормативные документы, состоящие из Международных стандартов проведения аудита (МСА) и стандартов по оказанию сопутствующих услуг (ССУ).

Закон Республики Казахстан «Об аудиторской деятельности» в редакции от 5 мая 2006 года установил, что аудит в Казахстане осуществляется в соответствии с Международными Стандартами Аудита, не противоречащими законодательству страны, опубликованными на государственном и русском языках организацией, имеющей письменное разрешение на их официальную публикацию в Республике Казахстан от Комитета по Международной Аудиторской Практике при Международной Федерации Бухгалтеров. Этим правом в полной мере обладает профессиональная аудиторская организация — Палата Аудиторов Республики Казахстан, являющаяся действительным членом Международной Федерации Бухгалтеров.

Таким образом, именно отсюда можно говорить о четвертом современном этапе развития аудиторской деятельности в Республике Казахстан.

В настоящее время на казахстанском рынке аудиторских услуг действует 165 казахстанских организаций и 513 индивидуальных аудиторов, а также зарубежных компаний, в том числе межконтинентальные аудиторско-консалтинговые корпорации: «Deloitte», «Ernst&Young», «KPMG», «PricewaterhouseCoopers». Особо следует отметить, что по данным Министерства Финансов РК, в целом по стране на долю услуг по проведению аудита приходится только около 44% всего объема оказанных аудиторских услуг, а остальное на долю так называемых прочих услуг, определенных Законом Республики Казахстан от 20 ноября 1998 года № 304-I Об аудиторской деятельности (с изменениями и дополнениями по состоянию на 07.04.2016 г.) [1].

Согласно закону РК «Об аудиторской деятельности», обязательным условием осуществления аудиторской деятельности для фирм является вхождение в профессиональное объединение аудиторских организаций (ПО) (Таблица 2).

Распределение аудиторских организаций по регионам в 2016 г. характеризуется данными, отраженными в таблице 3. Анализируя распределение аудиторских организаций по регионам необходимо отметить, что основной удельный вес 64% приходится на Алматы, это объясняется, тем, что на момент становления аудиторской деятельности, в 90-е годы Алматы являлось не только столицей Казахстана, но и интеллектуальным центром, где были сконцентрирован интеллектуальный потенциал страны.

Таблица 2. Реестр зарегистрированных профессиональных аудиторских организаций на 2016 год

№ п/п	Наименование профессиональной аудиторской организации	Юридический адрес, номер и дата свидетельства о государственной регистрации	Свидетельство об аккредитации			Ф. И. О руководителя
			серия	номер	дата выдачи	
1	ПАО «Коллегия аудиторов»	г. Алматы, ул. Ауэзова, 114/14 уг. Ул. Озтюрка	МФАА №0004	№1	13.04.2007 г.	Нурсеитов Эреуль Оразымбетович
2	ПАО «Палата аудиторов Республики Казахстан»	г. Алматы, 6-й микрорайон, корпус 56	МФАА №0005	№2	03.01.2008 г.	Кошкимбаев Сапар Хайсаханович
3	ПАО «Союз аудиторов Казахстана»	г. Астана, район Есиль, бизнес-центр «Астаналық», офис 379	МФАА №0012	№3	25.06.2013 г.	Раимжанов Серик

Примечание — составлено автором по данным сайта www.audit.kz [2]

Таблица 3. Распределение аудиторских организаций ПАО «Палата аудиторов Республики Казахстан» по регионам РК

№ п/п	Регионы	Количество аудиторских организаций	
		всего	Состоящие в ПАО «Палата аудиторов РК»
1	г. Астаны, Акмолинская область	15	11
2	г. Алматы	106	48
3	Актюбинская область	2	2
4	Атырауская область	2	-
5	Восточно-Казахстанская область	5	5
6	Жамбылская область	2	1
7	Западно-Казахстанская область	1	1
8	Карагандинская область	6	3
9	Костанайская область	5	3
10	Кызылординская область	1	1
11	Мангистауская область	2	2
12	Павлодарская область	2	1
13	Северо-Казахстанская область	2	2
14	Южно-Казахстанская область	14	2
	Итого	165	82

Примечание — составлено автором по данным сайта www.audit.kz [2]

Разработка и принятие соответствующих рыночным взаимоотношениям нормативно-правовых актов Республики Казахстан способствует правильному определению перспектив развития аудиторского дела и активному привлечению в нашу страну крупных международных аудиторских компаний.

Разработкой профессиональных требований на международном уровне занимаются несколько организаций, в том числе Международная федерация бухгалтеров (МФБ), включающая в себя представителей 158 организаций из 115 стран [3].

В рамках МФБ аудиторскими стандартами непосредственно занимается Международный комитет по аудиторской практике (МКАП), действующий на правах постоянной автономной организации.

Важно подчеркнуть, что Палата аудиторов Республики Казахстан, которая в течение последних 23-х лет принимала непосредственное участие в становлении аудиторской деятельности в стране и сыграла немалую роль в повышении престижа Казахстана во всем мире в контексте внедрения результатов международной отчетности и апробации зарубежного опыта.

Таким образом, нами была дана общая характеристика казахстанского рынка аудиторской деятельности. Учитывая вышеизложенную информацию по краткой характеристике деятельности казахстанских аудиторских компаний можно отметить, что аудиторская деятельность является стабильно развивающейся и характеризуется рядом успехов в своем развитии.

Литература:

1. Закон Республики Казахстан «Об аудиторской деятельности» от 20.11.1998 г. № 304-І (с изменениями и дополнениями от 07.04.2016 г.)
2. www.audit.kz — официальный сайт ПАО «Палата аудиторов Республики Казахстан»
3. Мусаипканова, Ж.Д. Эффективность аудиторской деятельности и пути ее совершенствования в Республике Казахстан // Банки Казахстана. — 2012. — № 12. — с. 21–23.

Внутренний аудит как самостоятельная функция управления компанией

Абенова Майра Хомаровна, PhD докторант

Варненского Свободного университета им. «Черноризец Храбър», Болгария

Актуальность аудита предопределена тем, что не зависимо от формы собственности: государственные или частные предприятия в большинстве они низко рентабельны либо убыточны, и как следствие неконкурентоспособны в рыночных условиях.

Результаты аудита призваны оценивать уровень управления как хозяйственной деятельностью предприятия в целом, так и основными его финансовыми потоками, определить, почему не достигаются поставленные цели.

В рыночных условиях возрастают требования к эффективности корпоративного управления, что обуславливает необходимость функциональной активизации внутреннего контроля как центральной части корпоративного управления. Внедрение в практику корпоративного управления в казахстанских предприятиях инструментов риск-менеджмента требует нового подхода в осмыслении сущности, функций и роли аудита в управлении, в настоящее время каждая компания, стремится к повышению эффективности деятельности ставит задачу перехода от традиционного пассивного констатирующего контроля к его активным формам.

Практика показывает, что расхожее мнение о том, что смена формы собственности является одним из решений экономического оздоровления предприятия, не оправдало ожиданий. Статистика показывает обратное — снижено производство, растет процент безработных. Существует известный факт того, что от уровня управления предприятиями и организации внутреннего контроля со стороны органа управления, от хороших кадров зависят как эффективное использование государственных ресурсов, так и финансовая дисциплина. И если быть справедливым, и надо это признать, что равным счетом это распространяется на все формы собственности.

Становление и развитие системы внутреннего аудита в Казахстане обусловлено рядом экономических предпосылок. Изменения в экономике нашей страны — существенные структурные сдвиги, переориентация экономического развития, вызывает необходимость создания недостающих звеньев нормального ее функциониро-

вания. Одним из таких звеньев является внутренний аудит, утвердившийся во многих странах мира.

Условием эффективного управления предприятием является своевременное обеспечение органов его управления информацией для принятия оптимальных экономических решений. Внутренний аудит проникает в систему управления предприятием, обеспечивает органы его управления информацией о качестве управленческой деятельности, представляя данные анализа, рекомендации, а также финансовые прогнозы о проверяемых объектах.

Актуальным представляется определение роли и сферы деятельности функции внутреннего аудита как одного из неотъемлемых блоков системы корпоративного управления. Во-первых, результаты эффективной реализации функции внутреннего аудита являются внутренним ресурсом компании, использование которого позволяет повышать эффективность деятельности компании. Во-вторых, формирование эффективной системы корпоративного управления, связеобразующим звеном которого является функция внутреннего аудита, повышает инвестиционную привлекательность и, тем самым, является конкурентным преимуществом компаний. В настоящее время в Республике Казахстан отмечается повышенный интерес к проблемам совершенствования корпоративного управления, а также к новым подходам упорядочения бизнес-процессов и новым методам организации внутрикорпоративного контроля. Для казахстанских компаний всех секторов экономики актуально создание подразделений, занимающихся внутренним аудитом, ввиду того, что это является обязательным условием для выхода на международные рынки капитала.

С точки зрения Сониной А., хорошее корпоративное управление должно строиться на эффективном взаимодействии четырех сторон: совета директоров как представителя собственников, высшего исполнительного руководства, внешнего аудитора и внутреннего аудита. Роль совета директоров заключается в выработке стратегии, определении ключевых политик, наблюдении за действиями исполнительного руководства. Исполнительное руководство отвечает за воплощение стратегии

и выполнение планов, повседневное управление бизнесом [1, с. 3].

Внутренний аудит в системе управления является составной частью системы внутреннего контроля компании, играя ключевую роль в обеспечении эффективного управления компанией. Таким образом, внутренний аудит выступает важнейшим элементом механизма управления компанией. Практическая значимость организации системы внутреннего аудита в компании заключается в повышении успешности деятельности компании, повышения уровня рентабельности, сохранения и приумножения активов компании.

Обратимся к определению внутреннего аудита, разработанному Российским Институтом внутренних аудиторов. Согласно данному определению, внутренний аудит является деятельностью по предоставлению независимых и объективных гарантий и консультаций, направленных на совершенствование деятельности компании. Внутренний аудит помогает компании достичь поставленных целей, используя систематизированный и последовательный подход к оценке и повышению эффективности процессов управления рисками, контроля и корпоративного управления [2].

В этом случае внутренний аудит становится неотъемлемым компонентом системы корпоративного управления в качестве одного из наиболее действенных инструментов контроля со стороны собственников над деятельностью наемного руководства компании.

Внутренний аудит необходим не только собственникам, но и менеджменту компании. Задача менеджеров — управлять бизнесом, достигая поставленных целей наиболее эффективным образом. Успешность выполнения этой задачи зависит в значительной степени от двух факторов: обладает ли менеджер информацией, необходимой для принятия правильных управленческих решений; существует ли эффективная система контроля выполнения принятых решений.

Роль внутреннего аудита особенно важна для холдинговых компаний и компаний с разветвленной филиальной сетью. Значимость внутреннего аудита в этом случае определяется необходимостью для головной/материнской компании получать своевременную и объективную информацию о деятельности филиалов/дочерних компаний. Во-первых, происходит ознакомление в рамках всей компании с лучшими практиками в работе отдельных подразделений, носителем которых, в силу специфики своей деятельности, является внутренний аудит. Во-вторых, внутренний аудит способствует более глубокому пониманию в филиалах/дочерних компаниях политик и процедур головной/материнской компании.

Основными характеристиками системы внутреннего аудита в компании являются: независимость и объективность; оптимизация и повышение эффективности деятельности компании; предоставление гарантий и консультаций руководству и менеджменту компании.

Уровни взаимодействия службы внутреннего аудита и корпоративного управления:

1) собственники бизнеса осуществляют руководство деятельностью службы внутреннего аудита;

2) служба внутреннего аудита по отношению к собственникам бизнеса выполняет следующие задачи: обеспечение соответствия принципам корпоративного управления; оценка надежности и эффективности системы внутреннего контроля в компании; оказание консультационной поддержки собственникам компании на этапе разработки систем и процедур системы внутреннего контроля; оценка системы управления рисками; оценка эффективности и экономичности управления бизнес-процессами.

3) менеджмент компании, по отношению к службе внутреннего аудита выполняет функции разработки методологических основ деятельности службы, а также несет ответственность за риски и процесс внутреннего контроля.

4) служба внутреннего аудита в взаимодействии с Комитетом по аудиту: предоставляет ему планы деятельности, а также отчетные формы; предоставляет на утверждение планы затрат; при решении использовать аутсорсинг/косорсинг любой деятельности в области внутреннего аудита — предоставляет мотивированное заключение.

Эффективность внутреннего аудита (далее ВА) во многом зависит от того, насколько продуманно, подробно и обоснованно составлено положение об этой службе, насколько в нем учтены принципы корпоративного управления. Основными функциями службы внутреннего аудита являются:

1) подготовка отчетности для совета директоров о деятельности службы ВА;

2) установление областей рисков в операциях АО, которые в текущем году необходимо подвергнуть внутреннему и внешнему аудитам;

3) определение достоверности и точности финансовой информации, предоставляемой руководству акционерного общества и внешним пользователям;

4) установление любых существенных недостатков в бухгалтерском учете или внутреннем аудите, выявленные внешними или внутренними аудиторами;

5) определение соблюдения АО нормативных правовых актов, внутренних положений, устава, а также внутренних правил, утвержденных советом директоров АО.

6) проверка и оценка адекватности и эффективности системы внутреннего контроля и управления рисками;

7) проверка полноты применения и эффективности методологии оценки рисков АО и процедур управления рисками методик, программ, правил, порядков и процедур совершения операций и сделок, управления рисками;

8) проверка эффективности функционирования автоматизированных информационных систем, включая контроль целостности баз данных и их защиты от несанкционированного доступа, наличие планов действий на случай непредвиденных обстоятельств;

9) проверка достоверности, полноты, объективности и своевременности бухгалтерского учета и отчетности, а также надежности и своевременности сбора и представления информации и отчетности;

10) проверка применяемых способов обеспечения сохранности имущества АО;

11) оценка экономической целесообразности и эффективности совершаемых операций;

12) проверка соответствия внутренних документов нормативным правовым актам Республики Казахстан;

13) проверка процессов и процедур внутреннего контроля;

14) оценка функционирования отдела кадров;

15) оценка наличия норм законодательства Республики Казахстан и внутренних положений АО, касающихся операций акционерного общества, включая методики, принципы, правила относительно организационной структуры и управления АО;

16) другие вопросы, предусмотренные внутренними документами АО.

Организация эффективно функционирующей системы внутреннего аудита в коммерческой фирме — это сложный многоступенчатый процесс, включающий следующие этапы. [3, с. 76]

1. Критический анализ и сопоставление определенных для прежних условий хозяйствования целей функционирования организации, принятого ранее курса действий, стратегии и тактики с видами деятельности, размерами, оргструктурой.

2. Разработка и документальное закрепление деловой концепции организации, а также комплекса мероприятий, способного привести эту деловую концепцию к развитию и совершенствованию организации, успешной реализации ее целей, укреплению ее позиций на рынке.

3. Анализ эффективности существующей структуры управления, ее корректировка.

4. Разработка формальных типовых процедур контроля конкретных финансовых и хозяйственных операций.

5. Организация отдела внутреннего аудита (аудиторского комитета).

Формирование регламентов-документов, вносящих организующее начало во внутреннее аудирование деятельности предприятия, является необходимым для управления. Основные из них: Положение о внутреннем аудите, Положение о структурных подразделениях службы внутреннего аудита, должностные инструкции для аудиторов, стандарты и нормы ВА, методические инструкции [4, с. 73].

Содержание разработанного и утвержденного Положения о службе внутреннего аудита является важнейшей частью всей системы ВА в компании, поскольку

регламентирует деятельность службы, а также регулирует спорные вопросы.

С целью оптимизации процедуры взаимодействия для каждого сотрудника службы ВА разрабатываются должностные инструкции, которые обычно включают в себя:

1. Общие положения: полное наименование должности с обозначением структурного подразделения; кому непосредственно подчиняется работник; порядок назначения на должность и освобождения от должности; перечень нормативных, методических и других документов, которыми руководствуется работник на данной должности; квалификационные требования.

2. Должностные обязанности.

3. Права. Устанавливаются полномочия работника, обеспечивающие выполнение возложенных на него обязанностей.

4. Ответственность. Определяются критерии оценки работы и мера принципиально важного раздела — «порядок повышения квалификации».

Служба ВА является неотъемлемой частью системы управления компанией. Практика аудита показывает, что в тех компаниях, где созданы и эффективно функционируют службы ВА, значительно выше уровень корпоративного управления.

Изучение сущности внутреннего аудита и его роли в системе корпоративного управления компанией позволило сделать следующие выводы:

1. Внутренний аудит в системе корпоративного управления является составной частью системы внутреннего контроля компании.

2. Эффективность внутреннего аудита во многом зависит от того, насколько продуманно, подробно и обоснованно составлено положение об этой службе, насколько в нем учтены принципы корпоративного управления.

3. При организации ВА, прежде всего, необходимо определить ее подчиненность.

4. В практической работе служба ВА руководствуется законодательными и нормативными актами РК, министерств и ведомств, органов самоуправления, правилами (стандартами) аудита, а также учредительными документами, приказами и распоряжениями руководителя предприятия, инструкциями, Положением о службе ВА, должностными инструкциями.

Эффективность деятельности службы внутреннего аудита зависит от соблюдения общепринятых стандартов деятельности, а также выполнения определенных требований нормативно-законодательных актов, регулирующих деятельность компании.

Литература:

1. Сонин, А. М. Зачем компании нужен внутренний аудит? // Управление компанией. — 2004. — № 10. — с. 51–54.
2. Сотникова, Л. В. Оценка состояния внутреннего аудита — М.: Юнити, 2005 г. — 143 с.
3. Ажибаева, З. Н. Аудит: учебник. — Алматы: М-во образования и науки РК, Каз. эконом. ун-т им. Т. Рыскулова, 2006. — 400 с.
4. Ержанов, М. С. Аудит — 1 (базовый учебник) — Алматы: Бастау, 2005 стр. 33–45

Стратегиялық басқару есебінің Қазақстандағы кәсіпорындардың стратегиялық дамуын ақпараттық қамтамасыз ету

Абжанова Айым Талгатовна, магистрант;
 Қалымбетов Өмірбек Канович, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент
 академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Кәсіпорындар нарық жағдайында ғылыми-техникалық прогрестің жетістіктерін, өндірісті басқарудың тиімді нормаларын енгізу арқылы және қолданылмаған резервтерді шоғырландыру арқылы өндіріс тиімділігін, қызметпен өнімнің бәсекеге қаблеттігін арттыру талап етіледі.

Стратегиялық басқаруға өтудегі негізгі мақсат жоғары басқарудың көңілін өз мүддесіне аудару және онда болып жатқан үдерістерді реттеу. Стратегиялық мәселелерге ұйымның мақсаты, оның негізгі әрекеттік түрлері мен бағыты, одақтастары мен қарсыластарын, өз артықшылықтарын анықтау жатады. Құжаттардың айналуды технологиясы, өнімді тұтынушылармен жүргізілетін әрекеттерді тактикалық мәселелерге жатқызуға болады.

Стратегиялық басқару теориясында да, күнделікті тәжірибеде де микродеңгей шешуші объект болады. Кәсіпорынды, жеке өндіріс түрін, әрі қоғамның экономикалық бет-бейнесін жасайтын заттай-материалдық құндылықтарды өндіретін салаларды басқару объективті қажеттілік болып табылады. Яғни басқарудың осы деңгейі барлық басқару жүйесінің басты назарында ұстайтын объектісі болуы керек.

Кәсіпорындарды басқару ісі барлық экономикалық байланыстар мен қатынастардың жиынтығын толық қамти алмайды. Өндірісті басқарудың ғылыми сипатында кәсіпорын халық шаруашылығының біртұтас жүйесін құрайтын қоғамдық басқа да өндірістік және тұтынушы ұяшықтарымен бірге қарастырылады.

Жалпы алғанда кәсіпорынның басқарушылық есебін жетілдіру барысында келесідей мақсат пен міндеттер айқындалады: кәсіпорынның стратегиялық мақсаттары мен міндеттерін шешетін стратегиялық орталықтар және олардың жауапкершіліктердің болуы, кәсіпорында стратегиялық басқару есебін ұйымдастыруда қолданылатын негізгі құралдары мен әдістерін қарастыру.

Тиімді стратегиялық басқарушылық шешім қабылдап, стратегиялық жоспар құру үшін әр кәсіпорын өзінің

шығындарын, сондай-ақ сол өндірістік шығындары туралы ақпаратты талдай білу қажет. Стратегиялық басқару басшылардың басқару тұрғысынан ойлау қабілетінің кеңдігін дамытады, оларды ұйым үшін неғұрлым пайдалы етеді. Ал қызметін жаңа бастаған басшыларға стратегиялық басқару ұйым қалай жұмыс істейтіндігін, кәсіпорынның шығындарын басқара отырып, болашаққа стратегиялық маңызды шешімдерді қабылдауға мүмкіндік береді. Кәсіпорын әлеуетін бағалау барлық қызмет саласын (басқару, өндіріс, маркетинг, қаржы, зерттеу және дайындау) қамтитын SWOT — талдау көмегімен өткізілуі мүмкін. SWOT — талдау кәсіпорын қызметі мен нарық жағдайын сипаттаумен үйлестіруге болады. Бұл стратегия жасау үшін комбинацияларды таңдауға мүмкіндік береді. Компанияның стратегиялық даму тұжырымдамасы мемлекеттің экономикалық саясатын жүзеге асыруда негізгі тенденцияларды ескере отырып қалыптастыру қажет. Іс-жүзіндегі жоспарда бұл компания дамуының стратегиялық парадигмасына үнемі түзетудің қажеттілігіне негізделеді және мына сызбада жүргізіледі: экономикадағы жағдай — мемлекеттік экономикалық саясат — компания стратегиясы — тиімді жүргізу.

Стратегиялық даму үшін негіз болып табылатын үш «маңызды пәндерді» береді («қозғаушы күш», секілді, олардың біреуі ғана негізгі стратегия қызметін атқарады) (кесте 1).

Біздің көзқарасымыз бойынша, кәсіпорын стратегиясын қалыптастырып дамыту мына сұраққа жауап беруі қажет: Кәсіпорын қызметтерінің қандай бағыттарын дамыту қажет? Қолма-қол ресурстар мен күрделі салымдарға қажеттілік қандай?

Кәсіпорын әлеуетін бағалау барлық қызмет саласын (басқару, өндіріс, маркетинг, қаржы, зерттеу және дайындау) қамтитын SWOT — талдау көмегімен өткізілуі мүмкін. SWOT — талдау кәсіпорын қызметі мен нарық жағдайын сипаттаумен үйлестіруге болады. Бұл стра-

Кесте 1. Кәсіпорындардың стратегиясын дамытудың негізгі базасы

ПӘНДЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	МАҚСАТЫ	ҚАЖЕТТІ ТАЛАПТАР
шұғыл басымдылық өндіріске және өнім мен қызметті бөлуге негізделген	бағасы мен қолдану ыңғайлылығы бойынша өнеркәсіпке бағыттау	маркетинг, өндіріс және дистрибуция әлемдік стандарттар деңгейінде
тұтынушылармен сұхбаттық байланыс тұтынушыларды толық қанағаттандыратын өнімдер мен қызметтерді құруға негізделеді	ұзақ мерзімді адалдық пен тұтынушылар пайдасы	тұтынушыларға жақындау және ұзақ уақыттылық
өнімдегі жетекшілік айрықша өнімдер мен қызметтердің тұрақты өндірісіне негізделеді	жаңа идеяларды тез арада коммерциализациялау	r&d нарығын көздеу және компанияның икемділігі мен жылдамдығы

тегия жасау үшін комбинацияларды таңдауға мүмкіндік береді. Компанияның стратегиялық даму тұжырымдамасы мемлекеттің экономикалық саясатын жүзеге асыруда негізгі тенденцияларды ескере отырып қалыптастыру қажет. Іс-жүзіндегі жоспарда бұл компания дамуының стратегиялық парадигмасына үнемі түзетудің қажеттілігіне негізделеді және мына сызбада жүргізіледі: экономикадағы жағдай — мемлекеттік экономикалық саясат — компания стратегиясы — тиімді жүргізу [1].

Бүгінгі күнгі, бір жағынан, қазақстандық іскерліктің кемелділігінің өсуі және екінші жағынан, бәсекелестіктің негізгі нарықтардың буындықтауымен күшейуі — отандық кәсіпорындардың басшыларын стратегиялы жоспарлау қажеттілігі жөнінде ой тудырады.

Кәсіпорындар үшін стратегиялы даму бағдарламасын дайындаудағы қызметтер келесідей:

- компанияның нарықтық ортасын зерттеу;
- кәсіпорынның ішкі — стратегиялы әрі портфельді терең сараптамасын жүргізу;
- компанияның бәсекелестік орнын және бәсекелестердің қызметін талдау;
- жан-жақты талдау мен сараптама негізінде стратегиялы мақсаттар көзделіп, оларды жүзеге асыру жолдарын айқындау.

Стратегиялық басқару есебі көбіне сыртқы әлемге бағытталған, сондықтан компанияның сыртқа бәсекелес позициясын шығындар мен баға, өнім көлемі мен нарықтағы үлесі, қолда бар ақшаның ағымы және бәсекелес кәсіпорындардың негізгі ресурстарын бойынша мәлімет жинау арқылы бағалауға жәрдемдесу керек. Стратегиялық позицияны қорғау және стратегияны анықтау үшін келесіні білу қажет: кіммен, қалай, неге бәсекелесеміз, және ұтымды жағдай ма әлде керісінше ме?

Кәсіпорынның стратегиялық дамуы артықшылықта болу үшін болжамдау арқылы бәсекелес кәсіпорындардың шығындарының болашақ төмендеуін, нәтижесі ретінде бағаның төмендеуін қарастыру өте маңызды.

Стратегиялық басқарушылық есептің есеп қисабына негізгі өнім түрлері бойынша компанияның нарықтағы үлесін еңгізу қажет, өйткені оның динамикасын зерттеу арқылы негізгі бәсекелес кәсіпорындардың күшін, біздің позицияның қалай өзгергенін білуге болады.

Қазақстандық кәсіпорындар бәсекелестік артықшылықта болу үшін 3 стратегияны таңдайды:

1) шығындар бойынша алдында болу — осы арқылы компания саладағы ең төмен шығындары бар өндіруші болады;

2) дифференциялы — оны қолдана отырып кәсіпорын өз өнімінің кейбір бағаны өсіретін және тұтынушылармен бағаланатын сипаттамаларын ұсына алады;

3) шоғырландыру — шығындар бойынша алдында болу, дифференцияны қолдана отырып, тар нарық сегментінде алда болуға мүмкіншілігі бар.

Стратегияны таңдауға байланысты шығындарды талдау әдістері де ерекшеленеді (кесте²).

Құндылықтар тізімін қолдану бәсекелестік артықшылықты қамтамасыз етуге мүмкіншілік береді. Құндылықтар тізімінің мақсаты — құндылық қосатын қызметтер арасында байланыстарды іздеу. Осының нәтижесінде шығындар төмендеп, өнімнің дифференциясы артады [2].

Құндылықтар тізіміндегі негізгі қызметтер: алынатын материалдар логистикасы, өндірістік операциялар, жіберілетін материалдар логистикасы, маркетинг, өткізу, және қызмет көрсету. Қосымша қызметтер негізгі қызметтер үшін қажет, олар компанияның инфрақұрылымын, кадрларды басқаруды, технологияны және сатып алуды (закупки) қамтиды. Құндылықтар тізімінде әр бір қызметтің шығындары мен активтері бар. Шығындар оларға әсер етуші факторларға байланысты, шығындардың құрылымы оларды басқару деңгейінен байланысты.

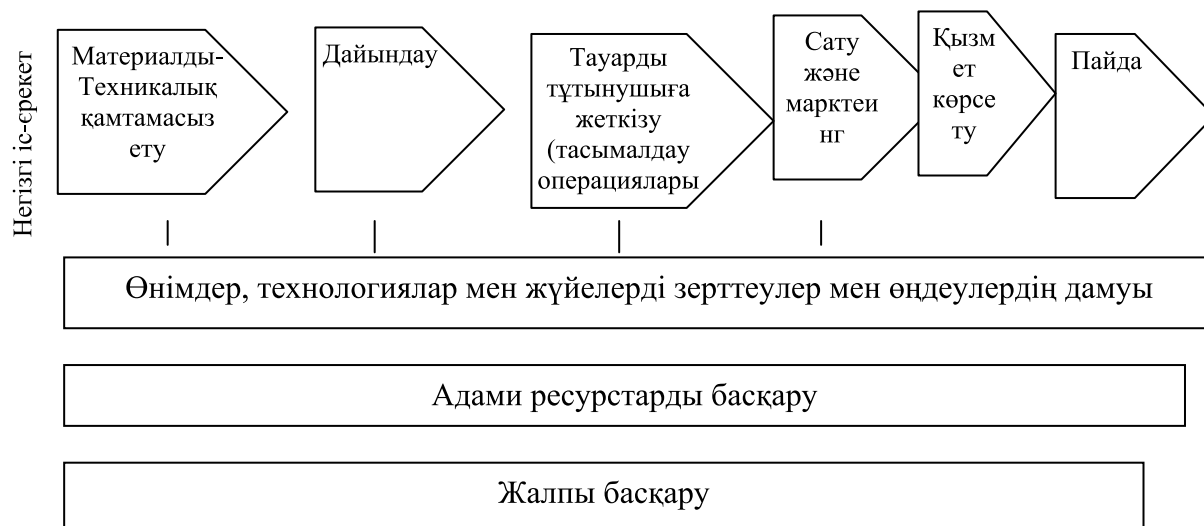
Компанияның құндылықтар тізбегін түсіну келесідей жағдайларға назар аударуды талап етеді: компания келесідей жолмен бәсекелік артықшылықтарға қол жеткізуге ұмтылады ма, тізбектің әр буынында шығындарды қалыптастыру және бір іс-әрекет түрін жүзеге асыру шығындарының қалған буындардағы шығындарға ықпалы.

Фирманың құндылықтар тізбегіндегі өндірістік іс-әрекеттің түрлері арасындағы байланыстың бағаларды төмендету мүмкіндігін ұсынуы.

Кәсіпорынның жүзеге асырылатын операцияларды стратегиялық дамуына байланысты әрекеттер және

Кесте 2. Таңдалған стратегия және шығындарды жан-жақты басқарудың негізгі бағыттары арасындағы байланыс

	ДИФФЕРЕНЦИЯЛЫ	ШЫҒЫНДАР БОЙЫНША АЛДЫНДА БОЛУ
қызмет көрсеткіштерін бағалау үшін нормативтік шығындардың мәні	маңызды емес	өте маңызды
өндірістік шығындарды басқару үшін икемді смета құру сияқты маңызды концепциялар	орташадан төменге дейін	жоғарыдан өте жоғарыға дейін
сметалық көрсеткіштерге жету маңыздылығы	орташадан төменге дейін	жоғарыдан өте жоғарыға дейін
маркетинг шығындарын талдау маңыздылығы	сәтілік жағынан критикалық	кейде жүргізілмеу мүмкін
баға қалыптастыру бойынша шешім қабылдауда өнімнің өзіндік құн маңыздылығы	Төмен	Жоғары
бәсекелес кәсіпорындардың шығындарын талдау маңыздылығы	Төмен	Жоғары

Сурет 1. Кәсіпорындардың құндылықтар тізбегі

іс-әрекет бағыттарына жіктей отырып, фирма және активтермен байланысты болады. Компанияның шығындарының құрылымын жақсырақ түсініп, өндірістік шығындары мен активтерін тізбектегі әр іс-әрекеттің жекелеген түрімен салыстыра отырып, олар олардың негізгі элементтерін анықтауға болады. Аталмыш тізбектегі әр іс-әрекет түрі шығындармен бойынша шығындарды бағалауға болады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан-2030» атты стратегиялық бағдарламасы
2. Басқару есебі: Ержанова А.К., Айтанаева Ә.К., Жұманова Г.Ш., Баянова М.С., Иматаева Ә.Е. Оқу құралы. — Алматы: 2009. — 304 бет.
3. Әлжанова Н.Ш. Инвестициялық жобалау: Оқу құралы. — Алматы: Заң әдебиеті, 2007. — 160 б.
4. Қалдияров Д.А. Инвестициялық жобалар мен инновация тиімділігін бағалау әдістемелері туралы // ҚазҰУ хабаршысы. Экономика сер. = Вестник ҚазНУ. Сер. экономическая. — 2011. — № 6. — с. 34–37 б.

Анализ влияния основных экономических факторов на рынок недвижимости в Казахстане

Атабаева Асия Кайрошовна, магистр экономических наук
 Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

Одним из главных показателей развития в стране нормальных рыночных отношений является состояние рынка недвижимости в целом и его отдельных секторов в частности. Рынок недвижимости является существенной составляющей в любой национальной экономике, ибо недвижимость — важнейшая часть национального богатства, на долю которой приходится более 50% мирового богатства. Без рынка недвижимости не может быть рынка вообще.

Важное значение отечественного рынка недвижимости как сектора экономики подтверждается его высокой долей в валовом национальном продукте, высоким уровнем доходов в бюджет от первичной продажи, сдачи в аренду государственной и частной недвижимости, высоким уровнем сборов в бюджет от налогов на недвижимость и сделок с ней.

Недвижимость зачастую является единственным компонентом наличия капитала у собственников и наиболее существенным признаком его существования и развития в виде активов и субъектов управления. Поэтому недвижимость может приобретаться, передаваться, улучшаться, изменяться и разрушаться. Все данные процессы требуют оценки объектов недвижимости, исходя из наличия функциональных, финансовых и физических компонентов у неё. Разнесенные по времени такие оценки могут значительно различаться между собой, так как во многом зависят от методов, применяемых при осуществлении оценок, колебаний конъюнктуры рынка, местоположения, назначения, способов эксплуатации и от многих других факторов, влияющих на уровень стоимости недвижимости. Поэтому способам и процессам проведения оценок недвижимости необходимо учиться,

поскольку этот процесс имеет много особенностей и специфичных черт, отличающих его от способов оценки других продуктов, товаров, работ или услуг, выступающих в виде результата человеческой деятельности.

Зачастую способы оценки недвижимости и полученные результаты лежат за пределами непосредственного владения и управления ею, так как на них влияют политические, социальные, общеэкономические перемены, возникающие риски и система налогообложения, что требует от оценщиков недвижимости умения глобально взглянуть на многие настоящие и будущие процессы, увидеть их взаимосвязь и взаимовлияние, а также умения определять стратегические направления и перспективы развития данного вида рынка.

Поскольку рынок недвижимости относится к ресурсному рынку, то на него воздействуют все те же факторы, которые характерны для рынка ресурсов. Это не только спрос, предложение, конкуренция, уровень общественно-необходимых затрат труда, среднеотраслевой уровень рентабельности, состояние финансовой сферы, уровень вмешательства государства в условия функционирования данного рынка, характерные для существования рыночного механизма ценообразования.

В соответствии со своим определением рыночная стоимость объекта недвижимости зависит от тех факторов, которые определяют среднюю или более вероятную цену его продажи на рынке при нормальных условиях сделки.

На первом уровне классификации они могут быть подразделены на объективные и субъективные факторы.

При определении рыночной стоимости рассматриваются объективные факторы. Что касается субъективных факторов, то они связаны с поведением конкретного покупателя, продавца или посредника при заключении сделки, в части неопределяемой непосредственно ее экономическими условиями (осведомленность, честность, терпеливость, доверчивость, личные симпатии и антипатии и т. п.). Объективные факторы, в основном, являются экономическими определяющими, в конечном счете, средний уровень цен конкретных сделок.

Экономические факторы могут быть подразделены на макроэкономические и микроэкономические. К первым относятся факторы, связанные с общей конъюнктурой

рынка: исходный уровень обеспеченности потребности в объектах недвижимости в регионе; объемы и структура нового строительства и реконструкции; факторы миграции; правовые и экономические условия сделок; уровень и динамика инфляции; курс доллара и его динамика. В наших условиях в составе группы экономических факторов могут быть также указаны следующие долгосрочные факторы:

- различия в динамике цен на товары и услуги, а также условия оплаты труда, влияющие на масштабы накопления денежных средств и величину отложенного спроса;
- темпы и масштабы формирования нового социального слоя, располагающих возможностями инвестирования средств в недвижимость;
- развитие системы ипотеки;
- развитие системы иностранных представительств в регионе [1].

Микроэкономические факторы характеризуют объективные параметры конкретных сделок. Из них особенно важны те, которые описывают объект сделки (квартиру). Существенными являются также факторы, связанные с характером сделки и условиями платежей. Отработаны основные процедуры оформления сделок и их оплаты. Поэтому при массовой оценке рыночной стоимости квартир можно и нужно ориентироваться на типовой (средний) характер сделки, считать этот фактор постоянным и не учитывать его при оценке рыночной стоимости квартир. Тогда рыночная стоимость (усредненная цена) квартиры, оценивается на фиксированную дату, обуславливается ее параметрами (характеристиками) как потребительской стоимости.

Для оценки влияния основных факторов рынка недвижимости и разработки прогноза по среднегодовым данным был проведен корреляционно-регрессионный анализ за период с 2007 по 2015 и получены парные коэффициенты корреляции, определяющие тесноту связи между переменными. Наряду с динамикой курса доллара для анализа были выбраны наиболее значимые макроэкономические факторы, влияющие на рынок недвижимости: x_1 — Курс доллара к тенге; x_2 — Объемы ипотечного кредитования; x_3 — Мировые цены на нефть; x_4 — Номинальные доходы жителей [2].

Таблица 1. Основные факторы, влияющие на рынок недвижимости

Наименование фактора	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Средняя цена предложения, тг/кв. м	259152	220870	197745	192168	230597	262701	304498	369180	358310
Курс доллара США к тенге	120,82	119,994	150,343	146,713	146,997	150,41	152,921	183,507	221,73
Объемы ипотечного кредитования, млрд. тенге	111,3	100,9	97,7	102,6	115,4	129,9	153,62	175,43	177,6
Цена на нефть Долл./ баррель	72,7	97,7	61,9	76,6	111	121,4	108,8	98,9	55
Уровень номинального дохода, тг	48669	65590	70705	83787	80495	90409	98665	116249	128035

Таблица 2. Уровень корреляции между факторами на рынке недвижимости

	y	x1	x ²	x ³	x4
y	1				
x1	0,737778	1			
x ²	0,974044	0,825635	1		
x ³	-0,00928	-0,35126	0,008996	1	
x4	0,774979	0,924091	0,887561	-0,03044	1

Для проведения корреляционного анализа используем пакет «Анализ данных» приложения MS Excel. Рассчитаем матрицу парных коэффициентов корреляции.

Анализ показал, что цены на недвижимость являются наиболее чувствительны к ипотеке и доходам. Их зависимость составляет 97 % и 77 % соответственно.

Опыт показывает, что в кризис темпы роста объемов ипотечного кредитования снижаются до уровня от плюс 1 % до минус 7 % в год. Учитывая сохраняющуюся положительную динамику ипотечного кредитования, для расчета прогноза примем более оптимистичный показатель — 1 % роста ипотеки в год. Также надо учесть, что, как показывает ретроспективный анализ, в период кризиса номинальные доходы населения не растут, а в реальном выражении падают в среднем на 2,5 % за год. Средняя цена на нефть в 2015 составила \$55 за баррель. Эти параметры мы используем за основу для расчета прогноза, при этом допустим различные варианты курса доллара [3].

1. Пример кризиса 2007–09 показывает, что снижение параметров экономического роста неизбежно

ведет к снижению цен на жилье. Тогда тенговая цена снижалась около 3 лет подряд и потеряла в общей сложности 30,5 %. Долларовая цена также показала внушительное снижение — около 50 %. При сохранении прочих условий (замедление темпов роста ипотеки до 1 % в год, снижение реальных доходов населения и среднегодовой цены на нефть на уровне \$55–60 за баррель) снижение тенговых цен на рынке жилья до конца 2016 составит 15–20 %.

2. Одномоментная девальвация на 25 %. Поскольку ситуация по сравнению с 2009 усугубляется другими факторами (более продолжительным и глубоким падением цен на нефть, экономическими санкциями), многие эксперты прогнозируют девальвацию еще на 25 %, или до уровня 385 тенге за доллар. В такой ситуации за счет роста тенговой цены на жилье среднегодовой темп роста цен в тенговом эквиваленте до конца 2016 остановится, а последующая коррекция растянется на 2017 и составит еще 15–20 %. Долларовая цена при таком сценарии сократится еще на 30 % в течение полутора лет [4].

Таблица 3. Прогноз показателей и темпов изменения цен на рынке жилья до конца 2016 при различных значениях курса тенге к доллару

Значения и среднегодовой прирост, %				
Курс доллара	Объемы ипотечного кредитования	Номинальный доход	Цена на нефть	Темп прироста цен на рынке жилья
221,73 тенге за доллар	+1% в год	0–0,3% в год	\$55–60 за барр.	минус 14–15% в тенге
385 тенге за доллар	+1% в год	0–0,3% в год	\$55–60 за барр.	минус 2,5% — плюс 1,9% в тенге в 2016 году и минус 15–20% в 2017 году

Как показал анализ, инвестиции в иностранную валюту и привязка цен на недвижимость к доллару, несмотря на неплохую выгоду в краткосрочном периоде, в долгосрочном имеют негативный эффект. Сильная зависимость от доллара приводит к ряду проблем, одна из которых — обеднение основной массы населения, получающей доходы в тенге. Выигрывают на рынке только те, кто успевает вовремя зафиксировать прибыль, продав недвижимость на пике цен (а этот пик уже пройден).

Исходя из новых реалий рынка, можно рекомендовать гражданам ориентироваться, прежде всего, на динамику тенговых цен и на объявления, номинированные в тенге. Также стабильный доход можно получить от аренды квартиры. Таким образом, даже в «плохие» времена при условии долгосрочного вложения доходность жилья будет находиться примерно на уровне доходности тенговых депозитов и при этом будет застрахована от инфляции.

Литература:

1. Касьяненко, Т.Г., Маховикова Г.А., Есипов В.Е., Мирзажанов С.К. Оценка недвижимости. Учебное пособие. — М.: КНОРУС, 2015. — 752 с.
2. Сайт недвижимости в Казахстане: tengrinews.kz
3. Официальный интернет-ресурс Комитета по статистике РК: stat.gov.kz
4. Национальный аналитический сайт kn.kz

Банкротство предприятий — явление рыночной экономики

Әубәкір Людмила Владимировна, магистрант
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

Банкротство предприятий — новое явление для современной казахстанской экономики, осваивающей рыночные отношения. Отечественная экономика содержит немало предпосылок для банкротства или несостоятельности хозяйствующих субъектов.

По своей сути — банкротство нормальное явление рыночной экономики, естественный процесс конкурентной борьбы, в ходе которой слабые предпринимательские структуры прекращают свою хозяйственную деятельность. Банкротство как результат конкурентной борьбы, стимулирует развитие производства, деловую предприимчивость.

Банкротство является следствием другой важной закономерности рыночной экономики, обусловленной ее динамизмом и циклическим характером развития. То, что сегодня соответствует требованиям рынка, завтра не находит сбыта, так как кардинально изменилась рыночная конъюнктура. Далее, одно дело, когда экономика находится на подъеме, совершенно другое дело, когда она переживает глубокий кризис. Главная причина кризиса — нарушение равновесия совокупного предложения и спросом, которое, в свою очередь, является следствием глубокой диспропорции между объемом производства, его структурой и величиной платежеспособного спроса. Таким образом, банкротство — очень болезненный путь уничтожения «больных» предприятий.

При анализе финансовой устойчивости организации необходимо оценить, не является ли она потенциальным банкротом, под которым понимается признанная решением суда или официально объявленная во внесудебном порядке на основании соглашения с кредиторами несостоятельность должника, являющаяся основанием для его ликвидации. Под несостоятельностью понимается неспособность должника удовлетворить требования кредиторов по денежным обязательствам, включая требования об уплате заработной платы, а также обеспечить обязательные платежи в бюджет и внебюджетные фонды за счет принадлежащего ему имущества. Должник считается неплатежеспособным, если он не исполнил обязательство в течение трех месяцев с момента наступления срока его исполнения.

Его обязательства превышают стоимость активов или он имеет неудовлетворительную структуру баланса.

Неудовлетворительная структура баланса — такое состояние имущества и обязательств должника, когда за счет имущества не может быть обеспечено своевременное выполнение обязательств перед кредиторами в связи с недостаточной степенью ликвидности имущества должника.

Для оценки и анализа потенциальной несостоятельности (банкротства) организации применяются следующие показатели:

— коэффициент текущей ликвидности (общего покрытия);

— коэффициент обеспеченности собственными средствами.

Целью проведения анализа финансового положения организации является обоснование решения о признании структуры баланса неудовлетворительной, а организацию — неплатежеспособной.

Основанием для признания структуры баланса организации неудовлетворительной, а субъекта — неплатежеспособным является выполнение одного из следующих условий:

— коэффициент текущей ликвидности на конец отчетного периода имеет значение менее 2,0;

— коэффициент обеспеченности собственными средствами на конец отчетного периода имеет значение менее 0,1.

Коэффициент текущей ликвидности на конец года ($K_{\text{к}}^{\text{тл}}$), с нормативным значением не менее 2, определяется по формуле:

$$K_{\text{к}}^{\text{тл}} = K_{\text{а}} / K_{\text{о}} \geq 2, \quad (1)$$

где $K_{\text{а}}$ — краткосрочные активы;

$K_{\text{о}}$ — краткосрочные обязательства.

Коэффициент обеспеченности собственными средствами на конец отчетного периода ($K_{\text{к}}^{\text{occ}}$) с нормативным значением не менее 0,1 исчисляется по формуле:

$$K_{\text{к}}^{\text{occ}} = C_{\text{ок}} / K_{\text{а}} \geq 0,1, \quad (2)$$

где $C_{\text{ок}}$ — собственный оборотный капитал;

$K_{\text{а}}$ — краткосрочные активы.

Признание организации неплатежеспособной не означает признание ее несостоятельной, это не влечет за собой наступления гражданско-правовой ответственности собственника. Это лишь зафиксированное соответствующими государственными органами состояние финансовой неустойчивости, направленное на обеспечение оперативного контроля за финансовым положением организации и заблаговременного осуществления мер по предупреждению несостоятельности, а также для стимулирования ее к самостоятельному выходу из кризисного состояния.

При неудовлетворительной структуре баланса для проверки реальной возможности у организации восстановить свою платежеспособность рассчитывается коэффициент восстановления платежеспособности сроком на 6 месяцев по формуле:

$$K_v = (K_{тл}^н + \Pi_y / \Pi_o \times (K_{тл}^к \times K_{тл}^н)) / K_{норм}^{тл} \quad (3)$$

где $K_{тл}$ и $K_{гпн}$ — фактическое значение коэффициента текущей ликвидности на конец и начало отчетного периода;

Π_y — установленный период восстановления платежеспособности в месяцах (6 месяцев);

Π_o — отчетный период;

$$K_{норм}^{тл} = 2,0.$$

Если коэффициент восстановления меньше 1, то это свидетельствует о том, что у организации в ближайшие шесть месяцев нет реальной возможности восстановить платежеспособность.

Если значение коэффициента восстановления больше 1, то это означает, что у организации есть реальная возможность восстановить свою платежеспособность, и решение о признании структуры баланса неудовлетворительной может быть отложено на срок до шести месяцев.

При удовлетворительной структуре баланса ($K_{тл}^н > 2$ и $K_{оcc} > 0,1$) для проверки устойчивости финансового положения рассчитывается коэффициент утраты платежеспособности на срок три месяца по формуле:

$$K_u = (K_{тл}^н + \Pi_y / \Pi_o \times (K_{тл}^к \times K_{тл}^н)) / 2, \quad (4)$$

где Π_y — установленный период утраты платежеспособности в месяцах (три месяца).

Значение коэффициента утраты платежеспособности больше 1 означает наличие у организации реальной возможности не утратить платежеспособность в течение ближайших трех месяцев. Если коэффициент утраты платежеспособности менее 1, то это свидетельствует о том, что у организации в ближайшие три месяца имеется возможность утратить платежеспособность, т. е. она не сможет выполнить обязательства перед кредиторами. Ввиду реальной угрозы утраты данной организацией платежеспособности, она ставится на соответствующий учет в органах по реализации предприятий.

Рассмотрим оценку структуры баланса на примере ТОО АК «Бизнес Партнер» по состоянию на начало и конец 2015г, которая представлена в таблице 1.

Таблица 1. Оценка структуры баланса ТОО АК «Бизнес Партнер» по состоянию на начало и конец 2015г

Показатель	На начало года	На конец года	Норма коэффициента	Возможное решение (оценка)
1	2	3	4	5
Коэффициент текущей ликвидности ($K_{тл}$)	1,077	1,179	> 2	Структура баланса неудовлетворительная. Предприятие является неплатежеспособным
Коэффициент обеспеченности собственными средствами ($K_{оcc}$)	0,070	0,152	> 0,1	Структура баланса неудовлетворительная. Предприятие является неплатежеспособным.
Коэффициент восстановления платежеспособности (K_v)	X	0,907	> 1	У предприятия нет возможности восстановить свою платежеспособность

Коэффициент утраты платежеспособности рассчитывается в случае, если оба коэффициента принимают значение не менее предусмотренного критерием. Поскольку эти коэффициенты значительно ниже установленных норм, то нет необходимости исчислять коэффициент утраты платежеспособности.

Действующая методика оценки и анализа вероятности банкротства имеет, на наш взгляд, существенные недостатки, к которым относятся: несовершенство алгоритма расчета показателей; моментный характер рассчитываемых показателей; наличие взаимосвязи между показателями.

Коэффициенты текущей ликвидности и обеспеченности собственными средствами в условиях полного отсутствия долгосрочных обязательств взаимосвязаны, что видно из следующих формул:

$$K_{тл}^н = K^a / K^o, \quad (5)$$

$$K_{тл}^к = K_{тл}^н \times K^a, \quad (6)$$

$$C_{ок} = K^a - K^o, \quad (7)$$

$$K_{оcc} = (K^a - K^o) / K^a = 1 - (K^o / K^a) = 1 - (1 / K_{тл}^н) = (K_{тл}^н - 1) / K_{тл}^н, \quad (8)$$

где K^a — текущие (краткосрочные) активы;
 K^o — текущие (краткосрочные) обязательства;
 $C_{ок}$ — собственный оборотный капитал.

Это означает, что коэффициент обеспеченности собственными средствами не отражает никакого нового качества баланса организации, кроме той же ликвидности.

Если же учесть и долгосрочные заемные средства, то формула взаимосвязи между коэффициентом текущей ликвидности и обеспеченности собственными оборотными средствами будет иметь вид:

$$K_{\text{к}}^{\text{осс}} = 1 - (1 / K_{\text{к}}^{\text{тл}} - D^{\circ} / K^{\text{а}}), \quad (9)$$

где D° — долгосрочные обязательства.

В мировой практике для оценки вероятности банкротства, прогнозирования финансовой устойчивости и выбора финансовой стратегии организации широко ис-

пользуются различные экономико-математические модели.

Чаще всего используются 2-модели американского экономиста, профессора Э. Альтмана. Формула для расчета Z имеет следующий вид:

$$Z = -0,3877 + K_{\text{тл}}^{\text{тл}} \times (-1,0736) + K_{\text{з}} \times 0,0579, \quad (10)$$

$$Z \text{ на начало года} = -0,3877 + 1,077 \times (-1,0736) + 0,886 \times 0,0579 = -1,493;$$

$$Z \text{ на конец года} = -0,3877 + 1,179 \times (-1,0736) + 0,823 \times 0,0579 = -1,606.$$

Прогноз вероятности банкротства ТОО АК «Бизнес Партнер» представлен в таблице 2.

Таблица 2. Прогноз банкротства ТОО АК «Бизнес Партнер» по двухфакторной модели Э. Альтмана

Показатели	На 01.01.2015 г.	На 31.12.2015 г.
Коэффициент текущей ликвидности	1,077	1,179
Коэффициент финансовой зависимости	0,886	0,823
Z-показатель вероятности банкротства	-1,493	-1,606
Вероятность банкротства	<50%	<50%

Вероятность банкротства организации по данной модели ниже 50%. Полученный результат свидетельствует о том, что вероятность банкротства ТОО АК «Бизнес Партнер» не очень высокая.

Банкротство нормальное явление рыночной эконо-

мики, естественный процесс конкурентной борьбы, в ходе которой слабые предпринимательские структуры прекращают свою деятельность. Банкротство, как результат конкурентной борьбы, стимулирует развитие производства, деловую предприимчивость.

Литература:

1. Чепурин, М. Н. Курс экономической теории: Учебник Изд. 4-е доп. И перераб/ под редакцией проф. Чепурина М. Н., проф. Кисилева Е. А. — Киров: «АСА», 2012 г.
2. Савицкая, Г. В. Методика комплексного анализа хозяйственной деятельности. — М.; ИНФРА — М. 2013 г.
3. Стоун, Д. Хитчинг К. Бухгалтерский учет и финансовый анализ. — М.: Сирин, 2014 г.

Недопущение потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива и способы его проведения

Дюсембаев Бахытжан Саринович, старший преподаватель Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

На всех предприятиях имеет место обесценение активов, особенно долгосрочных. Оставаясь фиксированными по номинальной величине, они падают в цене и в конце концов обесцениваются. Это бесспорный научный факт. При этом возникает убыток, который тем больше, чем выше темпы инновационного, технического, технологического и другого совершенства производства товаров и услуг. Данные обстоятельства приводят предприятия к необходимости недопущения потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива, превышающие систематическое признание их, через амортизацию и осуществлению ими определенных должных к выполнению обязательных действий. Эти действия предприятий в совокупности образуют процесс

по определению снижения стоимости активов и недопущения вышеуказанных потерь.

Обязательные проведению действия предприятий по числящимся на балансе активам направлены на недопущение потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива. С другой стороны, действия предприятий нужны для восстановления их стоимости.

Предприятия по недопущению потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива начинают действовать тогда, когда их балансовая стоимость превышает сумму, которая может быть получена посредством их использования или их продажи. И, считается, что активы предприятия обесценились.

Обесценение активов предприятия означает, их несоответствие современным инновациям, техническим и технологическим совершенствам производства товаров и услуг. Оно означает падение конкурентоспособности предприятия, конкурентоспособности товаров и услуг, снижение качества и удорожание их стоимости.

Реализация недопущения потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива для предприятий является обязательной. И, учет внутрихозяйственных действий стали потребными. Учет предприятием, анализ и управление обесценением активов, на сегодняшний день актуальны, прежде всего, для них, так как с широким распространением рыночной экономики каждое предприятие стремится быть впереди конкурентов. Для достижения условий, обеспечивающих конкурентоспособности, предприятие по состоянию на каждую отчетную дату должно проверять наличие любых признаков, указывающих на возможное уменьшение стоимости актива (ЕГДП). Каждый актив предприятия рассматривается генерирующей единицей денежных потоков.

В решении этой проблемы, важную роль играет бухгалтерский учет предприятий, в том числе учет обесценения активов. В нынешней рыночной эпохе большое внимание уделяется определению снижения стоимости активов.

Процесс определения снижения стоимости активов охватывает следующие действия предприятий:

- выявление активов с признаками обесценения;
- определение возмещаемой суммы;
- признание обесценения, включая выделение обособленных групп активов
- последующую оценку убытка от обесценения с учетом возможного восстановления стоимости актива;
- раскрытие необходимой информации.

Определение фактов обесценения активов должно быть основано на выявлении внешних и внутренних признаков обесценения активов. Выявление внешних и внутренних признаков обесценения активов является началом деятельности предприятия по недопущению потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива. Внешние признаки обесценения активов — прекращение или почти полное прекращение спроса или потребности в службе, оказываемой активом. Внешним признакам обесценения активов относятся и то, что в течение периода произошли или ожидаются в ближайшем будущем значительные долгосрочные изменения, неблагоприятно влияющие на предприятие в технологической, законодательной или политической среде, в которой работает оно. Определение обесценения активов, помимо на внешние признаки их обесценения, еще основывается на внутренние признаки их обесценения, когда имеются доказательства устаревания или физического повреждения актива.

Основным звеном процесса определения снижения стоимости активов является возмещаемая сумма актива. Данная сумма — сумма, которая может быть получена предприятием посредством использования или продажи данного актива [2]. И более сложной задачей для пред-

приятия, определения возмещаемой суммы актива или на языке учета, ее измерения, нет. Определение или измерение возмещаемой суммы актива является сложной задачей для предприятия из-за того, что сумма актива, подлежащая возмещению может быть получена предприятием посредством использования или продажи данного актива [2]. В данном случае налицо две альтернативы, стоящие перед предприятием по достижению (получению) возмещаемой суммы актива. Предприятие может возместить сумму обесценившегося актива его использованием, или его продажей.

Из-за альтернативы получения возмещаемой суммы актива появились и альтернативы по ее измерению. Измерение возмещаемой суммы обесценившегося актива представляет собой выражение ее с помощью неких измерителей. Бухгалтерский учет на Западе ведется на основе капиталистической экономике частного сектора, допускающей использование рыночных цен в качестве экономической оценки [1], данный учет для оценки активов и пассивов в балансе исходит из данных рынка. И измерителями возмещаемой суммы обесценившегося актива, выступают справедливая стоимость актива за вычетом затрат на продажу, или ценности от его использования. При этом в качестве возмещаемой стоимости актива берется наибольшее значение из двух измерителей.

«Не всегда существует необходимость в определении и справедливой стоимости актива за вычетом расходов на продажу, и ценности использования. Если любая из данных сумм превосходит балансовую стоимость актива, актив не обесценен, что исключает необходимость в оценке другой суммы» [2].

Для недопущения потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива важны способы получения возмещаемой стоимости обесценившихся активов. МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» предусматривает два способа получения возмещаемой стоимости: их использование или продажа на активном рынке.

Выбор способа получения возмещаемой стоимости обесценившихся активов основывается на ее измерении. В МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» подчеркиваются два способа измерения возмещаемой стоимости актива: справедливой стоимостью актива или генерирующей единицы, за вычетом расходов на продажу или ценностью использования, в зависимости от того, которая из данных величин больше. Измерение возмещаемой суммы актива — это ее определение. Оно является более существенной для всего процесса определения снижения стоимости активов. Определение возмещаемой суммы актива осуществляется с помощью справедливой стоимости актива и ценностью от его использования. Из двух способов определения (измерения) возмещаемой стоимости актива, некоторую сложность представляет способ осуществляемый применением ценности использования актива. Сложность данного заключается в том, что ценность использования активов определяется как дисконтированная стоимость остаточного их сервисного потенциала, если активы не генерируют денежные средства.

В МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» предписано определение ценности от использования актива в качестве его возмещаемой стоимости, отдельно по активам, не генерирующие денежные средства и активам, генерирующие их. Ценность от использования актива, не генерирующего денежные средства, определяется как дисконтированная стоимость остаточного сервисного потенциала актива, а ценность использования актива, генерирующего денежные средства, определяется как дисконтированная стоимость будущих потоков денежных средств, получение которых ожидается от непрерывного использования актива и его выбытия по окончании срока его полезной службы. Дисконтированная стоимость остаточного сервисного потенциала актива определяется с использованием следующих методов: метод амортизированной стоимости замещения; метод стоимости восстановления и метод полезных единиц.

Если активы генерируют денежные средства, то ценность их использования, определяется как дисконтированная стоимость будущих потоков денежных средств, получение которых ожидается от непрерывного использования актива и его выбытия по окончании срока его полезной службы. Дисконтированная (приведенная) стоимость применяется для определения текущей стоимости будущих денежных потоков или полезного потенциала, ожидаемых в ходе обычных операций субъекта.

Применение ценности использования актива возникает тогда, когда невозможно определить справедливую стоимость за вычетом расходов на продажу, ввиду отсутствия основы для надежной оценки суммы, которая может быть получена от продажи актива в результате сделки между независимыми, осведомленными сторонами, желающими заключить сделку. И, в этом случае предприятие может использовать ценность использования актива в качестве его возмещаемой стоимости.

Согласно МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» генерирующая единица, к которой принадлежит актив, представляет собой наименьшую группу активов, включающую сам актив и генерирующую притоки денежных средств, в значительной степени независимые от притоков денежных средств от других активов или групп активов.

Убыток от обесценения — это сумма, на которую балансовая стоимость актива превышает его возмещаемую стоимость. Если возмещаемая стоимость актива меньше, чем его балансовая стоимость, то последняя должна быть уменьшена до возмещаемой стоимости. Убыток от уменьшения стоимости обесценения должен немедленно списываться на финансовый результат как расход. Создание резерва на обесценение долгосрочных активов: Дт 7420 «Расходы от обесценения активов» Кт соответствующего субсчета резерва на переоценку актива. На-

личие данных на субсчетах резерва на переоценку актива показывают и свидетельствуют о деятельности предприятия по недопущению потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива, и наоборот, их отсутствие, о их без деятельности на данном участке.

МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» предписывает порядок, который предприятие должно применять для учета активов, чтобы их балансовая стоимость не превышала возмещаемую стоимость. Актив числится на балансе по стоимости, превышающей его возмещаемая стоимость, если его балансовая стоимость превышает сумму, которая может быть получена посредством использования или продажи данного актива. В случае, если это имеет место, считается, что актив обесценился, и стандарт предписывает, чтобы предприятие отразило убыток от обесценения. Стандарт также определяет, когда предприятие должно восстанавливать убыток от обесценения и предписывает порядок раскрытия информации. Предприятие должно раскрывать следующую информацию по каждому виду активов:

(а) сумму убытков от обесценения, признанную в прибыли или убытке в течение периода, и строку (строки) отчета о совокупной прибыли, в которой отражаются данные убытки от обесценения.

(б) сумму восстановления убытков от обесценения, признанную в прибыли или убытке в течение периода, и строку (строки) отчета о совокупной прибыли, в которой отражается восстановление данных убытков от обесценения.

(с) сумму убытков от обесценения по переоцененным активам, признанную в течение периода в составе прочей совокупной прибыли.

(д) сумму восстановления убытков от обесценения по переоцененным активам, признанную в течение периода в составе прочей совокупной прибыли [2].

Обесценение активов — случай, когда балансовая стоимость превышает сумму, которая может быть получена предприятием посредством использования или продажи данного актива. Сумма, которая может быть получена предприятием посредством использования или продажи данного актива представляет собой возмещаемую (возвращаемую) сумму актива. Определение возмещаемой суммы актива — ее измерение. Оно осуществляется двумя способами. Справедливой стоимостью актива или генерирующей единицы, за вычетом расходов на продажу или ценностью использования, в зависимости от того, которая из величин больше. Из них определенную сложность представляет, способ, измеряемый ценностью использования актива. Продажа и использование актива являются способами реализации недопущения потерь в будущих экономических выгодах или сервисном потенциале актива.

Литература:

1. Хендриксен, Э. С., Ван Бреда М. Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. /Под ред. Проф. Я. В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 1997. — 576 с.: ил. — (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту) гл. 6, с. 107.
2. МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов» Фонд КМСФО 2011.

Экономикасы дамыған елдерде стратегиялық басқару есебін қолдану тәжірибесі

Қалымбетов Өмірбек Канович, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент;
Дарибаева Айгерим Сериковна, магистрант
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Кәсіпорынды стратегиялық басқарудағы стратегиялық есептің дамуы мен оны ұйымдастыру мәселелері, әрқашан өзекті мәселелердің бірі болып табылады.

Кәсіпорынды басқаруда экономикасы дамыған мемлекеттердің тәжірибесі және теория түріндегі жетістігі ол — шығындарды стратегиялық тұрғыдан басқару болып табылады.

Осыған байланысты стратегиялық басқару жүйесіндегі стратегиялық есептің рөлі орасан зор. Шығындарды стратегиялық басқарудағы мәселелерді шетел ғалымдары Дж. Шанк, В. Говиндараджан шығындарды басқарудың әртүрлі деңгейінің стратегиялық шығынын ерекшелеп өтті [1].

Олар шығындарды басқарудың іргелі ұғымдарының ескіргендігін және шығындарды стратегиялық басқарудың жаңа тұжырымға көшу қажеттігін атап өтті (SCM).

«Шығындарды стратегиялық басқару» алдағы уақыттағы негізгі тапсырма болып табылады. алдағы бұл көшудің табысы болашақта басқару есебінің мәнін арттыруға ықпал ететін болады.

Қазіргі дағдарыс жағдайында шығындарды стратегиялық басқаруға аса назар аудару керек. Сонымен қатар, дәстүрлі басқару есебін жетілдіру бірде — бір күмән келтірмейді [2].

Біздің елімізде халықаралық тәжірибедегі кәсіпорын теориясы кәсіпорындарды (фирмаларды) стратегиялық басқару, халықаралық талаптар, экономикалық мүдделерді сақтауға бағытталуы кең түрде қолданылады.

Стратегиялық басқару есебінің пайда болуын өткен ғасырдың 80-жылдарына жатқызуға болады, 1981 жылы Симмондс стратегиялық есеп туралы өз жұмыстарын басылымға шығарды.

Ол стратегиялық басқару есебінде бизнес стратегиясын дамыту, осы бизнесте мониторингке талдау жүргізу және бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуді ашып көрсетті, сонымен қатар, оның пікірінше, бұл бизнесте стратегиялық шығындарды басқару (SCM) маңызды деп санайды [3].

Стратегиялық есепке алу теориясы кәсіпорынның міндеттемелері мен баламалы мүмкіндіктеріне назар аудару. Боб Райан стратегиялық есеп негіздеріне келесідей анықтама береді: «осылайша, стратегиялық есеп, қаржылық талдау проблемаларына қатысты, ол келесідей факторларға байланысты: міндеттемелер, бақылау, қолма-қол ақша «жатады».

Стратегиялық басқарудың сыртқы қатерлеріне мыналар жатады: мердігерлермен жұмыс істеуге кедергі жасау, электрмен жабдықтаудан болатын төтенше жағдайлар және т. б., осы кезде басқару шешімдерін шұғыл түрде қабылдау қажет.

Болашаққа болжам жасау үшін, сондай-ақ стратегиялық жоспар, болжау және бағалау, баламалы мүмкіндіктерді жүзеге асырады.

Оның нәтижесі бойынша осы болжамды талдау, шығындарды төмендету туралы стратегиялық шешім қабылданады.

Шығындарды стратегиялық басқару — бұл бас маманның миссиясы, ол үш кезеңнен тұрады:

1. Стратегиялық жүйеде негізгі стратегиялық міндеттерді анықтау. Бұл фирмалардың, кәсіпорындардың ұзақ перспективаға тұрақты дамуы. Стратегиялық міндеттерді дәйекті орындауы;
2. Сандық болжаудың әдістері шығындарды стратегиялық басқаруда қаражатты тиімді пайдалануға бағытталады.

Тиімді басқару негізінде меншікті арттыруда әзірленеді. Стратегиялық жоспарлау нарықтық стратегиядан бөлек, болашақта неғұрлым икемді басқару жүйесін негізге ала отырып, анықтау. Дағдарыс жағдайында стратегиялық жоспарды жылдар бойынша және болашаққа болжам жасау үшін әзірленеді.

3. Таңдалған стратегияға сәйкес бюджеттеуді құру керек: шығындар мен объектілерді бөлу бюджеті, құралдарға салынатын бюджет, қаражат бюджеті, уақыт шығындарының бюджеті, қажетті қорлармен жабдықтау бюджеті, өткізу бюджеті және т. б.. [4].

Дағдарыс жағдайында стратегиялық жоспарлар, стратегиялық басқарудағы стратегиялық объектілерді бөлуде маңызды рөл атқарады.

Бас маман шығындарды стратегиялық басқаруда ішкі мүмкіндіктерге — техника мен жабдықтарды пайдалану, материалдар, жұмыс күші бар екені ескеріледі. Сонымен қатар, қауіп-қатерлер бойынша әр түрлі себептер туындауы мүмкін. Бұл апаттық жағдайдың немесе қорлардың болмауы, шығындардың жоғалуына әкеледі. Өз кезегінде олар, шығындарды арттырады, сондықтан кімнің кінәсінен екенін есепке алу сағатпен көрсетіледі.

Сонымен, шығындарды қалыптастыру мен есептеу әдістерін қарастыру нәтижесінде келесідей нәтижелер алынды (кесте 2).

Халықаралық және отандық тәжірибеде қолданылатын шығындарды қалыптастыру және есептеудің әдістерін салыстырмалы талдауы келесі кестеде көрсетілген [3].

Бұл бөлімде шығындар есебі мен шығын есебі объектілері бойынша калькуляциялау тәсілдері қарастырылады.

Шығындардың процестік калькуляциясын процесс деп аталатын өндірістік кезеңнің жеке бөлігін әрбір өндірістік бөлімше орындауын көздейтін технологиясы бар кәсіпорындар қолданылады.

Кесте 1. Халықаралық және отандық тәжірибеде қолданылатын шығындарды қалыптастыру және есептеудің әдістерін салыстырмалы талдауы

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИ-БЕДЕГІ ӘДІСТЕР	ОТАНДЫҚ ТӘЖІРИБЕДЕ ҰҚСАС ӘДІСТІҢ БОЛУЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ АТАУЫ	ШЫҒЫНДАРДЫ БАСҚАРУДА ПАЙДАЛАНУ БОЙЫНША КЕЙБІР ҰСЫНЫСТАР
job order-cost system XIX ғасырдың соңында ақш-та пайда болған	тапсырыстық әдіс	жауапкершілік орталықтарын бөлумен бірге жеке өндірістерде пайдалану керек
activity — based costing XIX ғасырдың соңында ақш-та пайда болған	процестік әдіс	стандарт-костпен бірге массалық өндірістерде пайдалану керек
actual-costsystem XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында ақш-та пайда болды.	іс жүзінде есептеу	мақсатты емес пайдалану керек
standart-costsystem XIX ғасырдың 30-жылдарында ақш-та пайда болған	нормативтік әдіс	стандарт-кост жүйесін мақсатты енгізу керек
absorption-costsystem XX ғасырда ақш-та пайда болды	шығындарды толық бөлу әдісі	экономикалық жағынан тұрақты кезеңдерде пайдалану керек
variable-cost system XX ғасырда ақш-та пайда болды	шығындарды жартылай бөлу әдісі	қазіргі жағдайларға көбірек келетін отандық экономикаға енгізу керек

Абзорпшен-костинг — бұл өнімнің өзіндік құнын барлық шығындарды өткізілген өнім мен тауарлар қалдықтары арасында бөлу арқылы калькуляциялау әдісі, яғни бұл әдісті қолдану кезінде тұрақты шығындар қорсыйымды болып табылады. Сондықтан бұл әдісті шығындарды толық бөлу бойынша өзіндік құнды калькуляциялау деп атайды. [5].

Шығынды толығымен бөліп өзіндік құн калькуляциясы әдісі бойынша есеп берулер:

1) дайын кәсіпорын қоры мен аяқталмаған өндіріс толық шығын бойынша бағаланады;

2) сатудағы өзіндік құн шамасы жеткіліксіз және артығымен игерілген есептеле отырып түзетіледі;

3) сатудағы өзіндік құн шамасы қор деңгейінде өзгерісі бар өндірістік өзіндік құнға сәйкестірілу жолымен есептелінеді.

Абзорпшен-костингте тұрақты шығыстарға керекті көңіл бөлінбейді.

Егер бағалар тек ауыспалы шығын жөніндегі деректерде тағайындалса, онда сату үшін жеткіліксіз болуы мүмкін.

Кәсіпорын тоқтап қалған кезде, не сату болмағанда тұрақты шығындар қала береді, ал кәсіпорын пайдасы тұрақты шығындар көлеміне тең болады.

Абзорпшен-костингте үстеме шығындар тұрақтыларын қорды бағалауға кіргізеді және кезең соңына жатқызады да тек сату кезеңдегі шығын ретінде есептейді, демек шығындар қор жинақтау кезеңінде көрсетілетін болады.

Директ-костингтің идеясы жаңалық емес. Директ-костинг жүйесінің негізіне салынған басты

принцип — өзгермелі және тұрақты шығындарды жеке есептеу мен тұрақты шығындарды есепті кезеңнің зияны деп тану.

Тұрақты және өзгермелі шығындар арасындағы айырмашылықтарды айқындағанда қарастырылатын уақыт кезеңін ескеру қажет. Ұзақ уақыт мерзімі үшін шығындар өзгермелі болады. Қысқа уақыт үшін шығындар тұрақты немесе өндіріс өзгерістеріне қарай өзгермелі болады. [6].

Батыс экономистері бір зерттеулерде директ-костингті ұсақ кәсіпорындарда, ал екінші бір зерттеулерде ірі кәсіпорындарда қолдану тиімді деп пайымдады [7 с. 203].

Стандарт-кост жүйесі, өткен ғасырдың 20-сыншы жылдардың басында АҚШ-та пайда болды. Өнім бірлігінің өзіндік құнын есептеу, баға белгілеу, шығындарды оперативті басқару және бақылау үшін материалдың және еңбектің нормативтік шығындарын әзірлеп, пайдалануды қолға алған болатын. Стандарт-кост тарихи жүйесі отандық нормативтік есеп жүйесінің үлгісі болып табылады.

Стандарт-кост жүйесінің мағынасы есепке ие болғаны емес, болуы тиіс нәрсе кіреді, нақты шығындық емес, міндеттісі ескеріледі, әсіресе пайда болған ауытқушылық көрініс табады. [7].

Бұл жүйенің алдына қойған мақсаты — кәсіпорындағы пайданың ауытқуы мен шығын есебі. Оның негізінде материалдардың, энергияның, қосымша уақыттың, еңбектің және басқа қандай да бір өнімді немесе жартылай әзірленген өнімді дайындаумен байланысты шығындардың мөлшерін нақты анықтау жатады.

Әдебиеттер:

1. Стратегический учет / Под ред. В. Э. Керимова. — М.: Омега-Л, 2015
2. Блаженкова Н. М. Стратегический управленческий учет на промышленном предприятии / Н. М. Блаженкова // Бухгалтерский учет. 2013. — № 11. — с. 72–75
3. Шалабаева Г. В. Стратегическая управленческий учет затрат в сельскохозяйственных организациях, Пермь ИПЦ «ПрокростЪ» — 2014
4. Басқару есебі: Ержанова А. К., Айтанаева Ә. Қ., Жұманова Г. Ш., Баянова М. С., Иматаева Ә. Е. Оқу құралы. — Алматы: 2009. — 304 бет.
5. Ержанов А. К. Басқару есебі: оқу құралы. — Алматы: Экономика, 2009. — 303 б.
6. Оразбекұлы Б. Бухгалтерлік есеп және аудит негіздері: оқу құралы. — Алматы: Экономика, 2011. — 409 б.
7. 21 Дюсембаев К. Ш. Аудит и анализ в системе управления финансами (теория и методология). — Алматы: Экономика, 2000. — 293 с.

Мемлекеттік мекемелердің қаржылық есептілігін құру

Қалымбетов Өмірбек Канович, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент;

Темирбекова Ляззат Асановна, экономика ғылымдарының магистрі;

Нурғалиева Дина Аманжоловна, магистрант

академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қаржылық есептілік деп кәсіпорынның өткен кезеңдегі қаржылық шаруашылық қызметін кешенді түрде сипаттайтын барлық көрсеткіштер жүйесін айтамыз. Қаржылық есептілік процесін жасау есеп жұмысының соңғы сатысы болып табылады. Қаржылық есептілік мақсаты өз пайдаланушыларына заңды тұлғаның қаржылық жағдайы туралы сенімді, мәнді және пайдалы ақпараттарды беру болып табылады.

«Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы N 234 заңының 15-бабына сәйкес «Қаржылық есептілік дара кәсіпкердің немесе ұйымның қаржылық жағдайы, қызметінің нәтижелері және қаржылық жағдайындағы өзгерістер туралы ақпаратты білдіреді» [1].

Республикалық және жергілікті бюджеттер есебінен ұсталатын мемлекеттік мекемелер жылдық, жартыжылдық есептіліктерін «Қаржылық есептілік нысандарын және оларды жасау мен ұсыну қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2010 жылғы 8 шілдедегі N 325 Бұйрығына сәйкес белгіленген көлемде жасайды [2].

Қаржылық есептілікте мекеменің басқармасының жұмысын бағалау үшін, мекемеге сеніп тапсырылған экономикалық ресурстарды және міндеттемелерді бағалау үшін, болашақ ақша ағымдарын бағалау үшін және тиімді басқарушылық шешімдер қабылдау үшін пайдалы ақпарат көп. Қаржылық есептілік сыртқы пайдаланушылармен мекеменің қызметінің тиімділігін бағалау үшін және шаруашылық қызметті экономикалық талдау үшін, сонымен қатар, шаруашылық қызметті жедел басқару үшін және кейінгі болжау және жоспарлау үшін қолданылады.

Қаржылық есептілікті жасау кезінде төмендегідей талаптары сақталуы тиіс:

— есепті кезеңдегі барлық операциялардың толық және шын мәнінде көрініс табуы;

— кірістер мен шығыстардың есепті кезеңдерге жатқызылуының дұрыстығы;

— талдамалық есепке алу деректерінің есепті кезеңнен кейінгі келесі айдың бірінші күніне синтетикалық есепке алу шоттары бойынша айналымдар мен қалдықтарға тең болуы;

— көрсеткіштердің ұқыпты толтырылуы және өшірулер мен бояуларға жол берілмеу.

Қателер түзетілген жағдайда түзету күнін көрсете отырып, қаржылық есептілікке қол қойған тұлғаның растауымен тиісті жазбалар жасалады.

Қаржылық есептілік нысандары онда көзделген көрсеткіштермен дәлме-дәл сәйкес толтырылады. Бекітілген қаржылық есептілік нысандарында көрсеткіштері мен олардың кодтарын өзгертуге немесе оларға қосымша көрсеткіштер енгізуге жол берілмейді.

Қаржылық есептіліктің ағымдағы есепті кезеңге, сол сияқты бұның алдындағы кезеңге жататын деректерінің (оларды бекіткеннен кейін) өзгеруі деректердің бұрмалануы айқындалған кезеңде жасалған қаржылық есептілікте жүргізіледі.

Жылдық қаржылық есептілік 1 қаңтардан бастап 31 желтоқсанды қоса алғанда күнтізбелік кезеңге жасалады. Қаржылық есептілікті ұсыну мерзімі 1 кестеде.

Мемлекеттік мекеме республикалық бюджеттік бағдарламалар әкімшілерінің енгізген өзгерістеріне сәйкес республикалық бюджеттік бағдарламалар әкімшісінің жазбаша хабарламасын алған сәттен бастап 10 жұмыс күн ішінде өздеріндегі қаржылық есептілік данасына өзгерістер енгізеді.

Мемлекеттік мекемелер қаржылық есептілікті бюджеттік бағдарламалардың әкімшілері белгілеген және

Кесте 1. Қаржылық есептіліктің түрі және ұсыну мерзімі

	Жартыжылдық қаржылық есептілік	Жылдық қаржылық есептілік
Қаржылық есептілікті ұсыну мерзімі	ағымдағы қаржы жылының 1 шілдесіне және 1 қазанға	есептік жылдан кейінгі жылдың 1 қаңтарына

олар қаржылық есептілікті беру күніне дейін мемлекеттік мекемелердің қаперіне жеткізген мерзімдерде ұсынады.

Қаржылық есептілік қағаз тасығышта кітапша түрінде беттері нөмірленіп, мазмұны көрсетіліп және электрондық түрде нысандардың толық көлемінде ұсынылады.

Мемлекеттік мекемелер ұсынатын жылдық, жартыжылдық қаржылық есептіліктің көлеміне кіреді: 1-нысан — бухгалтерлік баланс; 2-нысан — қаржылық қызмет нәтижелері туралы есеп; 3-нысан — қаржыландыру көздері бойынша (тікелей әдіс) мемлекеттік мекемелердің шоттарындағы ақша қозғалысы туралы есеп; 4-нысан — таза активтердің/капиталдың өзгерістері туралы есеп; 5-нысан — қаржылық есептілікке түсіндірме жазба; 6 нысан — «Қайта ұйымдастыру кезіндегі бухгалтерлік баланс».

Жылдық және жартыжылдық қаржылық есептіліктерге мемлекеттік мекеменің басшысы, бас бухгалтері немесе мемлекеттік мекемеде бухгалтерлік есепті жүргізуді қамтамасыз ететін бөлімшені басқаратын тұлға қояды.

Басшы мен бас бухгалтердің қолдарымен бір қатарда міндетті түрде қойылған қол таратып жазылған болуы тиіс (тегі, аты-жөні).

Бюджеттік бағдарламалардың әкімшілерінің ведомстволық бағынысты мемлекеттік мекемелерден қаржылық есептілікті қабылдап алуды және тексеруді ережелерге сәйкес жүзеге асырады.

Қаржылық есептілікті жасаған кезде Қазақстан Республикасының Бюджет кодексін, Мемлекеттік мекемелерде бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік саласындағы Қазақстан Республикасының заңнамасын және Қаржылық есептілік нысандарын және оларды жасау мен ұсыну қағидаларын басшылыққа алу қажет.

Қаржылық есептіліктің нысандарын толтыру кезінде ағымдағы бухгалтерлік есептің шоттарын жабу тәртібі төменде келтірілген.

Мемлекеттік мекемелер жылдық, жартыжылдық қаржылық есептілікті тиісті құжаттармен расталған тексерілген бухгалтерлік жазбалардың негізінде жасайды. Баланс жасалғанға дейін синтетикалық есепке алу шоты бойынша айналымдармен және қалдықтармен бірге талдамалық шоттар бойынша айналымдар мен қалдықтарды салыстырып тексеру жүргізіледі. Жылдық және жартыжылдық есептердің нысандары бойынша қаржылық есептіліктің негізгі көрсеткіштерді келісу осы қағидалардың қосымшасына сәйкес схема бойынша жүргізіледі.

Есепті жылдың аяғындағы бухгалтерлік баланс баптарының деректері жүргізілген түгендеудің нәтижелерімен расталады және бұл ретте айқындалған ал-

шақтықтар жылдық қаржылық есептіліктің есепті күніне дейін түзетіледі.

Ағымдағы қаржы жылының бюджет түсімдерін есепке жатқызумен және бюджеттен төленентін төлемдерді жүзеге асырумен байланысты операцияларының барлығы ағымдағы қаржы жылының 31 желтоқсанында аяқталады. 31 желтоқсанын қоса алғанда ағымдағы қаржы жылының аяғына дейін пайдаланылмаған жоспарлы тағайындаулардың қалдықтары жойылады.

Республикалық және жергілікті бюджеттер есебінен ұсталатын мемлекеттік мекемелердің өз иелігінде бюджет қаражатынан басқа тауарларды (жұмыстарды, көрсетілетін қызметтерді) өткізуден түсетін ақша, демеушілік, қайырымдылық көмек ақшалары, мемлекеттік мекемеге жеке және (немесе) заңды тұлғалар олардың қайтарымдылығы шартымен беретін ақшалар не белгілі бір талаптар басталған кезде тиісті бюджетке немесе үшінші тұлғаларға аударымдар, жергілікті өзін өзі басқару функцияларын іске асыру үшін ақшалардың түсімдері, сыртқы қарыздар мен гранттар бойынша бюджеттік инвестициялық жобаның арнайы шоттарында шетел валютасындағы қаражат және шетел валютасындағы шоттарында қаражат болуы мүмкін.

Дебиторлық берешек сомаларын өндіріп алу, ал кредиторлық берешек — өтелуі керек. Дебиторлармен және кредиторлармен аяқталмаған есеп айырысулар тексерілуі және расталуы қажет.

Есеп беретін тұлғалардан аванстық есептер, сондай-ақ пайдаланылмаған сомалардың қалдықтары уақытылы талап етілуі қажет.

Пайдаланылмаған ақша қаражаттары сәйкес шоттарға мемлекетке қайтарылады.

Қаржылық есептіліктің негізгі нысаны — бухгалтерлік баланс, ол 6 бөлімшеден тұрады (2-кесте).

Есептік кезеңнің жылдың соңының мәліметтерін жылдың басымен салыстырмалы болу үшін, жылдың басына бекітілген баланс бабының баптары жыл соңындағы баптарға сәйкес келу керек. Баланс Бас кітапта бейнеленген қалдықтар негізінде құрылады [3].

Қаржылық қызмет нәтижелері туралы есебінде мемлекеттік мекемелердің кірістері мен шығыстары салыстырылып, қаржылық нәтижесі анықталады. Есептік жылдық қаржылық нәтижесі өткен жылдардың қаржылық нәтижелеріне қосылып, ақпарат баланстың жинақталған қаржылық нәтиже бабы ретінде бейнеленеді.

Таза активтердің/капиталдың өзгерістері туралы есебінде есептік кезеңдегі капиталдың өзгерістерінің себептері туралы ақпарат ашылады. Капиталдың өзгеруінің негізгі себебі ол мемлекеттік мекемеде қызмет нәтижесінде қалыптасатын қаржылық нәтиже, сонымен

Кесте 2. Мемлекеттік мекеме бухгалтерлік балансының бөлімшелері құрамы

АКТИВТЕР	
1 бөлімше Қысқа мерзімді активтер:	ақшалай қаражат және олардың баламалары, қысқа мерзімді қаржы инвестициялары, қысқа мерзімді дебиторлық берешек, қорлар және басқада қысқа мерзімді активтер
2 бөлімше Ұзақ мерзімді активтер:	ұзақ мерзімді қаржылық инвестициялар, ұзақ мерзімді дебиторлық берешек, негізгі құралдар, аяқталмаған құрылыс және күрделі салымдары, инвестициялық жылжымайтын мүлік, биологиялық активтер, материалдық емес активтер, үлестік қатысу әдісімен есепке алынатын қаржылық инвестициялар және басқа да ұзақ мерзімді активтер.
МІНДЕТТЕМЕЛЕР+ ТАЗА АКТИВТЕР (КАПИТАЛ)	
3 бөлімше Қысқа мерзімді міндеттемелер:	Қысқа мерзімді қаржылық міндеттемелері, қысқа мерзімді салықтар және басқа да төлемдер бойынша кредиторлық берешек, қысқа мерзімді кредиторлық берешек, қысқа мерзімді бағалау және кепілдік міндеттемелері, басқа да қысқа мерзімді міндеттемелері.
4 бөлімше Ұзақ мерзімді міндеттемелер	Ұзақ мерзімді қаржылық міндеттемелері, ұзақ мерзімді кредиторлық берешек, ұзақ мерзімді бағалау және кепілдік міндеттемелері, басқа да ұзақ мерзімді міндеттемелері.
5 бөлімше Таза активтер (капитал)	Күрделі салымдарды сыртқы қарыздар мен байланысты гранттар есебінен қаржыландыру, резервтер, Жинақталған қаржылық нәтижелері
6 бөлімше Баланстан тыс шоттар:	Жалға алынған активтер, жауаптылықпен сақтауға қабылданған немесе орталықтандырылған жабдықтау бойынша төленген қорлар, қатаң есептегі бланктер, төлеуге қабілетсіз дебиторлардың есептен шығарылған берешегі, қайтарылмаған материалдық құндылықтар үшін оқушылар мен студенттердің берешегі, кепілі спорттық жүделері мен кубоктары, жолдамалар, әскери техниканың оқулық құралдары, мәдени мұра активтері

қатар, капитал қаржылық салымдардың қаржыландыруына, резервтердің құрылуына да байланысты.

Қаржыландыру көздері бойынша (тікелей әдіс) мемлекеттік мекемелердің шоттарындағы ақша қозғалысы туралы есепте мемлекеттік мекеменің есептік кезеңде болған қаша қаражаттарының қозғалысы туралы ақпарат ашылады: ақша қаражаттарының келіп түсуі және жұмсалыуы. Бұл есеп үш бөлімнен тұрады: ақша қаражаттарының операциялық қызметтен қозғалысы, ақша қаражаттарының инвестициялық қызметтен қозғалысы, ақша қаражаттарының қаржылық қызметтен қозғалысы. Таза ақшалай ағым үш қызметтен түскен (жұмсалған) ағымдардың қосындысы ретінде анықталып, оған бастапқы қалдық қосылады да, жыл соңындағы ақша қаражаттарының қалдығы анықталады — бұл сома баланста бейнеленеді.

Әдебиеттер:

1. «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы N 234 заңы
2. «Қаржылық есептілік нысандарын және оларды жасау мен ұсыну қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2010 жылғы 8 шілдедегі N 325 Бұйрығына
3. Калиева Д. Финансовая отчетность государственных учреждений // Бухгалтерия организаций-получателей бюджетных средств. — № 4, 2013. — с. 21–22.

Ақпарат толығымен ашылу үшін және түсінікті болу үшін қаржылық есептіліктің нысандарына түсіндірме жазбада мазмұнын толық ашатын қосымша ақпарат келтіріледі. Түсіндірме жазба 16 кестеден тұрады, әр қайсысы балансытң баптарын ашады.

Қаржылық есептілік нысандарының көрсеткіштері бір-бірімен байланысқан, үйлесімді. Көрсеткіштер салыстырмалы болу үшін екі жылға келтіріледі.

Республикалық және жергілікті бюджеттер есебінен ұсталатын мемлекеттік мекемелер қаржылық есептілікті 2013 жылдан бастап Қоғамдық сектордың халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес есептеу қағидасы бойынша жоғарыда көрсетілген нысандарды толтыру арқылы тапсырады. Сонымен қатар, қаржылық есептіліктің мақсаттары пайдаланушылар мен олардың ақпараттық қажеттіліктері тұрғысынан анықталады.

Қазақстан Республикасында мемлекеттік аудитке көшу тенденциялары және шетелдік тәжірибе

Карибаев Еркебулан Сабыржанұлы, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент;
Амиркулова Марал Бітімқызы, экономика ғылымдарының магистрі
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Қазіргі замандағы нарықтық экономика жағдайында қаржылық бақылаудың дамуына ерекше көңіл бөлінеді. Оның ішінде шаруашылық субъектілерінің бюджеттік, қарыз және өзіндік қаражаттарын қолдануының заңдылығы, қалыптасуының тиімділігі мен пайдалылығы аса зерделенеді. Осыдан, Қазақстан Республикасында әр түрлі мемлекеттік, қоғамдық және жеке құрылымдардың шаруашылық қызметінің қаржылық бақылау жүйесін өзгерту бойынша нормативтік-құқықтық актілердің қатары қабылданды.

Мемлекеттік аудит — бірыңғай мемлекеттік құрылымдардың қаржылық және бухгалтерлік есептілігін тексеруге ғана бағытталып қоймайтын қызметтің ерекше саласы. Оның миссиясы және міндеті мемлекет пен қоғам атынан билік органдарының қызметін олардың қарауына берілген қоғамдық ресурстарды басқаруы бойынша тәуелсіз объективті жария бақылау болып табылады. Оның негізінде қоғам және елдің саяси басшылығы қоғамдық ресурстарды басқару шынымен «тиянақты, дұрыс және ақылмен», яғни заманауи тілде айтқанда үнемді, нәтижелі және тиімді жүзеге асырылатыны туралы объективті ақпарат алады.

Өз кезегінде, мемлекеттік аудит — ол билік институты болып табылып, оның ең басты мақсаты мемлекеттік органдары мен квазимемлекеттік сектор субъектілеріне қатысты тәуелсіз, объективті және ашық түрде тексеріс жүргізу болып табылады, яғни, тек қаржы мәселелерін ғана емес, сонымен қатар, олардың іс-әрекеттерінің барлық бағыттарына бағалау жүргізумен бірге, анықталған кемшіліктер мен тәуекелді басқару жүйелері негізінде пәрменді ұсынымдарды беру.

Қазақстандық қоғамды дамыту және мемлекеттік аппарат алдында туындайтын жаңа тұрпаттағы міндеттемелер мемлекеттік басқарудың күшті жүйесінің жұмыс істеуін талап етеді. Осы мәселелерді шешуде мемлекеттік қаржылық бақылаудың мемлекеттік басқарудың ажырамас бөлігі ретінде рөлі арта түседі. Алайда елде қолданылып отырған мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесі бюджет қаражатын тиімсіз пайдалану жағдайлары мен қаржылық бұзушылықтарды анықтауға ғана бағытталған және «біржақты» болып табылады. Бұл ретте басқарудың қазіргі жүйесіне баға беретін және оны бұдан әрі тиімді дамыту бойынша бағыттарын айқындайтын осындай институтты енгізу қажет. Халықаралық практикада мұндай рөлді мемлекеттік аудит атқарады. Тұтас алғанда, мемлекеттік аудит Қазақстан үшін тек қаржы мәселелерін ғана емес, сонымен қатар, анықталған кемшіліктер мен тәуекелдерді басқару бойынша ұсыныстар негізінде пәрменді ұсынымдарды берумен бірге, олардың қызметінің барлық бағыттарын қамтитын аудит объектілері қызметінің тиімділігінің тұтас және тәуелсіз

бағалауы ретінде көрінеді. Тұжырымдама мемлекеттік қаржылық бақылауды кезең-кезеңімен реформалауды және мемлекеттік аудитті, одан әрі оның функционалдық бағыттарын кеңейте отырып енгізу пайымы мен негізгі тәсілдерін анықтайды. Бұл ретте мемлекеттік қаржылық бақылау функциялары аудиттелетін объектінің қызметінде салдарларын жою мен жауапкершілікке тартуды талап ететін заңнама бұзушылықтары анықталған кезде іске асырылатын болады.

Қазақстанда тәуелсіздік алған сәттен бастап заң бұзушылықтарды анықтауға және ықпал ету шараларын қабылдауға бағытталған мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесі қалыптасты. Мемлекеттік аудитті толыққанды енгізу мемлекеттік қаражатты бақылауды жетілдірудегі маңызды бағыттардың бірі, сондай-ақ алға қойылған стратегиялық мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізудің неғұрлым пәрменді құралдарының бірі болуы мүмкін. Тұжырымдаманың мақсаты мемлекеттік аудитті енгізудің негізгі бағыттары мен тұжырымдамалық тәсілдерін айқындау және мемлекеттік қаржылық бақылаудың қолданыстағы жүйесін одан әрі дамыту болып табылады. Мемлекеттік аудиттің мақсаты мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің экономиканы немесе оның жекелеген салаларын дамытудағы қызметін бағалау, тексеру негізінде мемлекеттің қаражатын, мемлекет пен квазимемлекеттік сектордың активтерін басқару және пайдалану тиімділігін арттыру болып табылады. Бұл ретте мемлекеттік қаржылық бақылау аудит объектілерінің жасаған бұзушылықтарын жоюға және ден қою шараларын қолдануға бағытталатын болады. Мемлекеттік аудитті енгізу және мемлекеттік қаржылық бақылауды дамыту кезең-кезеңімен жүзеге асырылатын болады.

Бірінші кезең (2013—2014 жылдар) — мемлекеттік аудиттің, Лима декларациясының басқарушы қағидаттарына және мемлекеттік аудиттің халықаралық стандарттарына (Ішкі аудиторлар институтының ішкі аудит стандарттарына, Халықаралық бухгалтерлер федерациясының халықаралық аудит стандарттарына, Жоғарғы қаржылық бақылау органдарының Халықаралық ұйымының халықаралық стандарттарына) сәйкес заңнамалық және әдіснамалық базасын құру, сондай-ақ қолданыстағы мемлекеттік қаржылық бақылау жүйесінің заңнамалық және әдіснамалық базасын жетілдіру.

Екінші кезең (2015—2017 жылдар) — мемлекеттік аудит жүйесінің қалыптасуы. Бұл кезеңде: Қазақстан Республикасы Үкіметі уәкілеттік берген ішкі мемлекеттік аудит жөніндегі орган (бұдан әрі — ішкі аудит жөніндегі уәкілетті орган) құру; сыртқы мемлекеттік қаржылық бақылау органдарына сыртқы мемлекеттік аудит органдары функцияларын беру; мемлекеттік аудит пен мемле-

кеттік қаржылық бақылау органдарының бірыңғай ақпараттық жүйесін «электрондық үкімет» жүйесімен және басқа да мемлекеттік органдардың ақпараттық базаларымен ықпалдастыру; орталық мемлекеттік органдарда және Астана, Алматы қалалары мен облыс әкімдерінің аппараттарында ІАҚ құру; мемлекеттік аудиторларды сертификаттау жүйесін енгізу жоспарлануда.

2018 жылдан бастап мемлекеттік аудит пен мемлекеттік қаржылық бақылаудың барлық органдары мемлекеттік аудит стандарттарына сәйкес қызмет атқаратын болады. Мемлекеттік аудит пен мемлекеттік қаржылық бақылау мемлекет пен қоғамның толыққанды және пәрменді институтына айналуға тиіс. Мемлекеттік басқаруды реформалау көптеген елдерде мемлекеттік қаржылық бақылаудың мемлекеттік аудит етіп қайта құрылуына алып келді. Мемлекеттік аудиттің ең алдымен, мемлекеттік қаржылық бақылаудан өзгешелігі: басты назар сәйкестік аудитінен — мемлекеттік қаржы ресурстары мен мемлекеттік мүлікті пайдаланудың тиімділігі аудитіне қарай бет бұрады.

Мемлекеттік аудит пен мемлекеттік қаржылық бақылаудың сыртқы және ішкі құрылымын құқықтық реттеу саласындағы жақсы мысал — **Францияның тәжірибесі** болып табылады, бұл унитарлы президенттік-парламенттік республика құрылымы мен нормативтік құқығы жағынан ұқсас ел. Францияда сыртқы аудит ерекшеліктері 1807 жылы пайда болған Францияның шоттар сотының шектеусіз бақылау өкілеттіктері болып табылады, оның тәуелсіздігіне ел Конституциясында кепілдік берілген. Францияның шоттар сотының құрылымы дербес қалыптасады, қызметшілерінің саны шектелмеген, оның ұйымдық және қаржылық тәуелсіздігі қамтамасыз етілген. Францияның шоттар соты жыл сайын Үкіметтің бюджетті атқаруы бойынша есебіне қорытынды дайындайды, сәйкестікке және тиімділік аудитіне жүргізілген бақылауды ескере отырып Парламентке ұсынады. Қорытындыны дайындау үшін өңірлік шоттар сотымен және ішкі мемлекеттік аудит органдарымен өзара іс-қимыл жасайды. 2011 жылдан бастап өңірлік шоттар соттарының Францияның шоттар сотымен өзара әрекет ету міндеті заңнамалық түрде регламенттелген. Бас тартқан жағдайда Францияның шоттар соты өз функцияларын Францияның барлық аумағында шектеусіз дербес жүзеге асыруға құқылы.

Канадада федералдық бюджеттің жұмсалыуы тиімділігін халық тарапынан бақылауды Парламент мүшелері жүзеге асырады. Үкімет жыл сайын Қауымдар палатасына (Қаржылық бақылау комитеті) бюджет жобасын және алдыңғы жылғы оның атқарылуы туралы есепті ұсынады. Канадада аудит субъектісіне байланысты мемлекеттік аудиттің екі түрі жүзеге асырылады: сыртқы аудит және ішкі аудит. Сыртқы мемлекеттік аудитті Канаданың Бас аудитор кеңсесі, алдын ала және ағымдағы аудитті — Қаржы министрлігінің хатшылығы жүргізеді. Ішкі мемлекеттік аудитті әрбір ведомствода ішкі аудит қызметтері жүргізеді. Канада тиімділік аудитінің пионерлерінің бірі болып табылады және әлемде бірінші болып үкіметтің қаржы және экономикалық қызметінің заңдылығын ғана тексеру практикасынан бас тартты. Қаржы министрлі-

гінің хатшылығы үкіметтік бағдарламаларды іске асырған кезде бюджет қаражатының жұмсалыуын бақылайды және мемлекеттік органдар, оның ішінде ішкі аудит қызметтерінің тиімділігіне бағалау жүргізеді. Канадада мемлекеттік басқару жүйесінің оңды жағы мемлекеттік органдар қызметінің және бағдарламалық құжаттардың тиімділігіне толықтай бағалау жүргізу болып табылады. Канадада федералдық және провинциялық деңгейде әрбір мемлекеттік органда ішкі аудит және бағалау қызметі жұмыс істейді. Ішкі аудит пен бағалау қызметінің негізгі міндеті мемлекеттік органды ішкі басқару сапасын бағалау (бюджет қаражатын, персоналды, ақпараттық технологиялар және басқаларды басқару) және мемлекеттік орган қызметін жетілдіру бойынша ұсынымдарды тұжырымдауда.

Ресейде мемлекеттік аудиттің жоғарғы органы — Ресей Федерациясының Есеп палатасы (бұдан әрі — Есеп палатасы) болып табылады. Есеп палатасы биліктің атқарушы тармағынан функционалдық, ұйымдастырушылық және қаржылық тәуелсіздікпен қамтамасыз етілген. Есеп палатасы тоқсан сайын белгіленген нысан бойынша РФ Федералдық жиналысына федералдық бюджеттің атқарылу барысы туралы жедел есепті ұсынады. Ішкі мемлекеттік бақылау мен аудиті РФ субъектілерінің және жергілікті атқарушы органдарының ішкі бақылау/аудит қызметтерін, атқарушы билік органдары жанындағы ішкі аудит/ішкі бақылау бөлімшелерін үйлестіре отырып, орталық деңгейде Қаржы министрлігінің Федералдық қаржы-бюджет қағдалау қызметімен жүзеге асырады. Ішкі мемлекеттік қаржы аудитінің бөлімшелері ішкі стандарттарды және бюджетті қалыптастыру және атқару рәсімдерінің, бюджеттік есептілікті жасау және бюджеттік есепті жүргізу рәсімдерінің сақталуын әзірлеу мен бақылауды, сондай-ақ бюджет қаражатын пайдалану нәтижелілігін (тиімділігін және үнемділігін) арттыруға бағытталған шараларды даярлауды және ұйымдастыруды жүзеге асырады. Ішкі бақылау қызметтерін үйлестіру мен әдіснамалық қамтамасыз етуді РФ Қаржы министрлігі жүзеге асырады. Жергілікті органдар арнайы құрылған бөлімшелер немесе сыртқы аудиторларды тарту арқылы ішкі аудитті жүргізеді. Бұл ретте қазіргі кезде РФ-та тек сыртқы мемлекеттік аудит стандартталған.

Әлемдік тәжірибеде Жоғарғы қаржылық бақылау органының мемлекеттік аудиторларының кәсібилігіне кепілдікті қамтамасыз етуге ерекше назар аударылады. Осы бағыттағы негізгі тәсіл, олардың зейнетақы жасына жеткенге дейін (мысалы Түркиядағыдай) осы лауазымды атқаруына кепілдігі түрінде іріктеу және мемлекеттік қызмет жөніндегі уәкілетті органмен келісу рәсімдерін алып тастау жолымен ҚБЖО мүшелерінің де, сол сияқты оның қызметкерлерінің де тәуелсіздігін қамтамасыз ету және оларға ерекше мәртебе беру болып табылады. Әлемдік тәжірибеде мемлекеттегі ішкі және сыртқы аудиттің түрлі құрауыштары барынша мүмкін дәрежеде: жекелегенде тәуелді емес, бірақ осыған ұқсас (бірыңғай) стандарттар бойынша жұмыс істейтін және қойған мақсаттарға қол жеткізу үшін бірыңғай жүйе ретінде жұмыс істеуі тиіс деп танылады.

Мемлекеттік аудит қандай да бір сәйкессіздіктерді жай баяндап қана қоймай, олардың себептерін, мемлекеттік қаржы ресурстарын үлкен қайтарыммен, тиімділікпен басқару, пайдалану резервтері мен әлеуетін анықтауы тиіс. Мемлекеттік аудит мемлекеттік органдар және ұйымдардың қаржы ресурстарын басқару бойынша қызметінің сапасын бағалауға да мүмкіндік береді. Тұтас алғанда мемлекеттік аудит экономиканың немесе оның жекелеген салаларын, мемлекеттік қаражат пен активтерді пайдалану және басқару тиімділігін арттыру үшін ұсынымдарды уақтылы әзірлеуге мүмкіндік беретін экономика және оның жекелеген салалары, мемлекеттік басқару салаларын дамытуда мемлекеттік органдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілері қызметін бағалауды көздейтін болады. Мемлекеттік аудиттің мәні мемлекеттік органдардың, олардың ведомстволық бағынысты ұйымдары мен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің қызметін функционалды талдау, стратегиялық мақсаттары

мен міндеттерін, бағдарламалық құжаттарына қол жеткізгеннен соң іске асыру барысы мен тиімділігін, көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын бағалау, сондай-ақ кадр, қаржы, табиғи және өзге де ресурстарды басқару, басқару процестерін, оның ішінде заманауи ақпараттық технологияларды пайдалана отырып оңтайландыру жөнінде қабылданатын шаралар болады. Субъектіге байланысты мемлекеттік аудит сыртқы және ішкі аудитке бөлінеді.

Қорытындылай келе, мемлекеттік аудит — мемлекеттік аудит объектілерінің мемлекеттік жоспарлау жүйесі құжаттарында олардың алдына қойылған мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу жөніндегі қызметтерін, көрсетілетін мемлекеттік қызметтер, кадрлық, қаржы, табиғи және өзге ресурстарды басқаруын, сондай-ақ мемлекеттік аудит объектілерінің қызметін жетілдіруге бағытталған басқару процестерін оңтайландыру бойынша қабылданатын шараларды функционалды талдау, бағалау және тексеру болып табылады.

Әдебиеттер:

1. ҚР Бюджет кодексі. — Алматы: Юрист, 2009. — 136 б.
2. Аудиторлық қызмет туралы: ҚР заңы. — Алматы: Юрист, 2009. — 14 б.
3. Абленов Д. О. Қаржылық аудит және талдау: теория, әдіснама, практика. Оқу құралы. — Алматы: «Экономика», 2010. — 528 б.

Применение метода имитационного моделирования в оценке рисков инвестиций в недвижимость

Касымова Айганым Габдысалимовна, магистр экономических наук;
Шакирова Гульнара Аймаганбетовна, магистр экономических наук
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

В инвестиционном портфеле инвестора наряду с финансовыми инвестициями определенное место занимают инвестиции в недвижимость. Отличительной особенностью объектов недвижимости является то, что они имеют материальную форму, являются наиболее надежным инструментом защиты от инфляции, обладают возможностью многоцелевого использования. В то же время недвижимость имеет ряд недостатков: низкая ликвидность по сравнению с финансовыми инвестициями, высокие затраты на создание и обслуживание объектов.

Оценка инвестиций в недвижимость всегда сопровождается риском возникновения непредвиденных потерь, убытков, недополучения доходов, прибыли по сравнению с планируемым вариантом. Инвестиционный риск — это вероятность возникновения непредвиденных финансовых потерь (снижение прибыли, дохода и потеря капитала) вследствие наступления неблагоприятных обстоятельств [1, с. 10].

При инвестировании в недвижимость выделяют различные виды рисков: риски связанные с изменением цен, процентный риск, инфляционный риск, риск потери ликвидности, риск невыполнения обязательств, финансовый риск и другие. Помимо рисков, существенное влияние на успешность инвестиций оказывают различные факторы, складывающиеся на рынке недвижимости. Риски в сфере недвижимости, с одной стороны, подчиняются общим экономическим закономерностям, с другой стороны, имеют специфические особенности, которые отличают их от рисков, связанных с инвестициями на финансовых рынках. Такими отличительными рисками являются бизнес-риски и финансовые риски. Бизнес-риски связаны с потерей инвестором части прибыли от активов, в связи с изменением рыночной ситуации (высокий уровень безработицы, спад производства, стихийные бедствия, снижение покупательской способности населения и т. д.). Финансовые риски связаны с ликвидностью и платежеспособностью предприятия. Финансовые риски возрастают каждый раз, когда сумма обслуживаемого долга по займам или неоперационные расходы инвестора возрастают, что может привести к недостатку величины чистого операционного дохода. Кроме того, инвестор при инвестировании в недвижимость может столкнуться с такими нежелательными ситуациями, как незапланированный отток кредитных средств и/или клиентов и снижение рыночной стоимости здания как бизнеса.

Чтобы предотвратить или минимизировать негативные последствия, необходимо проводить анализ рисков. Анализ рисков представляет собой некую процедуру выявления факторов рисков и оценку их значимости, т. е. анализ вероятности того, что произойдут определенные нежелательные события, которые отрицательно повлияют на достижение целей проекта. Любой проект анализируется как с качественной, так и с количественной точек зрения. Качественный аспект предусматривает экономический анализ проекта, идентификацию классификаций видов риска проекта и их источников, а также определение и описание факторов и причин, влияющих на их уровень. Данный вид анализа проводится на стадии разработки бизнес-плана и комплексная экспертиза проекта позволяет подготовить обширную информацию для анализа рисков. Качественный анализ больше носит описательный характер и его результаты являются важной исходной информацией для осуществления количественного анализа.

Суть количественного анализа заключается в измерении влияния изменений факторов риска на эффективность проекта. Количественный анализ дает возможность численно определить размер простых рисков, а также риска проекта в целом. С помощью методов количественного анализа определяются вероятности наступления рисков событий и их последствий, проводится количественная оценка уровня риска, также определяется допустимый в данной ситуации уровень риска.

Для оценки риска инвестиционных проектов используются различные количественные методики. Наиболее часто применяются статистические и аналитические методы оценки. Содержание статистического метода заключается в изучении доходов и потерь от вложения капитала и установления частоты их возникновения. Риски по проекту оцениваются с использованием показателей среднеквадратического отклонения, дисперсии, коэффициента вариации. На основе полученных результатов можно делать прогноз на будущее.

Показатель среднеквадратического отклонения критерия эффективности проекта (например, IRR) по реальному проекту рассчитывают по формуле:

$$\delta = \sqrt{\sum_{t=1}^n IRR_i - IRR \cdot P_i},$$

где δ — среднеквадратическое отклонение;

t — число периодов (месяцев, лет);

n — число наблюдений;

IRR_i — значение внутренней нормы доходности по инвестиционному проекту вида;

IRR — среднее значение внутренней нормы доходности по проекту;

P_i — значение вероятности, которое соответствует расчетному значению внутренней нормы доходности (общая величина $P=1$).

Вероятность устанавливают экспертным путем.

Вариация показывает изменение количественного признака при переходе от одного варианта к другому. Например, изменения чистой текущей стоимости проекта (NPV) проекта можно определить суммируя произведение фактических значений NPV_i на соответствующие вероятности P_i .

$$NPV = \sum NPV_i P_i$$

Стандартное отклонение определяется как квадратный корень из средневзвешенной дисперсии. Чем выше будет полученный результат, тем более рисковым будет рассматриваемый проект.

Коэффициент вариации — это отношение среднеквадратического отклонения к среднеарифметическому, рассчитывается в процентах. Величина коэффициента вариации (K_b) позволяет оценить уровень риска, если средние значения внутренней нормы доходности различаются между собой.

$$K_b = \frac{\delta}{IRR},$$

где δ — показатель среднеквадратического отклонения;

IRR — ожидаемое среднее значение внутренней нормы доходности по проекту.

При сравнении проектов по уровню риска, выгодным для инвестора считается тот проект, у которого уровень K_b самый минимальный, что свидетельствует о наиболее благоприятном соотношении риска и значения внутренней нормы доходности.

Аналитические методы состоят в построении детерминированных и вероятностных аналитических моделей риска. К ним можно отнести: метод имитационного моделирования Монте-Карло, метод построения «дерева решений», анализ чувствительности, метод корректировки отдельных параметров проекта.

В качестве примера можно привести метод имитационного моделирования Монте-Карло. Данная методика позволяет оценить риски путем создания случайных сценариев (вариантов) развития проекта. Результат анализа риска выражается не одним показателем значения эффективности (NPV, IRR), а в виде вероятностного распределения всех возможных значений этого показателя, т. е. инвестор будет обладать полным набором данных, характеризующих риск проекта на основе которого он сможет принять взвешенное решение об инвестировании проекта.

На основе экспертной оценки выбирают три возможных варианта развития событий (сценарии): пессимистический, наиболее вероятный и оптимистический. Для каждого из этих сценариев определяют характерный только для

него параметр IRR, т. е. получают три ее значения IRR_1 — для пессимистического сценария, IRR_2 — для наиболее вероятного, IRR_3 — для оптимистического сценария. затем, для каждого сценария нужно установить размах вариации (P_b) по критерию IRR по формуле:

$$P_b = IRR_3 - IRR_1.$$

Рассмотрим два альтернативных инвестиционных проекта со сроком реализации пять лет. Оба проекта характеризуются одинаковыми размерами инвестиций и ценой (стоимостью) капитала, равной 14 %.

Таблица 1. Расчет размаха вариации по двум альтернативным проектам

Показатель	Проект А	Проект В
Объем инвестиций, млн. тенге	45,0	45,0
Ожидаемое значение внутренней нормы доходности проекта, %:		
— пессимистического	15,0	15,5
— наиболее вероятного	17,2	18,5
— оптимистического	20,0	22,5
Прогноз IRR для сценариев, %:		
— пессимистического	-1,4	-1,8
— наиболее вероятного	12,0	14,2
— оптимистического	14,5	18,5
Размах вариации	15,9	20,3

По данным таблицы 2 можно увидеть, что проект В имеет высокие значения IRR. Однако, он является более рискованным, так как значение размаха вариации у него высокое.

Данный вывод можно обосновать с помощью расчета среднеквадратического отклонения для двух проектов. Необходимо экспертным путем установить вероятность значений IRR для каждого проекта, таблица 2.

Таблица 2. Значения IRR

IRR	Экспертная оценка вероятности
Проект А	
-1,4	0,2
12,0	0,5
14,5	0,3
Итого....	1
Проект В	
-1,8	0,1
14,2	0
18,5	0,3
Итого...	1

Вычислим среднее значение IRR для каждого проекта

$$IRR_A = -1,4 \cdot 0,2 + 12,0 \cdot 0,5 + 14,5 \cdot 0,3 = 10,07\%.$$

$$IRR_B = -1,8 \cdot 0,1 + 14,2 \cdot 0 + 18,5 \cdot 0,3 = 5,37\%.$$

Далее рассчитаем среднее квадратическое отклонение (δ) для каждого проекта

$$\delta_A = \sqrt{(-0,014 - 0,1007)^2 \cdot 0,2 + (0,12 - 0,1007)^2 \cdot 0,5 + (0,145 - 0,1007)^2 \cdot 0,3} = 0,0558 = 5,58\%.$$

$$\delta_B = \sqrt{(-0,018 - 0,0537)^2 \cdot 0,1 + (0,142 - 0,0537)^2 \cdot 0 + (0,185 - 0,0537)^2 \cdot 0,3} = 0,1736 = 17,36\%.$$

Расчет среднеквадратических отклонений показывает, что проект В более рискованный, чем проект А.

На основе рассмотрения метод анализа и оценки рисков можно сделать следующие выводы:

1. Риск, связанный с инвестициями в недвижимость — это специфический риск, обусловленный особенностями недвижимости. Это низкая ликвидность, высокие затраты денег во времени, необходимость качественного управления, превышение фактических расходов над ранее ожидаемыми.

2. Имитационное моделирование по методу Монте — Карло хотя и считается наиболее сложным из вышеприведенных аналитических методов, но он и более прогрессивный метод оценки и учета рисков при принятии инвестиционного решения. данный метод позволяет построить математическую модель для проекта с неопределенными зна-

чениями параметров и, зная вероятностные распределения параметров проекта, а также связь между изменениями параметров (корреляцию), получить распределение доходности проекта.

3. В процессе реализации метода Монте-Карло происходит проигрывание достаточно большого количества сценариев. Этот метод дает наиболее точные и обоснованные оценки вероятностей по сравнению со статистическими методами. Кроме того, на практике значительно упрощается применение данного метода в связи с появлением программных продуктов, которые позволяют учесть законы распределения вероятностей и корреляцию вводных параметров.

Литература:

1. Калашникова, Е. Ю. Оценка рисков при финансировании инвестиций в недвижимость [Электронный ресурс]. <http://cyberleninka.ru/article/n/otsenka-riskov-pri-finansirovanii-investitsiy-v-nedvizhimost>
2. Васильева, Л. А. Экономика недвижимости, Litres, — 2013

Анализ проблем развития местного самоуправления в регионе с выявлением административно-территориальных барьеров для развития МСУ в Акмолинской области

¹Кенжебеков Нуржан Досович, кандидат экономических наук, доцент;

²Кабдыбай Ассель Кабдысулатовна, кандидат экономических наук, доцент;

¹Замбинова Гульмира Кайратовна, кандидат экономических наук

¹Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза

²Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

Социальная модернизация казахстанского общества требует существенного совершенствования системы государственного управления. Важное место в развитии казахстанской государственности в этой связи отводится формированию в республике местного самоуправления как неотъемлемого атрибута демократического государства и неперемного условия дальнейшего поступательного развития гражданского общества.

Местное самоуправление как непосредственное выражение власти народа максимально приближено к населению, затрагивает интересы каждого гражданина, решает большинство его повседневных проблем. Местное самоуправление позволяет гражданам сознательно участвовать в процессе создания достойных условий жизни на своей территории, формирует ответственность за решение местных проблем, повышает их социальную и гражданскую активность, служит реальным механизмом контроля населения за деятельностью органов управления [1, с. 141].

В этой связи местное самоуправление рассматривается как важный институт, который предотвращает конфликты между отдельными группами граждан, способствует социально-экономическому развитию территории и устойчивому развитию страны в целом. В республике принята Концепция развития местного самоуправления в Республике Казахстан, утвержденной Указом Президента РК от 28 ноября 2012 года.

В соответствии с данной Концепцией развитие местного самоуправления (далее — МСУ) осуществляется в два этапа [2, с. 9].

В рамках первого этапа реализации Концепции законодательно закреплены нормы по определению полномочий органов местного самоуправления и их ответственности, регламентации порядка формирования, проведения собраний и сходов местного сообщества,

проведению выборов акимов городов районного значения, сел, поселков и сельских округов, расширению их полномочий.

В рамках второго этапа Концепции будут приняты меры по дальнейшему разграничению функций местного государственного управления и самоуправления, формированию бюджета и собственности органов МСУ.

Законопроект предусматривает регулирование общественных отношений, возникающих при внедрении самостоятельного бюджета МСУ и коммунальной собственности МСУ, расширение полномочий органов МСУ в управлении бюджетным процессом и коммунальной собственностью МСУ.

Законопроектом вносятся изменения и дополнения в Бюджетный и Гражданский кодексы, Законы РК «О государственном имуществе», «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан».

Бюджет МСУ на уровне города районного значения, села, поселка, сельского округа внедряется как 4-й уровень государственного бюджета с 2018 года в административных территориальных единицах с численностью населения свыше 2000 чел., а с 2020 года — повсеместно.

В соответствии с рекомендациями Национальной комиссии бюджет МСУ будет утверждаться маслихатом района после его обсуждения на собрании местного со-

общества, а исполнение бюджета МСУ возлагается на аппарат акима села.

Внедрение самостоятельного бюджета МСУ также вызывает потребность образования института «коммунальной собственности МСУ», которого сегодня нет. Законопроектом вносятся нормы в Гражданский кодекс и в Закон «О государственном имуществе», определяющие понятие коммунальной собственности МСУ, порядок формирования и управления данной собственностью.

Имущество МСУ будет состоять из имущества местной казны (средства бюджета МСУ, иное коммунальное имущество, не закрепленное за коммунальными юридическими лицами) и имущества, закрепленного за коммунальными юридическими лицами.

Порядок формирования и управления коммунальным имуществом МСУ будет осуществляться по аналогии с коммунальным имуществом района.

При этом, в соответствии с рекомендациями Национальной комиссии управление коммунальной собственностью МСУ возлагается на аппарат акима села по согласованию с собранием местного сообщества.

Законопроектом вносятся изменения и дополнения в Закон «О местном государственном управлении и самоуправлении в Республике Казахстан» в части наделения маслихатов районов полномочиями по утверждению бюджета МСУ, расширения полномочий акима села и его аппарата по исполнению бюджета МСУ и управлению коммунальным имуществом МСУ.

В результате полевого обследования развития местного самоуправления в Акмолинской области были выявлены следующие проблемы местного самоуправления.

1. В настоящее время работа по определению фактических поступлений 6 видов налогов (по налогу на имущество физических лиц, земельный налог на земли населенных пунктов с физических и юридических лиц, налог на транспортные средства с физических и юридических лиц) проводится «вручную», что занимает длительное ежемесячное рабочее время органов местного самоуправления, учитывая то, что в аппаратах акимов с/о, поселков, городов районного значения для осуществления новых функций не хватает штатной численности.

2. Отсутствие базы (системы) в органах дорожной полиции по количеству автотранспорта в разрезе административно-территориальных единиц, необходимой для проведения сверки (согласования) и постоянному мониторингу по фактическому наличию автотранспорта в каждом населенном пункте.

3. Неравномерность развития регионов, узкая налогооблагаемая база многих сельских районов. Согласно п. 5 статьи 45 Бюджетного кодекса РК трансферты общего характера (субвенция и бюджетные изъятия) направлены на выравнивание уровня бюджетной обеспеченности регионов и обеспечения равных фискальных возможностей для предоставления гарантированных государством услуг в соответствии с направлениями расходов, закрепленных Бюджетным кодексом РК за каждым уровнем бюджета.

По действующему бюджетному законодательству при выравнивании расходов района с доходами не учитыва-

ется, что 6 видов поступлений районного бюджета перечисляются на контрольный счет наличности (КСН) местного самоуправления, и не предусмотрена передача расходов, закрепленных бюджетным законодательством за районным бюджетом. То есть передача части доходов местному самоуправлению без передачи соответствующих расходов приводит к дефициту бюджета района.

4. При внедрении самостоятельного бюджета и коммунальной собственности местного самоуправления, а также расширении полномочий органов местного самоуправления в управлении бюджетным процессом и коммунальной собственностью возрастет нагрузка на сельские округа (ведение учета коммунальной собственности, разработка проектов бюджета, его утверждение и уточнение, мониторинг доходной и расходной части органа МСУ, составление отчета об исполнении и т. д.).

При этом, передача штатных единиц из местных исполнительных органов районного уровня в местные органы самоуправления для ведения самостоятельного бюджета (сельского уровня) не представляется возможным, поскольку на районном уровне количество функций не уменьшается. (в 2013 году для выполнения дополнительных выделенных 7 функций на укрепление аппаратов акимов сельских округов сел, поселков дополнительно доведено 199 единиц, однако штатная численность аппаратов акимов по-прежнему недостаточна (в среднем 4 единицы на аппарат акима).

5. Расходы местного самоуправления осуществляются на основании представленного счета к оплате. Из-за отсутствия кодов бюджетной классификации, местные органы самоуправления не составляют план государственных закупок, тем самым не имеют доступ к Веб-порталу «государственные закупки».

6. Опрос местных жителей выявляет проблему неготовности многих местных руководителей брать на себя реальную ответственность, а также неготовности жителей участвовать в управлении местными делами, у местных жителей отсутствует понимание задачи и функций МСУ, они не верят в возможность реальных перемен своими силами.

Помимо вышеназванных организационно-экономического, финансово-бюджетных и налоговых проблем, существуют еще и административно-территориальные барьеры для развития МСУ на уровне сельских округов, сел, поселков, городов районного значения.

Можно выделить 2 типа административно-территориальных барьеров для развития МСУ: пространственная изоляция; ресурсная изоляция [3, с. 38].

Пространственная изоляция.

В Акмолинской области немало МСУ пространственно удаленных от районного центра и имеющих транспортную связь только с одним ближайшим соседом. Это «концевых» сел, сельских округов, располагающихся на самом конце единственного транспортного ребра, связывающего его с районным центром. Они располагаются не только по окраинам казахстанского пространства, многие находятся на региональных границах.

В этом отношении основными барьерами выступают удаленность и труднодоступность.

Ресурсная изоляция.

МСУ, располагающий особыми или существенно большими (меньшими) ресурсами, чем его соседи, будет различными способами изолироваться.

В случае достаточности основных ресурсов, сельский округ будет заведомо лучше развиваться по сравнению с более бедными условиями, что может привести к неравномерности и диспропорциям в развитии и усугублению миграционных потоков.

Значительное сокращение располагаемых ресурсов МСУ приводит местное общество к состоянию постоянной дефицита финансовых ресурсов, создающему специфические проблемы развития самоуправления. Такие МСУ могут вообще не быть изолированными в пространстве, располагаясь даже в пригороде регионального центра.

На основе выявленных проблем предложены рекомендации по совершенствованию механизма функционирования местного самоуправления в Акмолинской области.

1. Необходимо в первую очередь, решить проблему нехватки квалифицированных кадров для МСУ.

2. Необходимо разработать программное обеспечение с возможностью определения фактического поступления данных видов налогов по административно-территориальному значению, а также программное обеспечение с возможностью автоматического зачисления поступлений напрямую в административно-тер-

риториальные единицы, что позволит сократить трудовые затраты.

3. Необходимо разработать единую базу данных по транспорту с разбивкой по населенным пунктам, с указанием владельцев транспорта и объемов двигателей, что сократит трудовые затраты работников аппаратов акимов с/о, поселков, городов районного значения (постоянный подворовый обход, с учетом постановки на учет (снятие с учета) транспортных средств и т. д.), а также улучшит планирование налогов.

4. Необходимо рассмотреть вопрос по открытию доступа органами МСУ к portalу государственных закупок.

5. Поскольку доходную часть передают на уровень местного самоуправления, на законодательном уровне необходимо вместе с доходными источниками решить вопрос с передачей и расходной части.

Результатом предлагаемых мер в конечном итоге как раз и будет реализация политики развития местного самоуправления, которая в свою очередь приведет к созданию системы взаимодействия населения, местного самоуправления и государственной власти, эффективное функционирование которой позволит обеспечить:

1) повышение роли населения, его участия в качественном решении вопросов местного значения;

2) повышение уровня жизни населения в каждом населенном пункте;

3) повышение политической стабильности в регионе и государстве в целом.

Литература:

1. Мидельский, С. Л. Проблемы и перспективы становления местного самоуправления в Казахстане на современном этапе. // Инновационные форматы образования как ресурс развития региона: Материалы I Межрегиональной очно-заочной научно-практической конференции 24–25 апреля 2013 года. Ижевск, 2013. — 236 с.
2. Указ Президента РК «Об утверждении Концепции развития местного самоуправления в Республике Казахстан» от 28 ноября 2012 года № 438.
3. Плюснин, Ю. М. Факторы развития местного самоуправления. Оценка значения изоляции и изоляционизма. // Вопросы государственного и муниципального управления, М.: Изд-во ГУ-ВШЭ. — 2008. — № 3. — с. 38–50.

Шоғырландырылған қаржылық есеп беруді құрастырудың әдістемелік негіздері

Козина Назерке Ардақызы, магистрант
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Занды көзқарас тұрғысынан әрбір ұйым дербес және бөлек болып табылады, бірақ экономикалық көзқарас тұрғысынан бірнеше ұйымның бір бүтін тұтас ретінде беру қажеттілігі туындайды.

Сондықтан, акционерлер көзқарасын қанағаттандыру мақсатында әрбір басты ұйым шоғырландырылған есептілікті құруы тиіс. Шоғырландырылған есептілік жасалатын компаниялардың тобына басты компания және оның бақыланатын барлық еншілес ұйымдары кіреді.

Шоғырландырылған қаржылық есептілік топтың шаруашылық қызметі жөнінде дәл және әділ ақпаратты беру үшін қажет. Әрбір басты ұйым өзінің есептілігінен бөлек шоғырландырылған есептілікті жасайды. Шоғырландырылған есептілік жасалатын компаниялар тобына басты және оның бақылауындағы барлық еншілес ұйымдар кіреді.

Аралық басты ұйым шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындаудан босатылады, егер ол еншілес

болып есептелсе, егер ұйымның қарыздық және үлестік құралдары ашық нарықта айналмаса, және егер ұйым бағалы қағаздар бойынша комиссияға немесе ашық нарықта құралдардың кез келген шығарылуы мақсатында басқа реттеуші ұйымға өз қаржылық есептілігін бермесе және беру процесінде болмаса.

Көрсетілген ұйымның соңғы басты ұйымы шоғырландырылған қаржылық есептілік құралады. Шоғырландырылған қаржылық есептілік басты ұйымның есептілігі күніне құралады. Егер шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындау барысында пайдаланылатын еншілес ұйымның қаржылық есептілігі басты ұйымның есепті күнімен сәйкес келмейтін есепті күнге дайындалса, онда басты ұйымның есепті күні мен осы күн арасындағы кезеңде орын алған мәмілелер мен оқиғалардың ықпалына түзетулер жасау керек. Еншілес және басты ұйымдардың есепті күндері бір бірінен үш айдан астам кешіктірілмейтін керек.

Шоғырландырылған қаржылық есептілік топтың шаруашылық қызметі жөнінде анық және әділ ақпаратты беру үшін қажет. Топ — бұл барлық оның еншілес ұйымдарымен басты компания. Бақылау — бұл ұйымның қаржылық және операциялық саясатын оның қызметінен пайда алатындай етіп басқару өкілеттігі.

Шоғырландыру ережелері. Шоғырландырылған қаржылық есептілігі басты ұйымның есептілігі күніне құралады. Егер шоғырландырылған қаржылық есептілікті дайындау барысында пайдаланылған еншілес ұйымның қаржылық есептілігі басты ұйымның есепті күнімен сәйкес келмейтін есепті күнге дайындалса, онда осы күн мен басты ұйымның есепті күні арасындағы кезеңдер орын алған маңызды мәмілелер мен оқиғалардың ықпалына түзетулер жүргізу қажет. Еншілес және басты ұйымдардың есепті күндері үш айдан асатын кезеңнен аспауы тиіс. есепті кезеңдердің ұзақтығы мен есепті күндердің арасындағы кез келген айырмашылық кезеңнен кезеңге бірдей болуы тиіс.

Шоғырландырылған қаржылық есептілік топтың біртұтас есеп саясатынан құралуы тиіс. Егер еншілес ұйымның есеп саясаты есептің қандай да бір объектілеріне

немесе операцияларға қатысты топтың есеп саясатымен сәйкес келмесе, онда шоғырландыру мақсатында осындай еншілес ұйым сәйкесінше түзетулер жасауы керек. Шоғырландырылған қаржылық есептілікті құру барысында ұйым активтердің, міндеттемелердің, капиталдың табыстар мен шығындардың ұқсас баптарын қосу жолымен қатар-қатар бойынша басты және еншілес ұйымдардың қаржылық есептіліктерін шоғырландырады.

Шоғырландырылған қаржылық есептілік біртұтас экономикалық ұйым ретінде топ жөнінде қаржылық ақпаратты беруі үшін келесі әрекеттер жасалады:

— басты ұйымның әрбір еншілес ұйымға салатын инвестициялардың баланстық құны және әрбір еншілес ұйымның капиталындағы басты ұйымға тиесілі бөлігі элиминацияланады (өзара шығарылады); біріктіру нәтижесінде шоғырландырылған баланста жеке қатармен бейнеленетін іскерлік бедел (жағымды іскерлік бедел жыл сайын құнсыздану пәніне тексеріледі, сатып алу барысында пайда қосымша тексеруден соң басқа пайдаға кіреді) пайда болуы мүмкін;

— есепті кезеңге шоғырландырылған еншілес ұйымдардың таза активтеріне қатысудың бақыланбайтын үлестері анықталады;

— шоғырландырылған еншілес ұйымдардың таза активтеріне қатысудың бақыланбайтын үлестері басты ұйымның акционерлері капиталынан жеке көрсетіледі.

Қатысудың бақыланбайтын үлесіне кіреді:

— бизнесті біріктіру күніне еншілес ұйымдардың таза активтеріне қатысудың бақыланбайтын үлестері (3 КЕХС (IFRS) «Кәсіпорындарды біріктіру»);

— сатып алған сәттен есепті күнге дейінгі еншілес ұйымның капиталындағы өзгерістеріне қатысудың бақыланбайтын үлесі.

Шоғырландыру барысында ішкі топтық дебиторлық және кредиторлық қарыздарды, топ ұйымдары арасында орын алған операциялар нәтижелері шығарылады.

Қаржылық жағдайы жөніндегі шоғырландырылған есепті құру кезіндегі негізгі әдістемелер.

Қаржылық жағдайы жөніндегі шоғырландырылған есепті құру кезеңдері:

Кезең 1. Сатып алу күніне және есепті күнге еншілес ұйымның таза активтерінің әділ құнын есептеу

	Есепті күнге	Сатып алу күніне	Өзгерістер
Акционерлік капитал	X	X	X/ (X)
Капиталдандырылған табыс	X	X	X/ (X)
Қайта бағалау қоры (еншілес ұйымның балансы бойынша)	X	X	X/ (X)
Бөлінбеген пайда: келесі шартпен	X/ (X)	X/ (X)	X/ (X)
+/- Еншілес ұйымнан басты компанияға сатуды бағыттау барысында өткізілмеген пайда сомасына түзету	(X)		(X)
Еншілес ұйымдардың таза активтері құнының олардың баланстық құнынан басым болуымен байланысты қайта бағалау қорлары (егер есеп шартында болса)	X/ (X)	X	X/ (X)
Қорытынды	Таза активтер	Таза активтер	X/ (X)

Кезең 2. Іскерлік беделді (гудвилл) есептеу

1. Инвестиция

Инвестициялар құнына кіреді:

- ақша қаржыларымен төленген сомалар;
- егер инвестиция үшін төлем болашақ кезеңдерде жүргізілетін болса, онда бұл жағдайда міндеттемелердің дисконтталған сомалары;
- бизнесті біріктіру барысындағы инвестормен шығарылған үлестік құралдар құны.

Инвестициялар сомасы қорытындысы Х

2. Минус сатып алу күніне таза активтерге үлесі (Х)

Сатып алу күніне іскерлік бедел қорытындысы Х

Минус сатып алу күнінен іскерлік беделдің құнсыздануы

(егер есеп шартында болса) (Х)

Қаржылық жағдайы туралы шоғырландырылған есепте іскерлік бедел қорытындысы Х

(Қаржылық жағдайы туралы шоғырландырылған есепте «Ұзақмерзімді активтер» бөлімінде бейнеленеді)

Егер сатып алу күніне еншілес ұйымдардың қатысу үлестерінің әділ құны дәл бағалауға мүмкіндік берсе, онда басты компания сатып алу күніне еншілес ұйымдардың қатысу үлесінің осы әділ құнын пайдалана отырып, іскерлік беделдің шамасын анықтау керек. Ол үшін анықталады:

1. Жиынтық шама:

- Әділ құны бойынша бағаланған өтем, плюс
 - Еншілес ұйымдарда қатысудың кез келген бақыланбайтын үлесі сомасы
- Еншілес ұйымдардың әділ құны қорытындысы Х

2. Сатып алу күніне еншілес ұйымдардың әділ құны бойынша бағаланған таза активтері (Х)

Сатып алу күніне іскерлік бедел қорытындысы Х

Сатып алу сәтінен бастап іскерлік бедел құнсыздануы топтың бөлінбеген пайдасын есептеу барысында ескеріледі, ал есепті жылға құнсыздану топтың пайдасы мен залалдары туралы есепте ескеріледі.

Кезең 3. Қатысудың бақыланбайтын үлесі есебі (БҮ)

БҮ = есепті күнге еншілес ұйымдардың таза активтері (кезең 1) * БҮ үлесі.

Кезең 4 Топтың бөлінбеген табысы есебі (ТБП)

ТБП = басты компанияның барлық бөлінбеген пайдасы Х

Мүмкінді түзетулер:

МИНУС басты ұйым жариялаған дивидендтер; (Х)

ПЛЮС еншілес ұйымнан алынуы тиісті дивидендтер;

Х Қорытынды Есепті күнге басты ұйымның бөлінбеген пайдасы.

Х ПЛЮС/МИНУС Сатып алу күнінен кейін еншілес ұйыммен алынған пайдадағы (залал) үлесі; Х/ (Х)

МИНУС Топтың өткізілмеген пайдасы

(егер ол еншілес ұйымның таза активтерін есептеуде ескерілмесе); (Х) МИНУС Сатып алу күнінен бастап іскерлік беделдің құнсыздануы. (Х) Қорытынды Топтың бөлінбеген пайдасы Х

Топтың бөлінбеген пайдасы қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есептің «Капитал» бөлімінде бейнеленеді.

Кезең 5 Қаржылық жағдай туралы шоғырландырылған есеп

Шоғырландырумен байланысты жүргізілетін түзетулерді ескере отырып, қатар бойынша басты (М) және еншілес (Д) компаниялардың активтері мен міндеттемелері құрылады.

Басты ұйымның шоғырландырылған қаржылық есептілігіне түсініктеме хатта келесі ақпарат ашылады:

- егер басты ұйымға еншілес ұйымның акцияларының 50%дан төмені тиесілі болса, онда басты мен еншілес ұйымдардың арасындағы өзара қатынастардың сипаты;
- ұйымның акцияларының 50%дан астамы өзіне тиесілі екендігіне қарамастан инвестор сатып алынған ұйым бойынша бақылаудың бар екендігін мойындамайтын себептері;
- еншілес ұйымның есепті күніне, егер бұл күн басты ұйымның есептілік күнімен сәйкес келмесе;
- еншілес ұйымның пайдасына ресурстарды ауыстырудың маңызды шектеулері.
- егер 10 ҚЕХС (IFRS) нормаларымен сәйкес басты ұйым шоғырландырылған есептілікті құрамасы, онда өзінің жеке есептілігінің түсініктеме хатында келесі ақпаратты ашады:
 - шоғырландырылған есептілікті бермеу фактісін;
 - топтың шоғырландырылған есептілігін жасаушы басты ұйымның атауы мен заңды тұрғылықты жері;
 - қолда бар еншілес, құрамдасқан және бірлескен бақылаушы ұйымдардың тізімі. Инвестицияның әрбір тобына қатысты келесі көрсетілуі тиіс:
 - меншік үлесі немесе дауыс беру құкын беретін акция пайызы;
 - жеке есептілікте бейнелеу үшін пайдаланылатын есеп саясаты.

Әдебиеттер:

1. «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп беру» туралы ҚР заңы. — 2007. — № 324—11. <http://www.grossbuh.kz/information/show/id/75.html>
2. Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары. <http://www.minfin.gov.kz/>
3. Консолидированная финансовая отчетность согласно МСФО (IAS, IFRS): учебное пособие. — Астана: АО «Центр подготовки, переподготовки и повышения квалификации специалистов органов финансовой системы», 2008. — 178 с.

Организационно-методические аспекты анализа текущих обязательств хозяйствующего субъекта

Койбагарова Диана Сериковна, магистрант;
Кабдыбай Ассель Кабдысулатовна, кандидат экономических наук, доцент;
Ситенко Диана Анатольевна, доктор PhD
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

На сегодняшний день анализ хозяйственной деятельности предприятия занимает крайне важное место среди отраслей экономических наук. Результатом проведенного анализа является разработка и обоснование принятого управленческого решения. Для принятия объективных и эффективных решений по управлению производством необходимо провести комплексный и полный анализ деятельности предприятия. Анализ позволяет определить за счет каких источников ресурсов осуществляет свою деятельность предприятие, насколько оптимальна структура его капитала и насколько целесообразно этот капитал трансформируется в основные и оборотные фонды. В связи с этим крайне важное значение имеет анализ текущих обязательств предприятия.

Финансовое состояние предприятия зависит от того, насколько оптимально оно соотносит собственный и заемный капиталы, какие средства имеются в ее распоряжении и куда эти средства вкладываются. Оптимизация

структуры капитала производится по некоторым критериям, таким как: минимизация средневзвешенной стоимости совокупного капитала (привлечение дополнительного капитала, имеющего свои пределы и обычно связанного с возрастанием его средневзвешенной стоимости — как за счет собственных источников предприятия, так и за счет заемных); минимизация уровня финансовых рисков (поддержание финансовой устойчивости предприятия на высоком уровне); максимизация уровня доходности (рентабельности) собственного капитала.

Рассмотрим процесс оптимизации по второму критерию. При анализе источников формирования имущества предприятия рассматриваются как относительные, так и абсолютные изменения в собственных и заемных средствах предприятия. Для анализа состава и размещения пассивов баланса предприятия составляют аналитическую таблицу 1.

Таблица 1. Состав и размещение источников формирования активов организации на начало и конец 2015 года

№ п/п	Показатель	На начало 2015 г.		На конец 2015 г.		Изменения за отчетный период (+, —)		Структуры в пунктах (гр. 4 — гр. 2)
		Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	в тыс. тенге (гр. 3-гр. 1)	в % (гр. 5: гр. 1*100)	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1	Совокупный капитал, в т. ч.:	5134228	100	5947034	100	+812806	+ 15,83	-
1.1	Собственные средства	1056501	20,58	1599460	26,90	+542959	+51,39	+6,32
1.2	Заемные средства	4077727	79,42	4347574	73,10	+269847	+6,62	-6,32

Данные таблицы 1 говорят о том, что источники формирования активов организации за отчетный период увеличились на 812806 тыс. тенге или на 15,83%. Данный прирост обеспечивается за счет роста собственных средств в 1,5 раза, при этом заемные средства увеличились лишь на 6,62%. Собственные средства возросли с 20,58% до 26,90% или на 6,32 пункта за счет уменьшения на такое же количество пунктов доли заемных средств. Данный показатель в аналитической литературе встречается под названием коэффициент независимости (автономии). Чем он выше, тем более стабильно, финансово устойчиво и независимо от внешних кредиторов

предприятие. В анализируемой организации показатель этого коэффициента почти в 3 раза меньше оптимального, что, очевидно, свидетельствует о неустойчивом финансовом положении.

Далее следует проанализировать состав и структуру заемных средств, т. е. краткосрочных и долгосрочных обязательств. Для этого составляют аналитическую таблицу 2.

Из данных таблицы мы видим, что за анализируемый период в составе заемных средств краткосрочные обязательства увеличились на 21,74%, а доля их возросла с 75,38% до 86,07%, т. е. на 10,69 пункта за счет сокращения доли долгосрочных обязательств на то же ко-

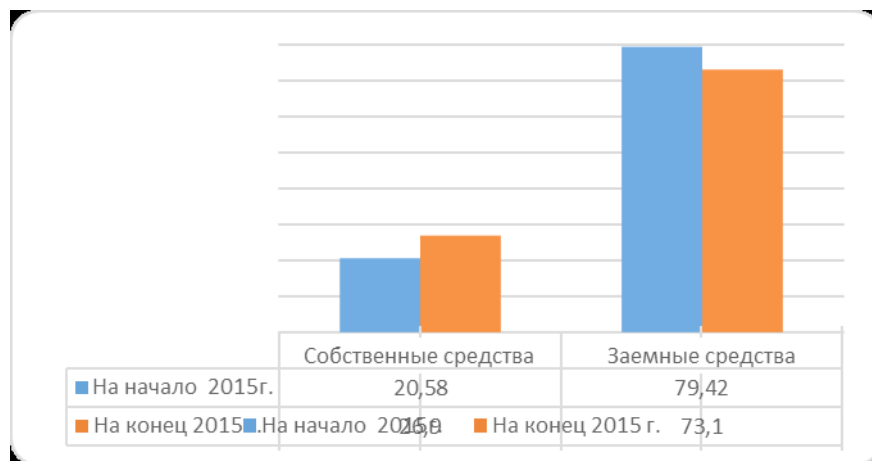

Рис. 1. Состав и размещение источников формирования активов организации.

Примечание: составлено авторами.

Таблица 2. Состав и структура заемного капитала организации на начало и конец 2015 г.

№ п/п	Показатель	На начало 2015 г.		На конец 2015 г.		Изменения за отчетный период (+, —)		Структуры в пунктах (гр. 4 — гр. 2)
		Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	в тыс. тенге (гр. 3- гр. 1)	в% (гр. 5: гр. 1 * 100)	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1	Заемные средства, все в т. ч.:	4077727	100	4347574	100	+269847	+6,62	
1.1	Краткосрочные обязательства	3073687	75,38	3742052	86,07	+668365	+21,74	+ 10,69
1.2	Долгосрочные обязательства	1004040	24,62	605522	13,93	-398518	-39,69	-10,69

личество пунктов. Нужно отметить, что долгосрочные обязательства организации при этом сократились почти в 1,7 раза. Теперь нужен отдельный анализ на предмет статей, за счет которых произошли рост краткосрочных обязательств и уменьшение долгосрочных обязательств. Состав и структуру заемного капитала организации на начало и конец 2015 представим на рисунке 2.

Увеличение краткосрочных обязательств произошло, в основном, за счет роста почти в два раза кредиторской задолженности; на 27,7% — прочих краткосрочных обязательств и на 11,42% — краткосрочных финансовых обязательств. Наибольший удельный вес как на начало, так и на конец года имела статья «Краткосрочные финансовые обязательства», несмотря на то, что ее величина сократилась с 74,95% до 68,59% или на 6,36 пункта.

Далее по значимости следует статья краткосрочной кредиторской задолженности. Ее удельный вес в краткосрочных обязательствах возрос за отчетный год с 9,86% до 16,09%, т. е. на 6,23 пункта. Анализируя причины почти двукратного роста кредиторской задолженности, необходимо установить, какие изменения произошли за отчетный период в составе краткосрочной кредиторской

задолженности. При этом особое внимание следует сосредоточить на задолженности поставщикам и подрядчикам, а также по оплате труда. Изучая кредиторскую задолженность, необходимо провести сравнительный анализ ее с дебиторской задолженностью (таблица 3).

Рекомендованное ориентировочное соотношение между дебиторской и кредиторской задолженностью составляет 2:1. Если кредиторская задолженность не обеспечена дебиторской, то такое положение оценивается как неблагоприятное, поскольку оно может вызвать замедление обращения в деньги некоторой ликвидной части собственных средств.

Краткосрочная дебиторская задолженность анализируемого предприятия превышала краткосрочную кредиторскую задолженность в 3,3 раза (1000009:303013) на начало года и в 1,9 раза (1124533:602061) на конец года. Это свидетельствует об обеспеченности кредиторской задолженности организации. В отчетном году на рассматриваемой организации возросла величина и прочих краткосрочных обязательств.

Наконец, требуется проанализировать динамику состава и структуры капитала предприятия, составив аналитическую таблицу 4.

Рис. 2. Состав и структура заемного капитала организации

Примечание: составлено авторами.

Таблица 3. Состав и структура краткосрочных обязательств организации на начало и конец 2015 г.

№ п/п	Показатель	На начало 2015 г.		На конец 2015 г.		Изменения за отчетный период (+, —)		Структуры в пунктах (гр. 4 — гр. 2)
		Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	в тыс. тенге (гр. 3- гр. 1)	в% (гр. 5: гр. 1 * 100)	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1	Краткосрочные обязательства, в т. ч.:	3073687	100	3742052	100	+668365	+ 21,74	-
1.1	Краткосрочные финансовые обязательства	2303741	74,95	2566841	68,59	+263100	+ 11,42	-6,36
1.2	Обязательства по налогам	49579	1,61	49919	1,34	+340	+ 0,69	-0,27
1.3	Обязательства по другим обязательным и добровольным платежам	24116	0,79	21064	0,56	— 3052	-12,66	-0,23
1.4	Краткосрочная кредиторская задолженность	303013	9,86	602061	16,09	+299048	+98,69	+6,23
1.5	Краткосрочные оценочные обязательства	-	-	-	-	-	-	-
1.6	Прочие краткосрочные обязательства	393238	12,79	502167	13,42	+ 108929	+27,70	+0,63

Таблица 4. Состав и структура капитала на начало и конец 2015 г.

№ п/п	Показатель	На начало 2015 г.		На конец 2015 г.		Изменения за отчетный период (+, —)		Структуры в пунктах (гр. 4 — гр. 2)
		Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	Сумма, тыс. тенге	Удельный вес, %	в тыс. тенге (гр. 3- гр. 1)	в% (гр. 5: гр. 1 * 100)	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1.	Капитал, всего в т. ч.:	1056501	100	1599460	100	+542959	+ 51,39	-
1.1	Выпущенный капитал	500000	47,32	500000	31,26	-	-	-16,06
1.2	Эмиссионный доход	-	-	-	-	-	-	
1.3	Выкупленные собственные долевые инструменты							
1.4	Резервы	1114362	105,48	984902	61,58	— 129460	-11,62	-43,90
1.5	Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток)	-557861	-52,80	114558	7,16	+672419	+ 120,54	+59,96

По данным таблицы, за отчетный год размер капитала увеличился на 542959 тыс. тенге или на 51,39%. В составе капитала по состоянию на 01.01.2016 г. наибольший удельный вес имеют резервы, чья доля составила 61,58%. Объем созданных резервов по сравнению с началом года сократился на 129460 тыс. тенге, или на 11,62%. При анализе резервов необходимо установить, для чего они созданы и какой носят характер в создании резервного капитала — обязательный или добровольный. Для этого нужно проверить счета 5310, 5320, 5330 и 5340, на которых соответственно учитываются резервный капитал, резерв на переоценку, резерв на пересчет иностранной валюты по зарубежной деятельности и прочие резервы.

Несмотря на сокращение удельного веса капитала с 47,32% до 31,26% или на 16,06 пункта, его объем не изменился.

Нераспределенная прибыль (непокрытый убыток) является одним из основных слагаемых капитала. Она

наглядно демонстрирует финансовый результат деятельности организации. Именно этот показатель прежде всего привлекает внимание пользователей финансовой отчетности, поскольку он отражает прибыль организации, остающуюся после уплаты налогов и выплаты дивидендов. Анализируемая организация на начало отчетного года имела непокрытый убыток на сумму 557861 тыс. тенге. В отчетном году предприятию удалось не только покрыть этот убыток, но и получить на 01.01.2016 г. 114558 тыс. тенге нераспределенной прибыли, т. е. в целом за год оно получило нераспределенную прибыль на сумму 672419 тыс. тенге, что положительно характеризует работу организации, поскольку имеется источник для осуществления самофинансирования воспроизводственных затрат.

Таким образом в условиях рыночной экономики и самостоятельности хозяйствующих субъектов, существенно возрастает роль анализа как инструмента для принятия оптимальных управленческих решений.

Литература:

1. Савицкая, Г.В. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия. 6-е изд. перераб. и доп. — М.: НИЦ Инфра-М, 2013. — 607 с.
2. Ковалев, В.В., Волкова О.Н. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. — М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2007. — 424 с.

A comparative analysis of the key methodological approaches to the process of financial stability prediction

Makulbekova Raushan Maratovna, master student;
Syzdykova Elmira Zhaslanovna, candidate of economic sciences;
Syzdykova Dinara Ibadollayevna, master of finances
Ye.A. Buketov Karaganda State University

The ability of the economic entity to finance its activities on an extended basis, to resist changes in an unstable environment and to ensure their solvency in difficult circumstances leads to the conclusion of its financial stability. We can say that the diagnosis of the financial condition stability allows us to estimate the degree of management efficiency of financial resources of the enterprise during the analyzed period, the success its property usage, a rational combination of equity and debt and using of available capital, the settlement of relations with debtors, creditors, budget, credit institutions.

A huge number of factors have an impact on the financial stability of companies, keeping these factors is the basis of the financial stability of the forecasting process, is an important element in the process to ensure its effective development. Financial forecasting allows you to answer the question of what awaits it in the future — a healthy financial position or insolvency. The role of financial forecasting in system of factors of ensuring the financial sustainability of the enterprise is to help to make adequate administrative decisions, defining the key areas of financial development of the subject. In the Kazakhstan practice there are two main approaches for forecasting financial stability — and coefficient of probability of bankruptcy.

A review of the economic literature, there is no more or less clearly regulated set of financial ratios to assess the financial stability of the enterprise. Thus, N. A. Rusak for the analysis of financial stability recommends to use 9 factors, M. N. Kreynin — 7, E. A. Markaryan — 15, V. Kovalev — 8 [1].

Forecasting bankruptcy studies of foreign scientists allow us to conclude that from large amounts of coefficients only a few could fairly accurately predict bankruptcy of the enterprise. However, often their dynamics is quite controversial. This led to the development of models that allow to predict the bankruptcy of enterprises, based on the value of an integral index, calculated according to a combination of several indicators.

Early forecasts of bankruptcy investigations relate to the 60-th years of last century. W. Beaver tested model of 29 coefficients for a period of five years and predicted the bankruptcy of the example of firms that became bankrupt, and compared

them with a control group of firms that didn't go bankrupt. As a result, the author has developed a multi-factor model, aimed at assessing the financial sustainability of the economic entity for the purpose of diagnosis of bankruptcy, which contains the following components parameters [2]: 1. Beaver's rates, calculated as the ratio of net income and amortization of to the value of borrowed funds of the enterprise; 2. Profitability of assets; 3. The ratio of debt to total assets; 4. Absolute liquidity ratio; 5. The current liquidity ratio.

The obtained values of these parameters correlate with their calculated values of Beaver for the following categories of business entities: Successfully growing businesses; Enterprises, gone bankrupt during the year; Enterprises gone bankrupt within five years.

The most popular method of determining the level of solvency of business entities was developed in 1968 by the American economist E. Altman. It is based on the definition of the functions of the set of parameters that reflect the financial capacity of the economic entity and the success of its operation for a certain period. The proposed index, referred to as the Z-score is calculated using the formula:

$$Z = 1.2X_1 + 1.4X_2 + 3.3X_3 + 0.6X_4 + X_5$$

where: X_1 — Working Capital / Total Assets. Measures liquid assets in relation to the size of the company, X_2 — Retained Earnings / Total Assets. Measures profitability that reflects the company's age and earning power, X_3 — Earnings Before Interest and Taxes / Total Assets. Measures operating efficiency apart from tax and leveraging factors, X_4 — Market Value of Equity / Book Value of Total Liabilities, X_5 — Sales / Total Assets.

Fifteen years later, a scientist proposed a variant of determining the value of Z-score for enterprises whose shares are not publicly traded, representing the following ratio:

$$Z = 0.717X_1 + 0.847X_2 + 3.107X_3 + 0.42X_4 + 0.998X_5$$

where: X_4 — the carrying value of the shares / debts.

In 1977. O. Taffler was presented multifactor model, which based on the analysis of multivariate discriminant is calculated partial correlation, which allows to select a group of enterprises in accordance with the level of their financial stability. The author proposed the following formula:

$$Z = c_0 + 0.53X_1 + 0.13X_2 + 0.18X_3 + 0.16X_4$$

where: X_1 — profit before tax / current responsibility, X_2 — current assets / obligations, X_3 — current obligations / assets, X_4 — lack of credit range, c — weight coefficient.

In 1972 British economist R. Fox offered another Z-score model, calculating the probability of bankruptcy:

$$Z = 0.063K_1 + 0.092K_2 + 0.057K_3 + 0.001K_4$$

where: K_1 — working capital / assets, K_2 — profits from sales / assets, K_3 — undistributed profits / assets, K_4 — equity / loan capital.

At the same time, in our opinion, the most common methods of predicting financial stability in the domestic practice have the following complex of shortcomings and deficiencies [3]:

1. There is no single evaluation index, which gives a comprehensive picture of the financial performance of the enterprise.
2. Financial ratios are used as one of the main analysis tools do not include sector-specific analysis of the object, causing their value does not always reflect the real situation in the economic entity.
3. Existing techniques generally used only accounting data and do not include management accounting data, which greatly impoverishes the range of estimates obtained.
4. Assessment of the probability of bankruptcy to the greatest extent takes into account the development of the company in the recession phase, but its application is not quite adequate in the other phases of the life cycle of an economic entity.

As the direction of assessment of financial stability is expedient assignment of an economic entity to a class of risk, depending on the quantity and quality of its financial and economic activity. This assessment may be based on a system of absolute and relative indicators or a combination of both. In this regard, let us note that the specific risks associated with the decisions is the need to make a choice from the available options at the effects of uncertainty, i. e. in conditions of incomplete knowledge. It should be noted that the knowledge cannot be complete, in principle, [4]. Therefore, one of the tools of financial stability prediction may be an element such as stress testing. It is possible as a qualitative review of the stress tests results within a set of management tools and integration of the stress component in the calculation of capital required to cover the risks. Within the concept of exceptional but plausible events are known several groups of scenarios, with some groups in isolated univariate and multivariate scenario. A special place in the multifactor occupy expert, i. e. hypothetical, created on the basis of expert assessments, taking into account both historical crises, and the current state of the market and allow to focus on the most significant risk factors. At the same time, according to experts, the financial stability predicting the greatest risk are the value of working capital, sources of its formation, as well as indicators of the state of the enterprise's assets. In particular, according to L. Filobokova for small businesses seems possible following gradua-

tion classes of financial stability (Table 1). In our view, this method should be transformed, depending on the scope of the object of financial stability prediction.

Table 1. Grading types of financial stability of economic agents [5]

Type of financial stability	Quantitative values of the main stress factors	Conclusions about the possible forecast of the economic system
Absolute	Depreciation of fixed assets — up to 10%. The probability of default on receivables — up to 7%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — more than 1.75.	The ideal is theoretically possible degree of stability for domestic enterprises.
High	Depreciation of fixed assets — 11–25%. The probability of default on receivables — 8–15%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — 1.51–1.74.	Possibility of continuous sustained activity during the year.
Normal	Depreciation of fixed assets — 26–35%. The probability of default on receivables — 16–20%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — 1.00–1.50.	Possibility of continuous sustained activity during the year. Recommended the formation of Redevelopment Fund and the provision for doubtful debts.
Unstable financial condition	Depreciation of fixed assets — 36–50%. The probability of default on receivables — 21–31%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — 0,75–0,99.	Possibility of continuous sustained activity in the case of restrictions on the payment of dividends. Recommended the formation of Redevelopment Fund, the stabilization fund and provision for doubtful debts.
Pre-crisis financial condition	Depreciation of fixed assets — 51–74%. The probability of default on receivables — 31–41%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — 0,25–0,74.	The impossibility of continuing operations without additional attraction of financial resources and the development of crisis management measures.
The critical financial situation	Depreciation of fixed assets — more than 75%. The probability of default on receivables — more than 41%. The ratio of turnover rates of receivables and payables — below 0.25.	The impossibility of continuing operations without additional attraction of financial resources and the development of crisis management measures.

In particular, according to S. E. Lobykina existing values of the main factors, reflecting the state's financial and economic activities of economic entities is necessary to correlate with a certain normative average indicator reflecting a normal financial situation for a specific business area [6]. In addition, the same can be said about the accounting phase of the enterprise life cycle, which makes some adjustments in the process of establishing the normal range of indicators considered in this example. The implementation of these conditions using of the described method allows a higher degree of reliability to assess the prospects for financial stability of the economic actors.

To summarize the comparative analysis, it can be noted that the discussed approaches to forecasting the financial sustainability of business entities based on the analysis of absolute and relative indicators of its activity, and such approaches do not allow enough to correctly assess these indicators for the following reasons [7]:

1. Incomplete information provided in the financial statements, leading to a distorted assessment of the state's assets and liabilities.
2. The approach to the assessment of financial stability, defined as the ratio of own capital and borrowed credit funds that provide assets does not provide a real picture of sustainable development of the economic entity.
3. Forecasting of financial stability on the basis of extrapolation of current trends into the future, it requires the use of large data sample size, missing in many enterprises.

The impact of environmental factors at the same time studied rarely. In addition, when not monitored system dynamics calculations static stability and change its behavior under the influence of various exogenous and endogenous factors at certain times [8]. Thus, there is often incomplete correct input data and low information available at the moment of methodological approaches necessitate the development of more appropriate approaches to the assessment and forecasting of financial stability, based on the use of a wider information base and integrated approach to accounting factors affecting the financial stability of enterprises.

References:

1. Mukhametshin A. T., Antipov A. V. The difficulties and limitations of the practical application of coefficient of the method of financial analysis companies in assessing their value // URL; <http://www.appraiser.ru/UserFiles/File>.
2. Lyubushin N. P. Analysis of financial and economic activity of the enterprise. — M., 2000. — P. 224.
3. Sahakyan TG Comparative analysis of the main approaches to forecasting of financial stability // Issues of financial and credit relations, accounting, audit and economic analysis: a collection of articles and graduate candidates for a degree of Candidate of Sciences. — Rostov n/D., 2012. — P. 120.
4. Yefremenko D. V. The concept of the knowledge society as a theory of social transformation: achievements and problems // Problems of Philosophy. — 2010. — № 1. — P. 54.
5. Filobokova L. Y. Stress testing tools predict financial stability of small enterprises // Management of economic systems. — 2010. — № 3. — P. 38.
6. Lobykina S. E. Perfection of a technique of the financial analysis of commercial organizations in a variety of activities. — Orenburg, 2007. — P. 24.
7. Ogorodnikov P. O., Perunov V. B. Biotechnical approach to the analysis and forecasting of financial stability // The economy of the region. — 2011. — № 2. — P. 236.
8. Sahakyan T. G. Predictive modeling of financial stability on the basis of rating methods // Accounting and Statistics. — 2013. — № 3. — P. 98.

Методика анализа использования производственной мощности предприятия металлургической отрасли

Молдабекова Алуа Советовна, магистрант;
Сыздыкова Эльмира Жаслановна, кандидат экономических наук;
Сыздыкова Динара Ибадоллаевна, магистр финансов
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

От уровня материально-технической базы предприятия, степени использования его производственного потенциала зависят все конечные результаты хозяйствования, в частности, объем выпуска продукции, уровень ее себестоимости, прибыль, рентабельность, финансовое состояние и др. Если производственная мощность предприятия используется недостаточно полно, то это приводит к увеличению доли постоянных издержек в общей их сумме, росту себестоимости продукции и как следствие уменьшению прибыли. Поэтому в процессе анализа необходимо установить, какие изменения произошли в производственной мощности предприятия, насколько полно она используется и как это влияет на объем выпуска продукции и другие показатели [1].

Под производственной мощностью предприятия подразумевается максимально возможный выпуск продукции при реально существующем объеме производственных ресурсов и достигнутом уровне техники, технологии и организации производства. Она в основном выражается в натуральном или стоимостном выражении, человеко-часах, машино-часах или объеме выпуска продукции. Анализ использования производственных мощностей [2, с. 125], необходимо начать с анализа баланса производственных мощностей предприятия металлургической отрасли. Для анализа баланса производственных мощностей воспользуемся исходными данными в таблице 1.

Из данной таблицы 1 видно, что прирост производственной мощности за счет расширения в 2015 г. сократился на 1,05% (98,95-100) по сравнению с 2014 г. Положительным фактором является прирост мощности в 2015 г. за счет реконструкции предприятия на 31,3% (131,3-100), за счет технического перевооружения производства на 13,9% (113,9-100) по сравнению с 2014 г. Вследствие изменения номенклатуры продукции в 2015 г. произошел рост на 15,2% (115,2-100) по сравнению с 2014 г. Выбывающая производственная мощность в 2015 г. сократилась на 58,99% (41,01-100) по сравнению с 2014 г. Вследствие такой динамики производственных мощностей входная мощность в 2015 г. увеличилась на 2,1% (102,1-100) по сравнению с 2014 г.

Рассчитаем баланс производственной мощности за 2014 г. и 2015 г. по формуле:

$$M_{\text{выход}} = M_{\text{вход}} + M_{\text{нов. стр.}} + M_{\text{рекон.}} + M_{\text{тех. пер.}} \pm M_{\text{из. номен.}} - M_{\text{выбыв.}} \quad (1)$$

Динамика входных и выходных мощностей за 2014 г. и 2015 г. изображена на рисунке 1.

Расчет показывает, что баланс производственной мощности в 2015 г. увеличился на 4,14% (100521,32/96524,024 * 100-100), что свидетельствует об увеличении используемых производственных мощностей за счет различных влияний. Поскольку ввод и выбытие мощностей производится не одновременно, а происходит на протяжении всего планируемого периода, то возникает необходимость расчета среднегодовой производственной мощности.

Для анализа среднегодовых производственных мощностей воспользуемся исходными данными в таблице 2.

Таблица 1. Исходные данные для анализа баланса производственных мощностей предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г.

Показатель	Значение показателей		Темп роста, %
	2014 г.	2015 г.	
Мощность входная ($M_{вход.}$)	94540,724	96524,024	102,1
Прирост производственной мощности за счет расширения (нового строительства) предприятия ($M_{нов.стр.}$)	516,4	511,3	98,95
Прирост производственной мощности за счет реконструкции предприятия ($M_{рекон.}$)	3128,6	4108,4	131,3
Прирост производственной мощности за счет технического перевооружения производства ($M_{тех.пер.}$)	68,3	77,8	113,9
Увеличение (уменьшение) мощности вследствие изменения номенклатуры (трудоемкости) продукции ($M_{из.номен.}$)	12,5	14,4	115,2
Выбывающая производственная мощность ($M_{выбыв.}$)	1742,5	714,6	41,01
Источник: [3]			

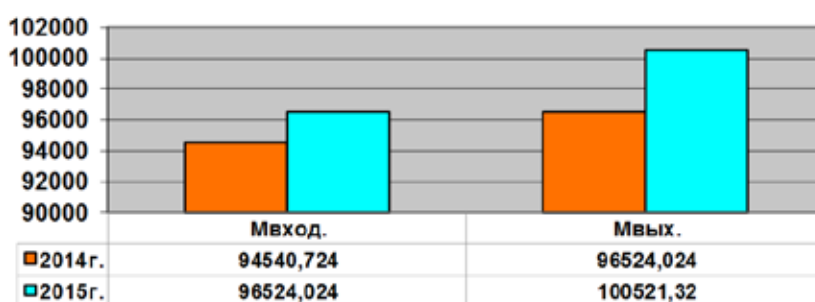

Рис. 1. Динамика входных и выходных мощностей предприятия

Примечание: составлен авторами

Таблица 2. Исходные данные для расчета среднегодовых мощностей предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г., млн. тг

Год	$M_{вход.}$	$M_{вв.}$	n_i	$M_{выб.}$	n_i
2014 г.	94540,724				
01.03.2014				1742,5	9
01.04.2014		3128,6	8		
01.05.2014		516,4	7		
01.08.2014		68,3	4		
01.11.2014		12,5	1		
2015 г.	96524,024				
01.02.2015		4108,4	9		
01.06.2015				714,6	6
01.07.2015		511,3	5		
01.08.2015		14,4	4		
01.09.2015		77,8	3		
Источник: [3]					

Рассчитаем размер среднегодовой вводимой мощности ($M_{ср. год. вв.}$):

$$M_{ср. год. вв.} = (M_{вви} * n_i) / 12, \quad (2)$$

где: $M_{вв.}$ – текущая вводимая производственная мощность; n_i – количество полных месяцев функционирования I-х средств.

Расчет среднегодовой вводимой мощности показывает, что в 2015 г. произошло увеличение на 37,66% ($3318,5916 / 2410,775 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г.

Рассчитаем размер среднегодовой выбывающей мощности ($M_{\text{ср. год. выб.}}$):

$$M_{\text{ср. год. выб.}} = (\sum M_{\text{выб.}} * n_i) / 12, \quad (3)$$

По данным расчетов видно, что размер среднегодовой выбывающей мощности в 2015 г. снизился на 72,66% ($357,3/1306,875 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г.

Произведем расчет среднегодовой производственной мощности ($M_{\text{ср. год.}}$) по формуле:

$$M_{\text{ср. год.}} = M_{\text{вход.}} + M_{\text{ср. год. вв.}} - M_{\text{ср. год. выб.}}, \quad (4)$$

Сравнивая расчеты 2014 г. и 2015 г. видно, что среднегодовая производственная мощность в 2015 г. возросла на 4,02% ($99485,315/95644,624 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г., что связано с повышением среднегодовой вводимой мощности и уменьшением выбывающей мощности в 2015 г.

Рассчитаем коэффициент использования производственных мощностей ($K_{\text{исп.}}$), являющимся одним из наиболее обобщающих показателей уровня использования мощности. Для расчета коэффициента использования производственной мощности предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г. воспользуемся исходными данными, приведенными в таблице 3.

Таблица 3. Исходные данные для расчета коэффициента использования производственной мощности предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г.

Показатель	Значение показателей		Темп роста, %
	2014 г.	2015 г.	
Объем продукции (ОП), тыс. тг.	92775286	96998183	104,6
Среднегодовая производственная мощность предприятия, тыс. тг.	95644624	99485315	4,02
Примечание: составлена авторами			

Рассчитаем коэффициент использования производственной мощности:

$$K_{\text{исп.}} = (ВП / M_{\text{ср. год.}}) * 100\%, \quad (5)$$

По данным расчета видно, что предприятие на протяжении двух лет эффективно использует производственные мощности. В 2015 г. коэффициент использования производственной мощности увеличился на 0,52% ($0,975/0,97 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г. В 2014 г. в резерве у предприятия было 3% производственных мощностей, а в 2015 г. 2,5%. Так, как коэффициент использования производственной мощности в 2014 г. и 2015 г. меньше единицы то это говорит о том, что производственная программа предприятия обеспечена производственными мощностями.

На основе баланса производственной мощности рассчитаем показатели динамики производственных мощностей. Показатели динамики (темпа роста) производственной мощности исчисляются по отношению к базисному году, плану, предшествующему году:

1. Индекс роста производственной мощности:

$$I_{\text{роста. мощ.}} = M_{\text{к. г.}} / M_{\text{н. г.}} \quad (6)$$

Расчет показывает что, индекс роста в 2014 г. и 2015 г. больше 1, из этого следует, что наблюдается рост объемов производственных мощностей. В 2015 г. данный индекс роста выше на 1,96% ($1,041/1,021 * 100 - 100$), чем в 2014 г.

2. Коэффициент обновления производственных мощностей:

$$K_{\text{обн. мощ.}} = M_{\text{нов.}} / M_{\text{к. г.}} \quad (7)$$

Расчет коэффициента обновления показывает, что в 2015 г. произошел рост обновления на 21,8% ($0,047/0,0386 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г.

3. Коэффициент интенсивности обновления:

$$K_{\text{ин. обн. мощ.}} = M_{\text{выб.}} / M_{\text{нов.}} \quad (8)$$

Коэффициент интенсивности обновления в 2015 г. снизился на 67,6% ($0,152/0,468 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г.

4. Коэффициент масштабности обновления производственной мощности:

$$K_{\text{масш. обн. мощ.}} = M_{\text{нов.}} / M_{\text{н. г.}} \quad (9)$$

Коэффициент масштабности обновления производственной мощности характеризует долю новых мощностей по отношению к начальному уровню. В 2015 г. эта доля увеличилась на 25,64% ($0,49 - 0,39 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г., что является положительным фактором.

5. Коэффициент стабильности производственных мощностей, который характеризует сохраняемую для дальнейшего использования мощность:

$$K_{\text{стаб. мощ.}} = (M_{\text{н. г.}} - M_{\text{выб.}}) / M_{\text{н. г.}} \quad (10)$$

Коэффициент стабильности в 2015 г. вырос на 1,22% ($0,993/0,981 * 100 - 100$) по сравнению с 2014 г. что является следствием сокращения выбывающих мощностей.

6. Коэффициент выбытия производственных мощностей:

$$K_{\text{выб. мощ.}} = M_{\text{выб.}} / M_{\text{н. г.}} \quad (11)$$

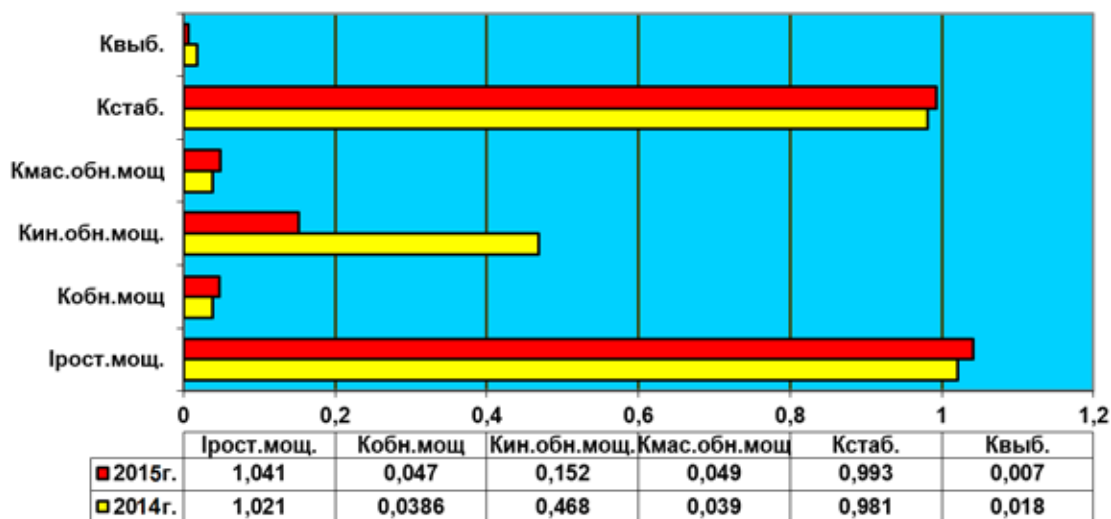

Рис. 2. Результаты расчетов показателей динамики производственных мощностей предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г.

Примечание: составлен авторами

В 2015 г. коэффициент выбытия производственных мощностей снизилась на 61,1 % ($0,007/0,018 \cdot 100 - 100$) по сравнению с 2014 г., что говорит о резком сокращении темпов выбытия.

Результаты расчетов показателей динамики производственных мощностей предприятия металлургической отрасли за 2014 г. и 2015 г. сведены в рисунке 2.

Таким образом, рассмотренная система показателей характеризует уровень использования производственной мощности, дает возможность для определения обеспеченности предприятия и его структурных подразделений производственными мощностями, уровнями их использования. А также выявляет причины динамики производственных мощностей и позволяет установить резервы повышения эффективности использования производственных мощностей.

Литература:

1. Савицкая, Г.В. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия. 6-е изд. перераб. и доп. — М.: НИЦ Инфра-М, 2013. — 607 с.
2. Паламарчук, А.С. Экономика предприятия. Учебник М., ИНФРА-М, 2010, 174 с.
3. Статистико-аналитические данные предприятия металлургической отрасли.

Особенности последующей оценки и учета основных средств

Монева Ива Банкова, доктор PhD, доцент;
Кошкарова Ардак Салимовна, докторант
Свободный университет им. «Черноризец Храбър», Болгария

Вопросы объективности стоимостных показателей основных средств во все времена остаются значимыми и актуальными, так как данные активы занимают наибольший удельный вес на многих предприятиях и от обоснованности их оценки зависит достоверность финансовой отчетности.

МСФО (IAS) 16 «Основные средства» устанавливает два варианта последующей оценки объектов основных средств после их первоначального измерения и признания:

1) модель учета по фактическим затратам (основной подход);

2) модель учета по переоцененной стоимости (альтернативный подход).

Сущность основного подхода состоит в том, что основные средства отражаются в отчетности по их себестоимости (первоначальной стоимости) за вычетом накопленных сумм амортизации и убытков от обесценения. Переоценка осуществляется лишь тогда, когда возмещаемая сумма объекта основных средств становится ниже его балансовой стоимости. Убыток от обесценения признается в учете расходом отчетного периода, уменьшает финансовый результат и отражается в отчете о прибылях и убытках.

Порядок учета возмещаемых сумм и убытка от обесценения установлен МСФО (IAS) 36 «Обесценение активов». Согласно МСФО (IAS) 36 убыток от обесценения — это сумма превышения балансовой стоимости актива над его возмещаемой суммой. Возмещаемая стоимость оценивается как наибольшая из двух величин — справедливой стоимости за вычетом расходов на продажу и ценности использования актива. Справедливая стоимость — это сумма, на которую актив может быть обменен между хорошо осведомленными, независимыми сторонами, желающими совершить такую операцию. Ценность использования актива определяется суммой дисконтированных будущих потоков денежных средств, поступление которых ожидается от использования объекта и от его выбытия в конце срока службы [1, с. 235].

Если объект ранее переоценивался, и результат переоценки относился на увеличение капитала, то убыток от обесценения впоследствии относится на уменьшение капитала в пределах созданного резерва по переоценке.

Основной подход позволяет реализовать принцип исторической стоимости объектов основных средств, заметно повышает сопоставимость финансовой отчетности, что делает его предпочтительным для хозяйствующих субъектов. Однако со временем такая отчетность перестает отражать реальную оценку долгосрочных активов и может вводить в заблуждение пользователей, так как многие основные средства используются достаточно длительное время (например, здания и сооружения), в результате чего возрастает вероятность расхождения между балансовой и справедливой стоимостью эксплуатируемого объекта.

Сущность допустимого (альтернативного) подхода состоит в переоценке основных средств до их справедливой стоимости. Справедливая стоимость земли и зданий определяется, как правило, профессиональными оценщиками на основе подтвержденных рыночных цен. Справедливой стоимостью машин, станков и оборудования обычно является их рыночная стоимость, определяемая путем маркетингового исследования. Если информация о рыночной стоимости отсутствует, справедливая стоимость устанавливается проведением дополнительных расчетов (например, путем расчета дисконтированной стоимости будущих доходов либо восстановительной стоимости за вычетом амортизации).

Переоценка основных средств позволяет получить полные данные об их действительной стоимости. Ее можно проводить путем индексации в пределах уровня инфляции либо путем прямого пересчета стоимости основных средств применительно к ценам, складывающимся на дату переоценки, подтвержденными документами и экспертными заключениями. Какие показатели являются наиболее важными для предприятия — это выбор, который устанавливается им в Учетной политике. Следует отметить, что предприятие может применить одновременно разные модели, т. е. модель переоценки для зданий, сооружений и земли, а для остальных основных средств - модель учета по фактическим затратам.

На дату переоценки суммы накопленной амортизации корректируются. При этом возможно использование двух методов:

1) метод аннулирования износа, когда амортизация списывается на уменьшение первоначальной стоимости актива, и полученный результат переоценивается;

2) метод коррекции износа, когда амортизация переоценивается пропорционально изменению балансовой стоимости долгосрочного актива до вычета износа, при этом после переоценки балансовая стоимость основного средства должна соответствовать его переоцененной стоимости. Этот метод часто используется при переоценке актива до остаточной стоимости замещения путем индексирования [2, с. 62].

Рассмотрим бухгалтерские проводки по учету переоценки.

Для отражения переоценки в учете используется счет «Резерв на переоценку основных средств». При первом методе, если стоимость актива после переоценки увеличивается (при дооценке), то счет «Резерв на переоценку основных средств» кредитуется:

Дебет Основные средства

Кредит Резерв на переоценку основных средств.

Если стоимость актива после переоценки уменьшается (при уценке), то счет «Резерв на переоценку основных средств» дебетуется:

Дебет Резерв на переоценку основных средств

Кредит Основные средства.

Увеличение суммы износа в результате переоценки относится на уменьшение счета «Резерв на переоценку основных средств»:

Дебет Резерв на переоценку основных средств

Кредит Амортизация основных средств.

Сумма корректировки в обратную сторону отражается проводкой:

Дебет Амортизация основных средств

Кредит Резерв на переоценку основных средств.

В дальнейшем по мере эксплуатации актива сумма переоценки может переноситься на нераспределенную прибыль в размерах, определяемых в соответствии с применяемым методом начисления амортизации. Размер резерва ежемесячно должен списываться равными частями. В бухгалтерском учете такая операция отразится следующей проводкой:

Дебет Резерв на переоценку основных средств

Кредит Нераспределенная прибыль отчетного года.

Согласно требованиям МСФО сумма переносимого прироста стоимости от переоценки основных средств (сумма резерва) представляет собой разницу между суммой амортизации, рассчитанной на основе переоцененной балансовой стоимости актива, и суммой амортизации, рассчитанной на основе первоначальной стоимости. Разница между этими показателями в сумме и будет представлять размер резерва на переоценку основных средств, который можно будет отнести на нераспределенную прибыль.

Сумма относимого на нераспределенную прибыль прироста стоимости в обоих случаях получается одина-

ковая, следовательно, бухгалтер может применять методу, наиболее для него подходящую.

Сумма резерва на переоценку полностью относится на нераспределенную прибыль в том случае, когда данный объект основного средства выбывает из организации.

Далее рассмотрим второй метод переоценки основных средств.

Отражение переоценки также осуществляется в два этапа:

1. Списание накопленного износа:

Дебет Амортизация основных средств

Кредит Основные средства.

2. Определение суммы переоценки на основе сравнения справедливой стоимости актива и балансовой. Сумма превышения справедливой стоимости над балансовой стоимостью будет отражена следующим образом:

Дебет Основные средства

Кредит Резерв на переоценку основных средств.

При превышении балансовой стоимости над справедливой будет дана обратная проводка:

Дебет Резерв на переоценку основных средств

Кредит Основные средства.

Применяя модель учета по переоцененной стоимости, необходимо помнить, что если выполняется переоценка отдельного объекта основных средств, то переоценке подлежат и все прочие активы, относящиеся к тому же классу основных средств, что и данный актив. Частота проведения переоценок в случае альтернативного подхода зависит от изменений в справедливой стоимости объектов основных средств. Как правило, такая переоценка должна осуществляться на регулярной основе для того, чтобы их балансовая стоимость существенно не отличалась от справедливой стоимости на отчетную дату. Справедливая стоимость некоторых категорий основных средств может значительно колебаться, поэтому они требуют ежегодной переоценки. Основные средства с незначительными изменениями справедливой стоимости могут переоцениваться через 3–5 лет. На каждую отчетную дату организация должна проводить тестирование объектов основных средств на предмет возможного обесценения. При оценке возможного обесценения активов предприятие должно рассмотреть, как минимум, признаки внешних и внутренних источников информации.

Внешние источники информации:

1) в течение периода рыночная стоимость актива снизилась значительно больше, чем ожидалось с течением времени или при обычном использовании;

2) значительные изменения, имеющие неблагоприятные последствия для предприятия, произошли в течение периода или произойдут в ближайшем будущем в технических, рыночных, экономических или правовых условиях, в которых предприятие осуществляет деятельность, или на рынке, для которого предназначен актив;

3) рыночные процентные ставки или иные рыночные нормы прибыли на инвестиции повысились в течение периода, и данный рост, вероятно, будет иметь существенные неблагоприятные последствия для ставки дисконтирования, используемой при расчете ценности использования и возмещаемой стоимости актива;

4) балансовая стоимость чистых активов предприятия превышает его рыночную капитализацию.

Внутренние источники информации:

1) существуют признаки морального устаревания или физической порчи актива;

2) значительные изменения, имеющие неблагоприятные последствия для предприятия, произошли в течение периода или, предположительно, могут иметь место в ближайшем будущем в отношении интенсивности и способа использования актива. Данные изменения включают простой актива, планы по прекращению или реструктуризации деятельности, к которой относится актив, планы по выбытию актива до ранее запланированной даты;

3) из внутренней отчетности видно, что экономическая эффективность актива хуже или будет хуже, чем ожидалось [3].

Если балансовая стоимость актива на дату тестирования больше, чем возмещаемая сумма, то составляется проводка:

Дебет Расходы от обесценения активов

Кредит Убыток от обесценения основных средств.

Убыток от обесценения должен быть признан как расход в отчете о прибылях и убытках немедленно, кроме случаев, когда актив учитывается по сумме переоценки. В этом случае убыток от обесценения должен учитываться как снижение суммы переоценки. Те суммы снижения стоимости, которые не покрываются резервами от переоценки, относятся на счета прибылей и убытков.

Компаниям, применяющим модель учета по переоцененной стоимости, следует знать, что при проведении переоценки основных средств для целей бухгалтерского учета необходимо одновременно с положениями Международных стандартов финансовой отчетности и применять нормы Международных стандартов оценки.

Литература:

1. Нурсеитов, Э. О. МСФО в Казахстане: принципы перехода и применения: учебное пособие. — Алматы, 2013. — 388 с.
2. Жуматов, М. К., Омашева А. Б., Шакеев С. С. Бухгалтерский учет в соответствии с МСФО: учебное пособие. — Астана: ТОО «Консалт-Центр «Арип», 2015. — 381 с.
3. Скала, В. И., Петухова Е. Г. Особенности переоценки основных средств. — Алматы, 2015. <http://www.asiko.kz/upload/sections/s5gru/c.pdf>

Эффективность управления инвестиционной деятельностью в Республике Казахстан: анализ, проблемы и основные тенденции

¹Муштаева Лариса Анатольевна, магистр экономических наук;

²Бахарева Наталья Перовна, магистр экономических наук

¹Алматинская академия экономики и статистики

²ЧУ «Карагандинский колледж экономики и статистики»

Главным фактором преобразования и стабильности экономики в любом государстве, в том числе и в Республике Казахстан является инвестиционная деятельность. Инвестиционные ресурсы, направленные в расширение и модернизацию производственных мощностей, призваны способствовать повышению эффективности производства, обеспечивать накопление оборотных средств и как правило выступают важнейшим элементом совокупных расходов.

Государство, осуществляя целенаправленную финансовую и денежно-кредитную политику, может влиять на изменение соотношений между инвестиционным спросом и предложением, следовательно, на величину нормы дохода, получаемого от различных капитальных и финансовых активов. Именно государство может управлять поведением инвесторов на рынке инвестиционных товаров и обеспечивать определенную структуру инвестиций.

Процесс диверсификации, модернизации и повышения конкурентоспособности экономики Республики Казахстан осуществляется на основе масштабной Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015 – 2019 годы. Целью данной программы является стимулирование диверсификации и повышения конкурентоспособности обрабатывающей промышленности.

Программа является частью промышленной политики Казахстана и сфокусирована на развитии обрабатывающей промышленности с концентрацией усилий и ресурсов на ограниченном числе секторов, региональной специализации с применением кластерного подхода и эффективном отраслевом регулировании.

Программа является чувствительной к аспектам государственной политики, влияющей на бизнес-климат. Успех Программы связан с достижением Казахстана поставленных задач по улучшению условий ведения бизнеса, повышению конкурентоспособности страны, снижению доли государственного участия в экономике через проведение запланированной приватизации с учетом «принципа желтых страниц», вхождению Казахстана в Индекс доверия при ПИИ, индикаторов человеческого капитала. Кроме того, эффективность реализации Программы зависит от модели финансирования, полноты и своевременности выделения бюджетных средств на ее реализацию.

В настоящее время в сложившейся экономической и политической ситуации индустриализация страны напрямую зависит от иностранных инвестиций. Это не раз подчеркивает глава нашего государства. Н. А. Назарбаев особую роль отводит в интеллектуальном транс-

фертам и инвестициям технологий. Изучив опыт индустриально развитых стран, совершивших резкий скачок индустриального развития в прошлом веке, стоит заключить, что на самом деле для построения новой наукоемкой экономики данные направления инвестиций являются флагманскими [1].

В целом, ситуацию по привлечению прямых иностранных инвестиций можно считать в Казахстане удовлетворительной, хотя изменения в структуре есть и в положительную и отрицательную сторону. Этому свидетельствует проведенный анализ статистических данных. Например, если доли иностранных инвестиций в добыче сырой нефти и природного газа и в финансовую и страховую деятельность имеет тенденцию к уменьшению на 18 и 2 процента соответственно, то доли инвестиций в геологоразведку и обрабатывающую промышленность увеличились соответственно на 6 (38% против 32%) и 1 процент (11% против 10%) [2].

В настоящее время Республика Казахстан ведет активную работу с инвесторами из 88 стран мира — 413 инвесторов имеют интерес к экономике нашей страны. Из 228 запланированных инвестиционных проектов более 35% уже реализовано (81 проект на сумму в 8,8 млрд. долл. США) [2].

Отметим основных лидеров в реализованных проектах по сумме инвестиций: Алматы и Алматинская область — 2,6 млрд. (17 проектов), Павлодарская область — 2,1 млрд. долл. США (4 проекта), Мангыстауская область 0,7 млрд. долл. США (4 проекта).

Достаточно высоки результаты в привлечении приоритетных инвесторов:

— совместно с Toyota Motors Corporation — сборка автомобилей на территории РК;

— совместно с Eurocopter (Франция) — производство и техническое обслуживание легких двухдвигательных вертолетов в Астане;

— совместно с General Electric (США) — строительство локомотивосборочного завода в Астане;

— совместно с Toshiba Corporation, Sumitomo (Япония) — производство продукции чистых и редких металлов для атомной промышленности в ВКО.

Результаты работы Республики Казахстан по привлечению иностранных инвестиций имеют свои результативные особенности:

Наша страна занимает второе место среди стран СНГ по объему накопленных прямых иностранных инвестиций, при этом является лидером по объему накопленных иностранных инвестиций на душу населения, опережая Российскую Федерацию и другие страны СНГ.

Казахстан занимает первую позицию среди государств среднеазиатского региона по уровню инвестиционного потока в страну.

За последние 20 лет ежегодные темпы роста объема прямых иностранных инвестиций в Республику Казахстан составляют более 20%, что больше показателя таких стран, как Чешская республика, Швеция, Южная Корея, Япония, Бразилия, Турция, Великобритания, Италия, Германия, США.

Инвестиции в основной капитал в добывающей промышленности сегодня составляют более 30% от общего объема, а в обрабатывающей промышленности всего 12%. Казахстан, лидирующий экспортёр продукции добывающих отраслей (в первую очередь за счет нефти), по показателю среднедушевого экспорта опережает все страны СНГ. Однако среднедушевой экспорт продукции обрабатывающей промышленности в Республике Казахстан вдвое ниже, чем в России.

В настоящее время Казахстан перешел к реализации второй пятилетней программы индустриализации на 2015–2019 годы [3,4,5]. Основным разработчиком программы ФИИР-2 является АО «Казахстанский институт развития индустрии». Концепция государственной программы широко обсуждалась и с нацхолдингами, и с Национальной палатой предпринимателей, и с экспертами.

Специфика казахстанской экономики предьявляет особые требования к системе управления инвестиционной деятельностью. Неоднозначный опыт экономик других стран, базирующихся на углеводородном сырье, обращает внимание на риск укрепления реального эффективного курса национальной валюты из-за притока иностранной валюты, полученной от экспорта сырья, что в свою очередь приводит остальные сектора экономики, кроме нефтяного, к неконкурентоспособности, обрекая их на вымирание. Увеличивающаяся недостаточность развития несырьевых секторов экономики сделала национальную экономику, а в особенности государственный бюджет, зависимыми от колебания цен на сырье.

Экономика Казахстана построена в настоящий момент на перераспределении природной ренты. Более 50% консолидированного бюджета — это доходы от сырья, т. е. налоги сырьевого сектора и трансферт Национального фонда РК, более 80% экспорта — сырье [6]. При снижении цен на сырье высока вероятность падения в неторгуемых секторах, к которым в основном относятся наши сервисные секторы.

Весь прошедший период в Казахстане наблюдалось увеличение доходов страны от экспорта природных ресурсов за счет резкого роста цен на экспортируемые ресурсы. Наблюдалось увеличение спроса на мобильные производственные ресурсы, в результате чего происходил отток факторов производства из обрабатывающего сектора экономики в ресурсодобывающий и сектор, производящий неторгуемые на мировом рынке товары. В ресурсно-сырьевом секторе это происходило благодаря росту либо мировых цен, либо доходности экспорта. Повышение благосостояния, возникающее в результате роста экспортных доходов, всегда имеет краткосрочный характер; в долгосрочной перспективе, пода-

вля темпы производства в обрабатывающем секторе, этот рост ведет к замедлению технического прогресса и в конечном итоге экономического развития.

Для снижения риска от углеводородной зависимости Казахстан проводил политику, позволяющую сгладить негативный эффект падения цен на нефть, а именно жесткую налогово-бюджетную политику повышая качество инвестиционного климата.

Несмотря на значительный масштаб предпринятых в последние годы мер по поддержке инновационной активности ключевыми проблемами по-прежнему остаются:

- 1) недостаточное стимулирование трансферта передовых технологий;
- 2) неэффективность механизмов для решения и поиска приоритетных технологических задач предприятий и бизнеса;
- 3) низкий уровень восприимчивости бизнеса к инновациям технологического характера;
- 4) нехватка технологических и управленческих компетенций;
- 5) неразвитость инновационных технологий в системе образования;
- 6) несовершенство системы контроля за реализацией инновационных проектов.

Актуальным остается вопрос повышения эффективности системы управления инвестиционной деятельностью, что требует тщательного отбора форм и методов регулирования инвестиционной деятельности. Для активизации инвестиционной деятельности рекомендуют создание необходимых для этого условий. В их число включают: совершенствование системы налогов, механизма начисления амортизации и использования амортизационных отчислений; установление специальных налоговых режимов; защиту интересов инвесторов; предоставление субъектам инвестиционной деятельности льготных условий пользования землей и другими природными ресурсами;

принятие антимонопольных мер; расширение возможностей использования залогов при осуществлении кредитования; развитие финансового лизинга; создание собственных инвестиционных фондов.

Преимущество принятого Республикой Казахстан подхода к построению системы управления инвестиционной деятельностью заключается в том, что это не только налоговые каникулы, но и измененный порядок разрешения инвестиционных споров: во-первых, используется более широкое понятие инвестиционных споров; во-вторых, допускается разрешение всех инвестиционных споров в международных арбитражных органах.

Управление инвестиционной деятельностью может осуществляться с помощью различных методов и способов воздействия. Главная задача государственной политики поддержки инвестиций заключается в создании благоприятных экономических условий для развития инвестиционной деятельности. Привлекательность инвестиционной среды определяется, прежде всего, условиями налоговой, амортизационной, финан-

сово-кредитной политики государства. При этом для потенциальных инвесторов имеют значение не только действующие в конкретный момент условия, но и ожи-

даемые перспективы их развития, степень стабильности политической и экономической ситуации в стране и другие факторы.

Литература:

1. Официальный сайт Международного информационного агентства «Казинформ» [Электрон. ресурс]. — URL: <http://www.inform.kz/rus>.
2. Журнал «Социально-экономическое развитие Республики Казахстан», 2015 [Электрон. ресурс]. — URL: <http://www.stat.gov.kz>
3. Постановление Правительства Республики Казахстан от 9 июня 2014 года № Об утверждении Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015 – 2019 годы. [Электрон. ресурс]. — URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400000627>
4. Постановление Правительства Республики Казахстан от 30 октября 2014 года № Об утверждении Плана мероприятий по реализации Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015–2019гг. [Электрон. ресурс]. — URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400001159>
5. Постановление Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2014 года № Об утверждении Государственной программы индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015–2019 годы [Электрон. ресурс]. — URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1400001418>
6. Ахунбаев, А. Стабилизирующее воздействие Национального фонда Республики Казахстан (НФПК) на экономику Казахстана [Электрон. ресурс]. — URL: http://bnews.kz/ru/blogs/evraziiskii_bank_razvitiya/post/119/

Екінші деңгейлі банктердегі ішкі аудит: мәні және оның маңызы

Нургалиева Алия Мияжденовна, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент, доктор PhD;
Ламбекова Айгерим Нурлановна, экономика ғылымдарының магистрі, докторант
Университета НАРХОЗ, Алматы қ.

Банкті тиімді басқарудағы және сапаны жоғарлатудағы оның маңызды функциясын жоғарлату негізінде, яғни — басқару, сөзсіз отандық екінші деңгейлі банктердің банк жүйесін тұрақтандырып, сәйкесінше жалпылай ел экономикасының дамуына әкеледі.

Қазіргі кезеңде ішкі аудит — тәуекелдерді басқару үрдісін жетілдіру, бақылау және корпоративтік бақылау үрдістерінде іске асырылады. Негізгі пайдаланушылары — ішкі аудиттің міндеті мен жұмыс бағытын айқындайтын директорлар кеңесі, банктің топ-менеджерлері.

Ішкі аудит ең алдымен келесілерге назар аударады: кәсіпорынның стратегиялық даму бағдарласында көрсетілген мақсат пен міндеттің іске асу деңгейін тексеруге, заңдылықтар мен берілген ұйымның есеп саясатына сәйкес ішкі бақылау жүйесінің жағдайына, жалпы кәсіпорынның және оның құрылымдық бөлімшелерінің қаржылық және шаруашылық жағдайының тиімділігіне назар аударады.

Ішкі аудиттің негізгі ерекшелігі — оның менеджмен функцияларына ену болып табылады. Ол банк қызметінің нәтижелері жайлы сапалы ақпаратпен қамтамасыз етеді, оның активтері мен капиталын пайдалану және жағдайын бақылауды қамтамасыз етеді, басқару әдістерінің және ұйымдастырушылық құрылымдардың жетілу деңгейін анықтайды, басқаруға қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету деңгейін анықтайды, басқаруды жетілдіру бойынша ұсыныстарды жасайды.

Осыған байланысты банктердегі ішкі аудит — басқару қызметінің оптималды нәтижесіне жетуге банктің топ менеджерлерінің шешімін іске асыруда және қабылдау үрдісінің маңызды құрамдасы болып келеді.

Экономикалық дамыған мемлекеттердің тәжірибесіне сүйенсек, ішкі аудиттің ерекшелігі болып, ішкі аудитті жүргізу барысында алдынала ағымдағы бақылауына көңіл береді. Себебі қаржылық — шаруашылық операциялар жасалып қойылғаннан кейін олардың кәсіпорын қызметінде жіберілген қателерді жою бойынша шаралардың тиімділігіне әсер ете алмайды.

Арене Э.А., Лоббек Дж.К. секілді белгілі америкалық ғалымдардың ойынша ішкі аудит — ішкі шаруашылық аудит, ол әкімшілікті «олардың кәсібінің тиімді жұмысына қатысты шешімдерлі қабылдауға арналған бағалы ақпаратпен» қамтамасыз етеді [1, б. 14].

Англиялық ғалым Рой Додж «ішкі аудит ішкі бақылаудың негізгі бөлігі болып табылады, шаруашылықты бақылау және талдау мақсатында кәсіпорынды басқару мүшелерінің шешімі бойынша жүзеге асырылады» деп санайды [2, с. 87].

Тағы бір англиялық ғалым Р. Адаме ішкі аудитке келесідей анықтама береді: «шаруашылықты бақылаудағы бухгалтерлік есеп пен басқа да құрамдастар туралы есептілікті көрсетіп, бағалауға және тексеру үшін әкімшілік арнап жасаған ішкі бақылау жүйесінің элементі» [3].

С. М. Бычкованың ойынша «ішкі аудит есептік және бақылау ақпараттарын талдау және ұйымның басшысымен ұйыдастырылған ішкі бақылау жүйесінің элементі» [4, б. 21].

Сонымен, жағарыда айтылған авторлардың пікірінше ішкі аудит ішкі бақылаудың құрамдас бөлігі болып табылады.

Мамандардың айтуынша жалпы сипатына қарай келесілерді белгілеуге болады: ұйымның ішінде жүргізілетін және қызметтің тиімділігін бағалауға бағытталған ұйымның тәуелсіздігі.

Ресейлік ғалым Н.Н. Шулькова «ішкі аудитті салымшылардың қызығушылығын қамтамасыз ету мақсатында, сақтау және банк қызметінің нақты нәтижесіне жету мақсатында банк қауіпсіздігін өлшеу жүйесі ретінде қарастырады». [5, б. 732].

Л.С. Стуков ішкі аудитті «меншік иелерінің қызығушылығында экономикалық субъектінде ұйымдастырылған және бухгалтерлік есепті жүргізудің бекітілген тәртібін сақтаудың үстінен бақылау жүйесінің ішкі құжаттарын реттеу» деп мәлімдейді [6, б. 56].

Екінші деңгейлі банктердің ішкі аудиттің маңызыдылығына келетін болсақ, ғылыми әдебиеттерде әртүрлі түсіндірмелер береді, соның ішінде В.А. Галановтың пікірінше «ішкі аудит — бұл банктің өз күшімен жасалатын аудит түрі» [7, б. 279].

Банктегі аудит саласындағы белгілі ғалым Л.Р. Смирнова ішкі аудитті экономикалық субъектімен ұйымдасқан, басшылықтың немесе меншік иесінің қызығушылығы бар, субъектінің сенімді қызмет етуіне және бухгалтерлік есепті жүргізуге бекітілген тәртіпті ұстану. Ішкі аудиттің басты мақсаты — басқарудың барлық деңгейінде кредиттік ұйымдардың барлық қызмет түрлерін тиімді қызмет етуін қамтамасыз ету, сонымен қоса меншік иелері мен кредиттік ұйымның қызығушылығындағы заңды қорғау [8, б. 9–10].

Қазіргі таңда ең көп таралған пікір: «ішкі аудитті ұйымдастырудағы мақсат — бұл өз функцияларын тиімді орындауға қызметкерлерге көмек болып табылады».

Ішкі аудитті анықтауға арналған берілген тәсіл ішкі аудиторлардың халықаралық институтының материалдары үшін тән, оған сәйкес ішкі аудит ұйым қызметін жетілдіруге бағытталған тәуелсіз және объективті кепілдіктер мен кеңес беру бойынша әрекет ретінде сипатталады. Ішкі аудит банкке тәуекелді басқару, ішкі бақылау және корпоративті басқару үдерістерінің тиімділігін бағалау мен жоғарылатуда жүйелі және кезекті тәсілді қолдана отырып, қойылған мақсаттарға жетуге көмектеседі.

«Ішкі аудит» түсінігінің осындай анықтамасын бірқатар заманауи авторлар да ұстанады. Бұл анықтамаларда екпін ішкі аудит дамуының жаңа тұжырымдамасы — ішкі аудитті тәуекелдерді басқаруда қолдануға жасалады.

Осылайша, ғылыми ортада ішкі аудит мәнін түсінуге бірыңғай тәсіл қалыптаспады. Бірқатар авторлар ішкі аудит дегеніміз — бұл ұйым басшылығының мүддесінде оның қызметін ішкі бақылау деген пікірді ұстанады, басқалары ішкі бақылауды негізгі мақсаты қызметкер-

лерге өздерінің міндеттерін тиімді орындауда көмектесу болып табылатын басқарушылық бақылаудың элементі ретінде қарастырады.

— Ішкі аудит мәнін нақтырақ түсіну үшін ішкі аудиттің мақсатын, сонымен қатар орындауға тиісті қызметтерін анықтау керек.

— Бірқатар мамандардың пікірінше ішкі аудит мақсаттары ретінде кәсіпорынның барлық басқару деңгейлерінің тиімділігін қамтамасыз ету де, қызметкерлерге өз қызметтерін орындауда көмектесу де, нақты ұйым шегінде меншік иелеріне ақпаратты ұсыну да және тәуекелді басқару, бақылау және корпоративті басқару үдерістерінің жағдайын тәуелсіз және объективті бағалау да қарастырылады.

— Сәйкесінше, бірқатар авторлармен ұсынылатын ішкі аудиттің мақсатты бағыты ұйымды басқару тиімділігінде, заңды мүддесін қорғауда және ағымдағы мәселелерді анықтауда болып отыр.

— Сонымен қатар банктің мөлшері мен құрылымына және менеджмент талаптарына байланысты ішкі аудит алдында бірқатар мақсаттар қойылады:

— Ішкі бақылау жүйесін мониторингтау. Бақылауларды, олардың операциялық тиімділігін қарастыру және оларды жетілдіру бойынша ұсыныстар жасау.

— Қаржылық және операциялық ақпаратты сараптау. Қаржылық және операциялық ақпаратты қарастыру, жеке тармақтарды мәмілелерді, қалдықтарды және процедураларды егжей-тегжейлі тестілеуді қоса талдау

— Операциялық әрекеттерге шолу. Заңды тұлғалардың коммерциялық емес әрекетін қоса, операциялық әрекеттердің үнемділігін, тиімділігін және нәтижелілігін қарастыру.

— Заң сақталуын бақылау.

— Тәуекел-менеджменті.

Ішкі аудитмәнді тәуекелді сәйкестендіре және бағалай отырып, ұйымға тәуекел-менеджментін жетілдіруге көмектесе алады. Өз әрекетінде банктер бір-бірінен пайда болу орнымен және уақытымен, олардың деңгейіне, сәйкесінше, оларды талдау әдістеріне және оларды сипаттау әдістеріне әсер ететін ішкі және сыртқы факторларымен кездеседі. Барлық тәуекел түрлері өзара байланысты және банк қызметіне әсер етеді. Коммерциялық банкте ішкі аудит, біздің пікірімізше, имиджді ұстап тұру бойынша шараларды қоса, банктік тәуекелдерді қолайлы деңгейге дейін азайтуға бағытталған.

Бірқатар авторлар ішкі аудиттің заманауи жүйесінің негізгі элементтері ретінде келесі бес элементті қарастырады: қаржылық есептіліктің ішкі аудиті, операциялық ішкі аудит, құқықтық ішкі аудит, корпоративтік басқарудағы ішкі аудит, стратегиялық ішкі аудит. Элементтердің әрқайсысы өз әрекет бағыттарын қамтиды. Алайда корпоративті басқарудың ішкі аудит пен стратегиялық ішкі аудитті, біздің пікірімізше, операциялық ішкі аудит құзырлығына жатқызуға болады. Өйткені ішкі аудит ішкі этика және құндылықтарға, ұйымның тиісті деңгейлері бойынша тәуекелдер коммуникациясы мен бақылау ақпаратына қатысты корпоративтік басқару үдерісін және директорлар Кеңесі, ішкі және сыртқы ау-

диторлар мен басшылық арасындағы коммуникациялар тиімділігін бағалай алады.

Заманауи шындық талаптары ішкі аудитті ұйымдастыруда жаңа жолдарды іздеуді көздейді. Егер бұрын ішкі аудитке есептегі қаржылық және шаруашылық операцияларының көрсетілуінің дұрыстығын нормативтік актілерге сәйкес тексеруге бағытталған айғақтайтын сипатта болса, қазір бұл жеткіліксіз.

Меншік иелері мен ақпаратты пайдаланушылар ішкі аудиторлардан экономикалық шешімдер қабылдау үшін, бизнесті сараптамау үшін ұсыныстар, әр түрлі мәселелер бойынша білікті кеңес, банктің нақты өміршеңдігі туралы жан-жақты ақпарат алғысы келеді. Сондықтан ішкі аудиттің даму тұжырымдамасын бизнестің даму болашағымен ұштастыру қажет. Ішкі аудит мүмкін тәуекелді анықтауға бағытталған, алдын алатын, болжамды сипатта болу керек.

Ішкі аудитті дамытудың жаңа тұжырымдамасы — бұл тәуекелдерді басқару тұжырымдамасы мен оның негізінде құрылған ішкі аудит әдіснамасын қолдану. Бұл ішкі аудитор өз қызметін жоспарлау кезінде бірінші кезекте, оның пікірінше, қай жерде қателер мен алаяқтық тәуекелі жоғары болса, сол әрекет облысын назарда ұстайды. Егжей-тегжейлі тұтас тексеру тек алаяқтық мен теріс пайдалану фактілері анықталған жағдайда жүзеге асырылады.

Ішкі аудит тиімділігінің басты өлшемі қаржылық есепте анықталған бұзушылықтардың саны емес, ішкі аудиттің коммерциялық банк үшін пайдалылығы мен оның жұмысының алдын алатын сипаты болады. Осы мақсатта ішкі аудит өз жұмысын ұйымдастыруда тәуекел-бағдарланған тәсілді пайдалана отырып, банк қызметінің барлық негізгі функционалдық бағыттарын қамту керек.

Бүгінгі күні ішкі аудит үшін өз мүмкіндіктерін көрсетуге және өзінің тым қажеттілігін дәлелдеуге мүмкіндік беретін жағдай қалыптасады, бұл келесі факторлармен шартталған.

Біріншіден, АҚШ пен Батыс Еуропа экономикасына әсер еткен бірқатар даулар көптеген ірі аудиторлық фирмалардың дәрменсіздігін көрсетті, оның нәтижесінде

көптеген ірі компаниялар күйреді. Мұның барлығы компания басшылығы мен меншік иелерінің назарын ішкі аудит жүйесіне аударуды талап етті.

Екіншіден, көптеген батыс акционерлік компанияларының құрылымында ішкі аудит қызметі бар, ол жақсы корпоративтік басқарудың маңызды бөлігіне айналды.

Үшіншіден, меншік иелері басқару тетіктерін кәсіби жалдамалы басқарушылардың қолына бере отырып, банк ісін тікелей жүргізуден алшақтайды, ал бұл банк әрекеті барысы мен нәтижелерін бақылауды және бұл туралы меншік иелеріне ақпаратты беретін құрылымдық бөлімшелерінің рөлін арттырады.

Сәйкесінше ішкі аудит алдына күрделі міндеттер қойылады, оның нәтижесінде ішкі аудиторларға жүктеме өсіп, оған қойылатын талап жоғарылайды.

Банктегі ішкі аудит алдында тұрған мақсаттар активтер мен пассивтердің қорғанысын қамтамасыз ететін бірқатар бақылау әдістері мен процедураларын қолдану, банктік тәуекелдерді барынша азайту және пайданы барынша көбейту қажеттілігін негіздейді. Мұның салдарында коммерциялық банктің ішкі аудиті алдында тұратын міндеттердің алуан түрлі болады.

Ішкі аудит қаншалықты тиімді және сапалы жүргізілген сайын, басқа да тең жағдайларда, басқарудың тиімділігі мен сапасы жоғарылайды, ал бұл банктің қарқынды дамуын, қаржылық тұрақтылығы мен сенімділігінің нығаюын қамтамасыз етеді.

Ішкі аудит қызметінің негізгі міндеттері, ең алдымен, ішкі бақылаудың пәрменді жүйесін әзірлеуден, оны нақты әдістемелік және ұйымдастырушылық қамтамасыз етуден, ішкі бақылау жағдайын кезеңдік бағалаудан, ал кейбір учаскелерде оның жетіспеуі жағдайында — оны тікелей жүзеге асырудан, қорытындылар дайында мен банк әрекетінің тиімділігін арттыруға ықпал ететін ұсыныстар әзірлеуден тұрады.

Банк саласындағы жоғары табыс кезеңінің аяқталу, бәсекелестік күресті нығайту жағдайында, ішкі аудит тиімділігін қамтамасыз ету банктердің сәтті жұмыс істеу алғышарты ғана емес, олардың өміршеңдігінің сөзсіз шарты болып отыр.

Әдебиеттер:

1. Арене Э. А., Лоббек Дж. Аудит: Пер. с англ.; Гл. редактор серии проф. Я. В. Соколов. — М.: Финансы и статистика, 2001. — 560 с.
2. Додж Р. Краткое руководство по стандартам и нормам аудита: Пер. с англ.; предисловие С. А. Стукова. (Аудит: теория и практика). — М.: Финансы и статистика; ЮНИТИ, 1992. — 240 с.
3. Гишиев, Руслан Джамалутдинович. Организация и методология внутреннего аудита в коммерческом банке: диссертация... кандидата экономических наук: М.: МГУ М. В. Ломоносова, 2011. — 193 с. <http://www.dslib.net/bux-uchet/organizacija-i-metodologija-vnutrennego-audita-v-kommercheskom-banke.html>
4. Бычкова С. М. Аудиторская деятельность. Теория и практика. (Серия «Учебники для вузов. Специальная литература»). — СПб.: Издательство «Лань», 2000. — 320
5. Банковское дело: учебник / под ред. д-ра экон. наук, проф. Г. Г. Коробовой.-изд. с изм. — М.:Экономистъ, 2006. — 766 с.
6. Стуков Л. С. Система постоянного внутреннего мониторинга: целесообразность создания //Бухгалтерский учет. — 2004.-№ 14.-с. 55—56.
7. 7 Галанов В. А. Основы банковского дела. М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2007. — 288 с.
8. 8 Банковский аудит. Учеб. пособие /Под ред. проф. М. И. Баканова. — М.:Финансы и статистика, 2001. — 448 с.

Қорлар есебінің теориялық мағынасының алғы шарттары

Оразбекова Айнур Оразбекқызы, магистрант
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Материалдық есепті ұйымдастыру — есептік жұмыстың күрделі бөлімдерінің бірі. Өнеркәсіптік кәсіпорында материалдық құндылықтар номенклатурасы он мыңдаған атаулармен саналады, ал материалдық-өндірістік қорлар есебі бойынша ақпарат өндірісті басқару бойынша барлық ақпараттың 30% — ін құрайды. Сондықтан есепті ұйымдастыру және материалдық құндылықтарды сатып алуы, оның қозғалысы, сақталуы және қолдануы бойынша бақылау үлкен ауыртыпалықтармен байланысты [1].

Қорлар — бұл активтер:

- қалыпты қызмет барысында сатуға арналған;
- осындай сату үшін өндіріс үрдісіндегі; немесе
- өндіріс үрдісінде немесе қызмет көрсетулері кезінде пайдалануға арналған шикізат немесе материалдар нысанындағы активтер [2].

Бастапқы тану кезінде қорлар өзіндік құн бойынша бағаланады.

Бастапқы тануда қорлардың өзіндік құнына келесілер кіреді:

- жабдықтаушыларға төленген баға. Егер компания қорларды кейінге қалдыру шартымен алса, онда әдеттегі саудалық несие шарты бойынша сатып алу бағасы мен төленген сомма арасындағы айырма (өзгешелік) қаржыландыру кезеңі аралығындағы пайыздар бойынша шығындар болып танылады;
- импорттық баж салығы және басқа салықар (салық заңнамасына сәйкес төленетіндерден басқа);
- қорларды алумен тікелей байланысты транспорт шығындары, өңдеу және басқа да шығындар.

Сауда жеңілдіктері, төлемдерді қайтару және басқа да ұқсас баптар сатып алулар бойынша шығыстарды анықтағанда шегеріледі.

Қорлардың өзіндік құнына қайта өңдеуге кететін шығындар қосылады:

- еңбек үшін төленетін тікелей шығыстар;
- шикізатты дайын өнімге қайта өңдеуге қажетті тұрақты және айнымалы өндірістік үстеме шығындарды жүйелі түрде бөлу;

Тұрақты өндірістік үстеме шығындарды қайта өңдеу шығыстарына бөлу қалыпты жағдайда кәсіпорын жұмысының өндірістік қуатына негізделеді.

Басқа шығыстар қорлардың өзіндік құнына олардың қазіргі кездегі орналасқан жері мен жағдайына жеткізілуімен байланысты болса қосылады.

Келесі шығындар қорлардың өзіндік құнына қосылмайды, олар тек ағымдағы шығындар құрамына қосылады:

- шикізаттың, жұмсалған еңбектің және басқа да өндірістік шығыстардың нормативтен артық жоғалтулары;
- кейбір өндірістік процестің келесі деңгейіне өту үшін қажетті сақтауға кеткен шығыстар (мысалы, ағашты кептіру немесе коньяк спиртін ұстау сияқты);

— әкімшілік үстеме шығындар;

— өткізу шығындары.

Қорлардың өзіндік құнын анықтау әдістері. ҚЕХС 2 «Қорлар» бойынша қорлардың өзіндік құнын есептеудің әр түрлі әдістерін қолдануға рұқсат береді [3].

Қорлардың өзіндік құнын анықтау үшін келесі есептеу әдістері қолданылады:

- Арнайы сәйкестендіру есептеу әдісі — өзара бір бірін алмастыра алмайтын (автомобиль, зергерлік бұйымдар, қымбат тондар және т. б.) және арнайы жобаларға арнап шығарылған тауарлар мен қызметтер сияқты ерекшелігі бар қорлардың өзіндік құнын анықтауға қолданылуы қажет.

Шикізаттың, материалдар мен дайын өнімнің көптеген түрлері жататын бірін бірі алмастыра алатын қорлар үшін өзіндік құнды есептеудің келесі әдістері қолданылуы қажет:

- ФИФО әдісі (бірінші қабылданған — бірінші шығарылады). Бұл әдіс бойынша бірінші келіп түскен қорлар бірінші болып сатылады, соған сәйкес кезең соңында қалған Қорлар сатылған босалғыларға қарағанда кеш алынған болып табылады.

- Орташа салмақтандырылған құн әдісі. Орташа салмақтандырылған құн формуласы бойынша әр баптың құны қорлардың кезең басындағы орташа салмақтандырылған құнынан кезең аралығындағы сатып алынған немесе шығарылған қорлардың құнынан анықталады. Орташа мәні кезеңдік негізде немесе кәсіпорынның жағдайына байланысты әрбір қосымша топ (партия) алынғанда есептелінуі мүмкін.

Барлық ұқсас босақыларға және компанияның қолданылуы бойынша бірдей бағалау әдістері қолданылуы тиіс. Ал әр түрлі қорларға әр түрлі бағалау әдістерін қолдануға болады. Мысалы, сақтандыру қорын бағалау үшін басқа әдіс қолданылуы мүмкін.

ҚЕХС 2 «Қорлар» стандарты бойынша есеп беру күніне қорлар берілген екі мөлшердің ең кішісімен бағаланғанын талап етеді: **өзіндік құн және өткізудің ықтимал таза құны.**

Өзіндік құнды анықтамасына және оны қалай анықтау әдістеріне жоғарыда тоқталған болатынбыз.

Ал өткізудің ықтимал таза құнына келетін болсақ — бұл жұмысты орындауға жұмсалған ықтимал шығындар мен өткізуге арналған ықтимал шығындарды шегеріп тастағанда әдеттегі іс барысындағы болжамды сату бағасы.

Кәсіпорындар өткізудің ықтимал таза құнын есептеуде келесілерді ескеру керек:

- есептеу кезіндегі қорларды сатуға болатын нарықтық бағалар; егер қорлар сату бойынша келісімшартты нақты бағамен орындауға тиіс болса, онда есептеу үшін осы келісімшартта қабылданған нақты бағалар қолданылады;
- әдеттегі тәжірибеде қалыптасқан немесе материалдар мен дайын өнімдерді өткізуге кететін мүмкін

шығындар (есептеуде әкімшілік шығындар мөлшері ескерілмейді).

Қорлар көбінесе бап бойынша өткізудің ықтимал таза құнымен есептен шығарылады, бірақ кей жағдайларды оларды ұқсас бап бойынша топтастырған тиімді, мысалы, арналымы немесе соңғы тұтынуы бірдей бір ассортименттік қорлар, бір географиялық облыста шығарылып сатылатын қорлар [4].

Қорлардың жіктелімі негізінде өзіндік құн мен өткізудің ықтимал таза бағасын салыстыруға тыйым салыады, мысылы, дайын өнім бойынша немесе нақты операциялық сегменттегі барлық қорлар.

Егер де шикізат пен басқа да материалдардан жасалған дайын өнім өзіндік құнымен немесе одан жоғары бағамен сатылған болса, онда шикізат және басқа да материалдардың құнсыздануы қорларда бейнеленбейді.

Қолда бар қорлардың қалдықтарынан артық белгіленген бағалар бойынша жеткізу шарттарын немесе белгіленген бағалар бойынша тауарлар сатып алуға шарттардың жасау нәтижесінде бағалау міндеттемелері туындауы мүмкін. Осындай бағалау міндеттемелері 37 «Бағалау міндеттемелері, шартты міндеттемелер және шартты активтер» (IAS) КЕХС-ына сәйкес қаралады.

бұндай жағдайларда келесі бухгалтерлік жазулар жүргізілуі мүмкін. Қорлардың кемуін көрсетілуі мүмкін немесе олардың бағасын тікелей кеміту арқылы:

Дт Қорлардың құнсыздануынан болған шығындар

Кт Қорлар

Қорлардың құнсыздануына резерв құру:

Дт Қорлардың құнсыздануынан болған шығындар

Кт Қорлардың құнсыздануына резерв

Қаржылық есептілігіндегі резерв сомасы түзету резервінің ережесі бойынша көрсетіледі, яғни қорлардың құнын азайтады.

Әр кезеңнің соңында өткізудің ықтимал таза құнын бағалау қайта қарастырылады. Егер қорлардың бағасын өзіндік құннан төмендететін жағдайлар жоқ болса, ал қорлар әлі де жұмсалмаған болса, онда қорлардың бағасы төмендеген сомаға дейін бағалануы мүмкін. Бірақ өзіндік құннан жоғары бағалау кез келген жағдайда да мүмкін емес.

Кей жағдайларда компания Қорларды олардың өзіндік құнынан төмен бағамен сатуға мәжбүр болады. Бұл жағдай келесілердің нәтижесінде болуы мүмкін:

— қорлардың бұзылуынан;

— қорлардың моральдық тозуынан;

— нарықтағы бағаның төмендеуінен;

— аяқтау немесе өткізу шығындарының артуынан. Мысалы, белгілі бір тауарды сатуға қымбат сертификаттау енгізілсе, ол сатудың шығынға ұшырауына әкеп соқтырады.

Сақтық принципіне сүйенсек активтер оларды сатудан немесе қолданудан күтілетін сомандан артық ескерілмеуі қажет.

Қорларды сатқаннан кейін оларды есептеген сомма міндетті түрде түсім танылғаннан кезеңде шығын ретінде танылуы тиіс.

Қорларды сату бойынша шығындарды таныған кезде келесі бухгалтерлік жазбалар жүргізіледі:

Сатып алушыға шот көрсетілді

Дт Алынуға тиісті шоттар

Кт Өнімді сату бойынша табыс

Өткізілген қорлардың өзіндік құны есептен шығарылды.

Дт Өткізілген өнімнің өзіндік құны

Кт Қорлар

Қорлардың құнын өткізудің ықтимал таза құнына дейін ішінара есептен шығарудың шамасы және қорлардың барлық жоғалтулары (ысырабы) есептен шығару жүзеге асырылған немесе жоғалтулар пайда болуы кезеңіндегі шығыс ретінде танылуы тиіс.

Кейбір қорлар басқа активтер шотына қатысты болуы мүмкін. Мысалы, негізгі құралдарды жасау барысында қолданылған материалдар негізгі құралдар құнына қосылады.

Негізгі құралдардың бастапқы құнына

Дт Негізгі құралдар

Кт Қорлар

Қорлардың өзіндік құны есептен шығарылды.

Дт Өткізілген өнімнің өзіндік құны

Кт Қорлар

Қаржылық есептілікте есеп беретін кәсіпорындар қорлар бойынша міндетті түрде келесі ақпараттарды ашып көрсету керек:

— Қорларды бағалау үшін қабылданған есеп саясатын, сонымен қатар өзіндік құнды есептегенде қолданылған әдісті;

— Қорлардың жалпы баланстық құнын және ұйыммен қабылданған баптар бойынша жіктелімнің баланстық құнын көрсету. Қорлардың әдеттегі жіктеліміне: тауарлар, шикізат, материалдар, аяқталмаған өндіріс және дайын өнім жатады.

— Әділ құннан сатуға кеткен шығындардың айырмасы негізінде есептелген қорлардың баланстық құнын;

— Кезең аралығында шығын ретінде танылған қорлар сомасын;

— есептік кезеңде шығын ретінде танылған қорлардың құнының төмендеген сомасын;

— берілген кезеңде шығын ретінде танылған, қорлардың сомасының кемуіне әкелетін есептен шығарылған қорлар құнының қайта қалпына келтіру сомасын; сонымен қатар есептен шығарылған қорлардың қайта қалпына келтірген жағдайлар мен оқиғаларды;

— міндеттемелерді қамтамасыз ету ретінде салынған қорлардың баланстық құнын ашып көрсетуі тиіс.

Әдебиеттер:

1. Толпаков Ж. С. Бухгалтерлік есеп: оқулық. — Қарағанды: Қарағанды полиграфиясы, 2009. 2-ші т. — 565 б.
2. Нұрсейітов Е. О., Аударған: Акишев М. К. Ұйымдарғы бухгалтерлік есеп. Оқулық құралы. Алматы, 2012, 428 с.

3. Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары. <http://www.minfin.gov.kz/>
4. Ашимов А. Т. Учет товарно-материальных запасов (нормативная база)// Досье бухгалтера № 2 — Алматы, 2013. — №2.-с. 7–9.

Формирование и развитие проектного менеджмента в Республике Казахстан

Романько Екатерина Болеславовна, кандидат экономических наук, доцент;
 Ескерова Замира Аубакировна, магистр экономических наук;
 Мусабекова Айнаш Орикбаевна, магистр экономических наук
 Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

В настоящее время в мире самым эффективным методом управления изменениями признан проектный менеджмент, под которым понимается инструмент для разработки и реализации планов. Создание бизнеса, разработка и внедрение нового продукта или прием зарубежных партнеров — все это примеры различных проектов. Именно понятие «изменения» является сущностью любого проекта, а проектный менеджмент-универсальной технологией эффективного управления изменениями.

Рассматривая проектный менеджмент, следует отметить, что методология достижения успеха (искусство руководства по координации усилий моделей и использованию ресурсов) с применением современных научных методов для достижения оптимальных результатов по стоимости, времени и качеству, а также удовлетворению интересов всех участников проекта.

Ведущие специалисты и эксперты в области бизнеса объявили проектный менеджмент «волной» будущего. Сегодня в Казахстане управление проектами больше не используется в исключительных случаях, а становится стандартным способом ведения бизнеса.

Мировые лидеры бизнеса определяют процессы управления проектами как ключевые для бизнеса. Именно через проектный менеджмент обеспечивается эффективная реализация корпоративных стратегий. Движение за качество ведения бизнеса неизбежно приводит к проектному менеджменту. Крайне необходимым и современным управление проектами оказалось для решения задачи интеграции последних достижений науки и техники. Максимальное удовлетворение потребностей и ожиданий каждого клиента достигается проектным менеджментом, который обеспечивает как производство ориентированных на клиентов товаров и услуг, так и получение прибыли.

Проектный менеджмент означает реализацию определенных социальных задач внутри существующей структуры предприятия или между различными предприятиями, при которых, по возможности, не должно быть оказано отрицательное воздействие на исходные 2 производственные задачи. Применение проектных методов является одним из элементов перехода организаций к современным структурам управления, самоуправляемым командам, саморегулирующимся организаци-

онным структурам и другим новым управленческим решениям.

Инструмент проектного менеджмента первоначально был разработан в США для организации промышленного производства комплексных продуктов, как, например, судов, самолетов. В современных условиях проектный менеджмент переместился из узкопрофессиональных кругов во все сферы бизнеса для решения различных задач:

- разработка и подготовка к производству новых видов изделий;
- строительство и реконструкция;
- проведение научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ;
- разработка программных продуктов.

Выгодами от проектного менеджмента является последовательное применение современной методологии проектного менеджмента, позволяет сэкономить до 20% средств, выделяемых на реализацию проекта.

Ряд признаков, которые характерны традиционному и проектному менеджменту: (таблица 1)

По данным Международной Ассоциации Управления Проектами (IPMA) использование проектного менеджмента позволяет сэкономить 20–30 процентов средств, затрачиваемых на осуществление проектов и программ.

По оценкам ведущих международных и российских экспертов широкое применение современных технологий управления проектами и программами позволит в целом повысить эффективность экономики страны как минимум на 15–20%.

Правовой основой для начала продвижения проектного менеджмента в Казахстане является действующая законодательная база. Обсуждение проекта этого Плана должно осуществляться широким участием квалифицированных отечественных и зарубежных проектных менеджеров. Для организации обсуждения целесообразно использовать механизм общественных парламентских слушаний.

Проводится комплекс международных мероприятий (конференций, форумов, симпозиумов) с широким привлечением зарубежных специалистов и казахстанских структур, работающих в области продвижения проектного управления. При Комитете по техническому регулированию и стандартизации РК создан Техниче-

Таблица 1. Признаки традиционного и проектного менеджмента

Традиционный менеджмент	Проектный менеджмент
— ориентирован на ход событий	— стремится к достижению определенной, заданной цели
— ориентирован на организацию	— ориентирован на результат (итог)
— отсутствие определенного срока окончания	— строго ограничен как в финансах, так и во времени
— идет планирование распределения позиций	— тщательно планируются используемые ресурсы
— важен рабочий процесс	— в большей мере ориентируется на определение, а затем и достижение целей
— принята общая рабочая норма	— приемка по окончанию
— характеризует относительная надежность	— характеризует предсказуемая надежность
— есть опасность монотонности	— присутствует разнообразие, приоритет отдан ненормированности
— привлечен постоянный персонал	— проектная команда, которая меняется в зависимости от проекта
Примечание: составлено автором	

ский комитет по стандартизации управления проектами, включающий представителей всех министерств и ведомств, задействованных реализации ГПФИИР, а также профессиональных объединений, участвующих в развитии проектного менеджмента. Разрабатывается и внедряется национальный стандарт Управления проектами, гармонизированный с международными стандартами Управления проектами;

В министерствах, ведомствах, институтах развития РК все программные документы приводятся в соответствие с национальным стандартом УП и концепциями проектного управления. Создаются центры компетенции при Академии госслужбы РК и ведущих ВУЗах страны, в которых осуществляется подготовка топ-менеджеров. Запускается процесс аккредитации международными центрами проектного менеджмента казахстанских учебных программ, связанных с подготовкой специалистов в области управления проектами по специальностям 06M051800 (магистратура) и 06D051800 (докторантура). Формируется потенциал преподавателей ВУЗов и обучающих тренеров по дисциплине «Управление проектами». Увеличивается государственный заказ на подготовку магистров и PhD по специальности «Управление проектами», объемах, соответствующих потребностям реализации программы ГПФИИР [3].

В Казахстане в настоящее время в Алматы действует Клуб проектных менеджеров — это некоммерческая организация, деятельность которой осуществляется в соответствии с законодательством Республики Казахстан, он создан в 2007 году как профессиональное объединение физических лиц и действует на добровольной основе в соответствии с гражданским кодексом РК.

Сам Клуб не реализует проекты, но им создана электронная площадка — виртуальный офис управления проектами, кроме того созданы виртуальные группы клуба в социальных сетях. В настоящее время действительными членами Клуба являются 157 участников, среди которых доктора PhD и кандидаты наук, профессора профильных ВУЗов, представители топ-менеджмента известных казахстанских компаний, бизнес-тренеры и национальные эксперты, а также собственники и со-

владельцы компаний. Многие из членов клуба имеют международную сертификацию в области управления проектами (IPMA, PMI, MBA), подтверждающую их компетентность и успешный опыт проектной работы.

Следует отметить, что хорошо бы создать аналогичные клубы в динамично развивающихся регионах Казахстана на западе в Атырау и на востоке в Усть-Каменогорске.

Казахстан существенно отстает от передовых стран Америки, Европы и Азии в сфере управления проектами, портфелями проектов и программами. Осложняет это отставание и отсутствие национального стандарта по управлению проектами или хотя бы принятие международных стандартов на официальном уровне. В Казахстане нет устоявшейся системы обучения, подготовки, систематического профессионального развития и обязательной сертификации проектных менеджеров Республики Казахстан, где была бы полная информация о менеджерах, об уровне их профессиональных компетенций и личного опыта, проектах, которыми они руководили, или отзывы руководителей и заказчиков.

Но для преодоления отставания и его последствий у республики есть большой потенциал и амбициозные планы. Президент страны Назарбаев Н.А. поставил стратегические цели и задачи по форсированной индустриализации экономики. А для этого нужны успешные проекты, которые могут быть осуществлены квалифицированными успешными проектными менеджерами и участниками проектных команд. Были сформированы концепция и программа развития проектного менеджмента в Республике Казахстан на 2010–2020 годы.

Перспективы развития:

- разрабатывать государственную политику в области продвижения проектного менеджмента и интеграции Казахстана в мировую систему управления проектами;

- обеспечить разработку национальных стандартов по управлению проектами и их гармонизацию с соответствующими международными стандартами;

- развивать академическое и профессиональное образование в области управления проектами;

- интенсифицировать переподготовку и повышение квалификации руководителей всех уровней для освоения методологии и средств управления проектами;
- создать систему мотивации и стимулирования использования управления проектами;
- ввести в Квалификационный справочник должностей руководителей, специалистов и других служащих Министерства труда и социальной защиты РК должность менеджера проекта;
- развивать отечественную систему сертификации специалистов и организаций в сфере управления проектами;
- выстроить четкие коммуникационные, организационные и экономические механизмы взаимодействия филиалов международных организаций и казахстанских организаций, занимающихся продвижением проектного менеджмента в Казахстане.

Для достижения поставленной цели по развитию проектного менеджмента во всех сферах жизнедеятельности государства и общества как важного инструмента реализации стратегического плана 2020 и повышения конкурентоспособности страны, предлагается сконцентрировать усилия на решении следующих задач:

1. Привлечь внимание государственных структур, институтов гражданского общества и бизнеса к необходимости активного развития современных технологий управления;
2. Сформировать благоприятную правовую базу для разработки, принятия национального стандарта по управлению проектами, и его адаптации к отраслевым спецификам, используя для этого опыт Института управления проектами PMI (США), который пошел по пути специализации и расширил стандарт управления проектами PMBOK, выделив в нем следующие области: управление проектами со стороны правительств — Governmentextensionto PMBOK, управление проектами в строительстве — Constructionextensionto PMBOK, управление стоимостью — PracticeStandartforEarnedValueManagement, построение иерархических структур работ — PracticeStandartforWorkBreakdownStructures и др.

3. Разработать обучающие программы для различных категорий населения (госслужащие, обучающие тренеры и преподаватели, студенты ВУЗов, руководители бизнес структур, НПО, и др.) с использованием: активных методов обучения (ActionLearning); методик коучинга и оценки (CoachingandAssessment); взаимного консультирования (PeertoPeer) слушателей; обмена опытом реализации сходных проектов; мастер классы специалистов — практиков из компаний, внедривших проектное управление или руководителей сложных проектов; интернет-конференций;
4. Создать центры компетенции с целью повышения квалификации специалистов и развития проектного менеджмента при ведущих ВУЗах РК и Академии госслужбы Казахстана;
5. Создать интернет-портал «Управление проектами» на основе новейших веб-технологий и принципах функционирования социальной сети;
6. Сформировать системы сертификации по национальному стандарту Управления проектами;
7. Внести «Государственный реестр профессий Министерства труда и социальной защиты РК» и «Реестр должностей административных государственных служащих» должностей «менеджер проекта» и «менеджер программы»;
8. Развивать проектный менеджмент в стране;
9. Разработать отраслевые стандарты, адаптированные к казахстанской специфике;

Основные принципы развития проектного менеджмента включают:

- А) эволюционность и поэтапность развития проектного менеджмента;
- Б) соблюдение этических норм и правил;
- В) синхронизацию процесса развития проектного менеджмента с процессами формирования национальной инновационной системы;
- Г) приобщение широких слоев населения к современной культуре управления проектами как инструменту гармонизации партнерских отношений юридических лиц с одной стороны и работников, и работодателей — с другой стороны.

Литература:

1. lib. ara. kz/выставки/Проектный менеджмент. pdf
2. www. e-libo. ru/book/bib/06_management/osnov-proekt.../s6. html
3. Палогин, В. С. Проектный менеджмент в системе высоких гуманитарных технологий. 2. Экономика и право, № 82008 г.
4. capital. kz/expert/20618/v-rk-ne-realizovan-potencial-dlya-proektnogo-menedzhmenta. html
5. economics. kazgazeta. kz

Численность занятых как показатель оценки производительности труда на примере промышленности Республики Казахстан

Сыздыкова Эльмира Жаслановна, кандидат экономических наук;
Абилов Дархан Кемерович, магистр социальных наук;
Атабаева Асия Кайрошовна, магистр экономических наук;
Сыздыкова Динара Ибадоллаевна, магистр финансов
Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

В экономической литературе большое множество работ посвящается изучению влияния и взаимосвязи определенных показателей. Основной целью таких исследований является изучение влияния одного явления или процесса на другой, и, в конечном счете, прогнозирование их развития в будущем и на перспективу. Например, методом экстраполяции сложившихся тенденций в прошлом, определяются тренды. Помимо этого, зачастую работы бывают посвящены определению наиболее влиятельных факторов и моделированию зависимости результативного признака от факторных признаков.

Например, Кудымовым В. Изучено влияние производственных мощностей и эффективности их использования на величину добавленной стоимости [1].

Как отмечает Кудымов В., возможно два способа нахождения взаимосвязи между социально-экономическими показателями: временной и региональный. Нами будет взят временной ряд показателей по Республике Казахстан в целом, так как данные временные ряды характеризуются большей однородностью по сравнению с региональными: временные изменения имеют более постепенный и плавный характер. Предполагается, что территориальные данные могут иметь значительный разброс значений, так как информация отражает регионы с разным уровнем и спецификой развития. Для подробного регионального изучения следует строить регрессионные модели для каждого региона отдельно [2, с. 42].

В соответствии с Методикой расчета производительности труда в РК, производительность труда — показатель эффективности производства, характеризующий выпуск продукции в расчете на единицу используемых ресурсов, представляющий собой соотношение объема производства и затрат трудовых ресурсов. В Методике учтены международный опыт расчета производительности труда в целом по экономике и расчета производительности труда на уровне отрасли и региона для осуществления мониторинга государственных программ [3].

В Российской Федерации показатель производительности труда не рассчитывается с 2012 года. В Азербайджане в последние годы показатель производительности исчез из официальной статистики, прекратилась работа по планированию повышения производительности на всех уровнях управления, начиная с организаций, перестал пропагандироваться передовой опыт в этой области [4, с. 177].

В Республике Казахстан показатель производительности труда не показан в официальной статистике с 2012 года. Используемая в расчете данного показателя вели-

чина — валовая добавленная стоимость — официально не показана с 2011 года.

В связи с тем, что основой исчисления показателей производительности труда являются показатели, характеризующие объемы производства (выпуск и добавленная стоимость) и затраты труда (численность занятых, отработанные человеко-часы, численность занятых в эквиваленте полной занятости), рассмотрим изменение этих показателей. Оценка затрат труда осуществляется по видам экономической деятельности на основе интеграции данных о занятости и отработанном времени, полученных из различных источников. Расчеты производятся в среднем за квартал и год.

В численность занятого населения включаются работающие по найму (наемные работники), работающие не по найму (самостоятельно занятые работники), которые распределены по видам экономической деятельности.

Данные официальной статистической отчетности являются исходными данными (источниками информации) при расчете производительности труда. К ним относят информацию из статистических форм отраслевой статистики о выпуске продукции по отраслям экономики (ежемесячная периодичность) и информация из статистической формы 1-Т «Отчет по труду» (квартальная периодичность) о численности работников.

Информацией для расчета отраслевого валового выпуска принимается выпуск товаров и услуг, произведенный по основному виду деятельности крупными и средними предприятиями соответствующей отрасли в отчетном периоде. Для определения отраслевого валового выпуска, например, для промышленных предприятий используются следующие показатели: объем производства продукции (работ, услуг промышленного характера) (статистическая форма «Отчет предприятий о производстве и отгрузке продукции (товаров и услуг)», 1-П, периодичность месячная [3].

Оценка затрат труда по производству товаров и услуг по всем видам деятельности осуществляется по четырем показателям: количество рабочих мест; численность занятых; количество отработанного времени; эквивалент полной занятости.

Занятое население — все физические лица в соответствующем возрасте (15 лет и старше), кто по своему состоянию в течение определенного отчетного периода, могут быть отнесены к одной из категорий: «наемный (оплачиваемый) работник» или «самозанятый работник».

Согласно резолюции, принятой на 13-ой МКСТ, к занятым в экономике относятся физические лица в воз-

расте 15 лет и старше, которые в обследуемую неделю выполняли работу (хотя бы один час в неделю) по найму за вознаграждение, а также приносящую доход от самостоятельной занятости.

В число занятого населения включаются и физические лица, временно отсутствующие на работе, но имеющие формальное прикреплении к ней.

Статус занятости проводит различие занятого населения между тремя важнейшими категориями: работающие по найму (наемные работники); работающие не по найму (самостоятельно занятые работники); помогающие члены семьи (называемые также помогающими (неоплачиваемыми) работниками семейных предприятий).

Каждая из этих трех групп представлена в виде соответствующей доли в общей численности занятого населения, а также в численности мужского и женского занятого населения.

В Казахстане понятия и определения основаны на международных стандартах, в частности, по следующим категориям занятых: наемные работники; самостоятельно занятые работники; работодатели; самостоятельные работники; помогающие (неоплачиваемые) работники семейных предприятий; члены кооператива [5].

Рассмотрим изменение занятого населения в промышленности РК (таблица 1).

Таблица 1. Занятое население в промышленности РК

Год	Занятое население, тыс. чел	Изменение, в тыс. чел
2010	948,8	-
2011	960,3	11,5
2012	1004,4	44,1
2013	1039,1	34,7
2014	1090,7	51,6
2015	1083,7	-7

Численность занятых в промышленности РК в период с 2010 по 2014 имела тенденцию к увеличению ежегодно в среднем на 35,8 тыс. чел, наибольший рост произошел

в 2014 году, а в 2015 году произошло резкое снижение на 7 тыс. чел.

Рассмотрим изменение объема продукции (товаров, услуг) в промышленности РК (таблица 2).

Таблица 2. Объем продукции (товаров, услуг) в промышленности РК

Год	Объем продукции (товаров, услуг), тыс. тенге	Изменение, тыс. тенге
2010	12105526379	-
2011	15929051568	3823525189
2012	16851774700	922723132
2013	17833994143	982219443
2014	18531774156	697780013
2015	14925229993	-3606544163

Наибольший рост объемов производства произошел в 2011 году, в период с 2010 года по 2014 год происходил рост в среднем на 1606561944,25 тыс. тенге, а в 2015 году произошло снижение на 3606544163 тыс. тенге.

Ниже произведем расчет производительности труда на примере промышленности РК, используя показатель объемов производства продукции (товаров, услуг) в промышленности РК (таблица 3).

Таблица 3. Производительность труда в промышленности РК

Год	Показатель производительности труда, тыс. тенге	Изменение, тыс. тенге
2010	12758775,7	-
2011	16587578,4	3828802,7
2012	16777951,7	190373,3
2013	17162923,8	384972,1
2014	16990716,2	-172207,6
2015	13772473,9	-3218242,3

Как видно из таблицы, в 2014 и 2015 году происходит резкое снижение показателя производительности труда. Это произошло вследствие, во-первых, увели-

чения занятых в промышленности в 2014 году при снижении изменения объема производства в промышленности в данном году. А также в связи с тем, что в 2015

году количество занятых уменьшилось на 0,6%, а снижение объема производства в промышленности произошло на 19,5%.

Следует отметить, что потоки занятых между секторами — важный фактор анализа трендов производительности. Они позволяют определить источники роста производительности внутри отдельного сектора и переток рабочей силы между секторами в результате перемещений работников из отраслей с низкой производительностью, в отрасли с высокой производитель-

ностью. Дальнейшее дробление на отдельные отрасли (виды деятельности) дает возможность проследить динамику занятости внутри каждого из перечисленных секторов [5].

Таким образом, формирование эффективной структуры занятости при одновременном совершенствовании структуры управления, организации труда и повышении технического и технологического уровня производства является эффективным фактором повышения производительности труда и выявления резервов ее роста.

Литература:

1. Кудымов, В. М. Опыт моделирования валового регионального продукта субъектов РФ // Российский экономический интернет-журнал. — 2008. — № 4.
2. Кудымов, В. М. Взаимосвязь социально-экономических процессов с показателем валового регионального продукта // Региональная экономика: теория и практика — 2007. — № 15 (54). — с. 42–51.
3. Методика расчета производительности труда. Утверждена приказом Председателя Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан от 18 декабря 2015 г № 214 // <http://adilet.zan.kz>
4. Абдуллаев, К. Х. Производительность труда как фактор повышения эффективности производства на предприятии // Российское предпринимательство — № 12–1 (197), Декабрь 2011. — с. 176–180.
5. Методические рекомендации по основным индикаторам рынка труда. Утверждены Председателем Комитета по статистике Министерства Национальной экономики Республики Казахстан «29» декабря 2014 года № 3 // <http://adilet.zan.kz>

Мемлекеттік мекемелерде еңбекақының және ұсталымдардың синтетикалық есебі

Темирбекова Ляззат Асановна, экономика ғылымдарының магистрі
академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Кәсіпорындағы еңбекақы ұйымдастыру механизмі жұмысшы күшінің еңбекақыға айналу процесін бейнелейді. Бұл оның осы заманғы нарықтық шындыққа қаншалықты дәрежеде жанасатыны өзінің негізгі функцияларында еңбекақының соншалықты орындалуына байланысты. Еңбекті ұйымдастыру және оның төлемі жұмыс берушілер мен қызметкерлердің арасындағы қарым-қатынасқа ықпалын тигізеді. Мекемелерде есептелген еңбекақы мен қолға алатын еңбекақы арасында айырмашылық бар, олар ұсталымдар.

Мемлекеттік мекемелерде бухгалтерлік есеп жүргізу ережесінің 175 бабына сәйкес еңбекақыны есептеу айына бір рет жүргізіледі және айдың соңғы күні есепте көрсетіледі [1].

Мемлекеттік мекемелердің қызметкерлеріне еңбекақы төлеу Бюджеттің атқарылуы және оған қасалық қызмет көрсету ережесінде анықталған.

Айдың бірінші жартысына қызметкерлерге еңбекақысының 50%-ы мөлшерінде аванс берілуі мүмкін, бұл сомдан Қазақстан Республикасының салық заңнамасында белгіленген тәртіппен ұстауға жататын салықтар сомасы алынып тасталады [2].

Осы ереженің 176 бабына сәйкес есептелген еңбекақы сомасына 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қыз-

меткерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредитіне және 7010 «Еңбекақы төлеуге арналған шығыстар» шотының, 8012 «Еңбекақы» қосалқы шотының дебетіне жазба жүргізіледі.

Қазақстан Республикасының салық заңнамасының және Қазақстан Республикасында зейнетақылық қамтамасыз ету туралы заңнаманың талаптарына сәйкес мемлекеттік мекеме қызметкерлер мен қызметшілердің жа-лақысынан мынадай есептеулер мен ұстап қалуларды жүргізеді:

— жеке табыс салығы — есептеу мынадай тізбекпен көрсетіледі: 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3121 «Жеке табыс салығы бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті;

— міндетті зейнетақы жарналары: 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3142 «Жинақтау зейнетақы қорларына зейнетақы жарналары бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті.

Ереженің 179 бабына сәйкес мемлекеттік мекеме қызметкердің жазбаша өтініші негізінде, кейіннен мақ-

сатына сай аударып отырып қызметкерлер мен қызметшілердің жалақысынан мынадай ұстап қалуларды жүзеге асырады:

— партиялық жарналарды төлеуге 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті;

— кәсіподақтық мүшелік жарналарды төлеуге 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3245 «Кәсіподақтық мүшелік жарна сомаларын қолма-қол емес аударымдар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті;

— банктердің салымдары бойынша шоттарға 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебетіне және 3247 «Банктерге салымдар бойынша шоттарға аударылған қолма-қол ақшасыз аударымдар бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек»;

— сақтандыру шарттары бойынша сақтандыру төлемдерін төлеуге 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті;

— Қазақстан Республикасының банктік заңнамасында белгіленген тәртіппен банктен алынған несиені өтеуге 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті;

— қызметкердің өтініші бойынша жалақыдан өзге ұстап қалуларға 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» шотының дебеті және 3273 «Өзге де қысқа мерзімді кредиторлық берешек» шотының кредиті.

Ұстап қалулар сомасын аудару 3121 «Жеке табыс салығы бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек», 3142 «Жинақтау зейнетақы қорларына зейнетақы жарналары бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек», 3245 «Кәсіподақтық мүшелік жарна сомаларын қолма-қол емес аударымдар бойынша қысқа мерзімді кредиторлық берешек», 3247 «Банктерге салымдар бойынша шоттарға аударылған қолма-қол ақшасыз аударымдар бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» немесе 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» тиісті қосалқы шотының дебеті бойынша және 1040 «Түсімдер мен есеп айырысуларды есепке алу үшін ҚБШ», 1080 «Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерін қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары», 1090 «Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру

жоспарына сәйкес міндеттемелер қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары» шотының тиісті қосалқы шотының кредиті бойынша көрсетіледі [4].

Атқару парақтары мен басқа құжаттар бойынша жалақыдан ұсталған сома 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебетіне және 3242 «Атқару құжаттары бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредитіне жазылады.

Аударылған сома 3242 «Атқару құжаттары бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебетіне жазылады, 1040 «Түсімдер мен есеп айырысуларды есепке алу үшін ҚБШ», 1080 «Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерін қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары», 1090 «Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелер қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары» шотының тиісті қосалқы шоты кредиттеледі.

Ереженің 181 бабына сәйкес мемлекеттік мекеме есепті жылдың аяғында қызметкерлердің пайдаланылмаған демалыстары бойынша резерв есептеуді жүргізеді.

Ағымдағы қаржы жылының пайдаланылмаған демалыстары бойынша резерв есептеу төлемі есепті қаржы жылында жүргізілген болуға тиіс міндеттемелер бойынша жүргізіледі.

Есепті қаржы жылының аяғындағы пайдаланылмаған демалыстар бойынша резервтің сальдосы есепті жылдың басындағы пайдаланылмаған демалыстар бойынша резерв сальдосы қосу өткен есепті жылдар үшін пайдаланылмаған демалыстар бойынша жүргізілген төлемдер сомасын алғандағы есепті қаржы жылы үшін есептелген пайдаланылмаған демалыстар бойынша резерв сомасы ретінде айқындалады [5].

Демалыстар бойынша резервті есептеудің сомасына 3246 «Пайдаланылмаған демалыс бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредитіне және 7010 «Еңбекақы төлеуге арналған шығыстар» шотының дебетіне жазба жүргізіледі.

Қызметкерлерге демалысақы төлеу 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 1010 «Қассадағы ақша қаражаты», 1042 «Ақылы қызметтер ҚБШ» шоттарының, 1080 «Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерін қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары», 1090 «Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелер қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары» шоттары қосалқы шоттарының кредиттері бойынша көрсетіледі.

Пайдаланылмаған демалыстар бойынша құрылған резерв сомасы жетпеген кезде демалысақыны есептеу

7010 «Еңбекақы төлеуге арналған шығыстар» шотының дебеті және 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті бойынша жүзеге асырылады.

Мемлекеттік мекеме түгендеу қорытындысы бойынша есепті кезеңнің аяғында резервті жете есептеуді немесе демалыстар бойынша резервтің артық есептелген сомасын есептен шығаруды жүзеге асырады:

— жете есептеу: 7010 «Еңбекақы төлеуге арналған шығыстар» шотының дебеті және 3246 «Пайдаланылмаған демалыс бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының кредиті [6].

Ереженің 183 бабына сәйкес қызметкер жұмыстан шығарылған, стипендиат оқуы аяқталған, ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алыну себебі бойынша атқару парақтарының және өзге құжаттың қолдану мерзімі аяқталған жағдайларда төленбеген немесе артығымен төленген тиындар сомаларын көрсету үшін 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шоты пайдаланылады.

Төленбеген жалақы, стипендия қалдығы, есеп беретін адам алдында берешек сомалары 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотының кредиті бойынша және 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының, 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының, 3230 «Стипендианттарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек» шотының дебеті бойынша көрсетіледі көрсетіледі.

Артық төленген тиындардың сомасы бір теңгеге дейін соманы дөңгелектеудің арифметикалық әдісін қолдану нәтижесінде артық төленген тиындардың сомасы (50 тиынға дейін аз жаққа дөңгелектеледі; 50 тиын және одан жоғары тиын үлкен жаққа дөңгелектеледі) 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек», 3230 «Стипендианттарға қысқа мерзімді кредиторлық берешек», 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» тиісті қосалқы шотының кредиті және 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотының дебеті бойынша көрсетіледі.

Төленбеген сома мен бір теңгеге дейін соманы дөңгелектеудің арифметикалық әдісін қолдану нәтижесінде артық төленген тиындар сомасының арасында айырма түрінде жоғарыда төленген төлемдер бойынша қалыптасқан 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотының кредиті бойынша қалдық жыл аяқталғаннан кейін жоғарыда көрсетілген төлемдер бойынша бюджетке есептеуге жатады, бұл ретте 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотының дебеті бойынша және 3133 «Өзге операциялар бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек» ко-

салқы шотының кредиті бойынша жазба жүргізіледі, оны бюджетке аудару кезінде 3133 «Өзге операциялар бойынша бюджет алдындағы қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 1080 «Республикалық бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелерін қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары», 1090 «Жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын мемлекеттік мекеменің міндеттемелері бойынша жеке қаржыландыру жоспарына сәйкес міндеттемелер қабылдауға арналған жоспарлы тағайындаулары» шотының тиісті қосалқы шотының кредиті бойынша жүзеге асырылады. 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотының дебеті бойынша қалдық 1280 «Өзге қысқа мерзімді дебиторлық берешек» шотына ауыстырыла отырып, келесі есепті кезеңге ауысады. Кейіннен 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шоты бойынша сальдоны түзету 1280 «Өзге қысқа мерзімді дебиторлық берешек» шотына ауыстырылған сальдоны ескере отырып жүргізіледі [7].

Атқару парақтары мен басқа құжаттардың әрекет ету мерзімі аяқталған жағдайда төленбеген не керісінше артық төленген тиындардың қалдығы бір теңгеге дейін соманы дөңгелектеудің арифметикалық әдісін қолдану нәтижесінде 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотына есептеледі.

Жұмыстан босаған сәтте немесе есеп жылының аяғында қызметкерлерге қайтарылмаған тиындағы есепке берілген, 1261 «Есеп беретін сомалар бойынша қызметкерлердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі» қосалқы шотының дебеті бойынша ескерілетін соманың қалдығы оның еңбекақысынан ұсталады, бұл кезде 3241 «Еңбекақы төлеу бойынша қызметкерлерге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» қосалқы шотының дебеті және 1261 «Есеп беретін сомалар бойынша қызметкерлердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі» қосалқы шотының кредиті бойынша жазба жүргізіледі.

Мемлекеттік мекеменің есеп беретін жауапты тұлға алдындағы тиындағы берешегінің сомасы жұмыстан шыққан кезде 3272 «Ақша айналымынан қолма-қол тиындардың алынуына байланысты есеп айырысулар» қосалқы шотына есептен шығарылады, бұл кезде 1261 «Есеп беретін сомалар бойынша қызметкерлердің қысқа мерзімді дебиторлық берешегі» қосалқы шотының дебеті және 3248 «Қызметкерлерге өзге қысқа мерзімді кредиторлық берешек» тиісті қосалқы шотының кредиті бойынша жазба жүргізіледі.

Сонымен қорыта келе, мемлекеттік мекемелерде еңбекақының және одан ұсталымдардың синтетикалық есебі ҚР заңнамасына, бухгалтерлік есепке алу шоттарының жоспарына сәйкес жүргізіледі. 2013 жылдан бастап Қазақстан Республикасының мемлекеттік мекемелері қаржылық есептілікті және бухгалтерлік есепті ҚСХҚЕС сай есептеу қағидасы бойынша іске асырады.

Әдебиеттер:

1. «Мемлекеттік мекемелерде бухгалтерлік есеп жүргізу ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Қаржы министрінің 2010 жылғы 3 тамыздағы № 393 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы
2. Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдер туралы (Салық кодексі) Қазақстан Республикасының 2008 жылғы 10 желтоқсандағы № 99 — IV // www.adiletzan.kz
3. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2010 жылғы 25 тамызда Нормативтік құқықтық кесімдерді мемлекеттік тіркеудің тізіліміне N 6443 болып енгізілді
4. 175-тармаққа өзгеріс енгізілді — ҚР Қаржы министрінің 20.11.2015 № 577 бұйрық
5. 179-тармаққа өзгеріс енгізілді — ҚР Қаржы министрінің 2014.10.30 № 465; 28.12.2015 № 695 бұйрықтарымен
6. 181-тармақ жаңа редакцияда — ҚР Қаржы министрінің 28.12.2015 № 695 бұйрық
7. 182-тармаққа өзгеріс енгізілді — ҚР Қаржы министрінің 2012.07.24 № 348 бұйрық

Экономическое развитие Казахстана за годы независимости

Токсамбаева Алуа Бурашевна, магистр экономических наук;
 Базарбаева Лейля Маратовна, магистр экономических наук
 Карагандинский государственный университет им. Е.А. Букетова

За 25 лет независимости экономика Республики Казахстан претерпела ряд глобальных структурных изменений. Постепенный и поэтапный переход к формированию казахстанской модели экономического развития способствовал росту макроэкономических показателей страны и, как следствие, повышению благосостояния граждан, обеспечению занятости и высокого уровня социального развития ее граждан. Сегодня, демонстрируя опережающие темпы, всестороннее развитие страна опирается на заложенный в первые годы независимости прочный экономический фундамент, способный выдерживать любые внешнеэкономические колебания на пути к устойчивому развитию.

На первом этапе, который длился с 1991 по 1997 годы, произошел процесс перехода казахстанского общества от административно-командной системы отношений к рыночной, а в последующие годы благодаря принятию и реализации Стратегии развития «Казахстан-2030» обеспечен процесс достижения долгосрочных целей и приоритетов развития по построению устойчиво развивающейся экономики. На этом этапе социально-экономических преобразований экономика находилась на стадии глубокого производственно-финансового кризиса, что негативно сказалось на всех направлениях развития и требовало принятия быстрых решений. Принятие неотложных антикризисных мер в совокупности с проводимыми социально-экономическими реформами в первые годы независимости, а позже создание стимулов для роста инвестиционной активности и притока прямых инвестиций в высокоэффективные конкурентоспособные производства, усиление государственной политики поддержки предпринимательства — все эти меры за короткий по историческим меркам период дают возможность новому поколению казахстанцев чувствовать себя экономически защищенными [1, с. 15].

Сравнивая макроэкономические показатели первых лет Независимости с нынешними, трудно представить, что разница между ними всего 25 лет. К примеру, валовый внутренний продукт в 1993 году составил 29,4 миллиарда тенге, а через 25 лет вырос более чем в 1000 раз и составил 40,8 трлн. тенге в 2015 г., что соответствует высокому среднему уровню.

По данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики, уровень ВВП на душу населения составил 1796,2 тенге в 1993 году, тогда как по итогам прошлого 2015 года этот показатель превысил 2330360 тенге, в два раза увеличившись по сравнению с 2009 годом. Что касается реального сектора экономики, то объем промышленного производства за годы Независимости вырос со 172 миллионов тенге в 1991 году до 14,9 триллиона тенге по итогам 2015 года. Огромный скачок наблюдается в горнодобывающей промышленности — с 18 миллионов тенге до 7,5 триллиона тенге за тот же период. Стабильную динамику роста без колебаний демонстрирует и обрабатывающая промышленность, объем которой вырос с 143 миллионов тенге (1991 год) до 5,9 триллиона по результатам прошлого года. Колоссальный рост наблюдается и во внешнеторговом обороте страны: если в 1995 году этот показатель составлял 9 миллиардов долларов, из которых 5,2 миллиарда — экспорт и 3,8 миллиарда — импорт, то по итогам 2015 года оборот составил 76,5 миллиарда долларов. И это без учета торговли внутри стран-участниц ЕАЭС. Стремительная динамика наблюдается и в инвестициях в основной капитал — 47 миллионов тенге в 1991 году, спустя три года — уже 113,2 миллиарда. В 2002 году инвестиции превысили планку в 1 триллион тенге, а в конце прошлого 2015 года показатель достиг 7 триллионов тенге. Ретроспективный анализ развития строительства в Казахстане показывает, что на протя-

жении десятилетий становления строительная сфера не оставалась статичной, была подвержена постоянным изменениям. В прошлом 2015 году было введено 8,9 миллиона квадратных метров жилья. Для сравнения: в 1996 году этот показатель равнялся 1,4 миллиона [7, с. 2].

Эксперты Всемирного банка, авторы доклада «Казахстан: затяжной путь к восстановлению», прогнозируют, что Казахстан в самой ближайшей перспективе все-таки начнет выходить из экономического тупика. Согласно сценарию аналитиков, 2016 год станет переломным для нашей страны, хотя значительного роста ВВП не будет.

Уже в 2017 году ВВП республики начнет расти. Сначала он вырастет до 1,9%, а затем и до 3,7% (при условии начала работ на месторождении Кашаган). Правда, должны совпасть еще два условия: если цена нефти повысится до 50 долларов США за баррель и если в России и Китае закончится спад в экономике.

И вроде такой прогноз начинает сбываться. Как отметил в начале июля 2016 года премьер-министр РК К. Масимов в Twitter, «рост экономики Казахстана за 6 месяцев 2016 года вышел в положительную зону». По прогнозу Министерства национальной экономики РК, в целом по итогам 2016 года у нас ожидается рост ВВП в 0,5%. Развитие событий в Казахстане находится в прямой зависимости от цен на энергоресурсы [2, с. 35].

В своем докладе эксперты Всемирного банка связывают перемены к лучшему в экономике Казахстана с началом разработки месторождения нефти Кашаган. Ожидается, что это событие произойдет в конце 2016 года, которое включит республику в десятку крупнейших нефтяных стран мира. Рост добычи энергоресурсов оживит внутренний спрос, что позитивно скажется на торговле. Но все-таки главным фактором выступают цены на нефть.

Из доклада Всемирного банка следуют также и пессимистические геополитические выводы. Астана долгое время считалась бизнес-лидером на постсоветском пространстве. Теперь по темпам роста экономики Казахстан будет уступать развивающимся странам, где аналогичный показатель в 2016 году, по оценке банка, составит 3,5% (4,4% в 2017 году).

Даже в Центральной Азии по темпам роста ВВП Казахстан окажется в числе аутсайдеров. В Узбекистане в 2016 году рост экономики прогнозируется на уровне 6,5%, в Кыргызстане — 2,9%, в Таджикистане — 4,8%. Если прежде модель развития Казахстана преподносилась едва ли не как эталон, то теперь подобная позиция пересматривается.

Международное рейтинговое агентство S&P Global Ratings выпустило прогноз относительно динамики восстановления экономики Казахстана в ближайшее время. По предположению международных экспертов, в текущем году, скорее всего, республику ждет нулевой рост, а начиная с 2017 года экономика постепенно начнет восстанавливаться. S&P Global Ratings прогнозирует, что в 2017 году экономика РК вырастет на 1,5%, а в 2018 и 2019 годах рост ВВП прогнозируется на уровне 2,2% и 2,5% соответственно [3, с. 45].

Однако Загентство полагает, что экономика Казахстана вновь будет демонстрировать умеренные темпы роста, начиная с 2017 года, при этом рост ВВП составит в среднем 2% в 2017–2019 годах. Прогнозируемая динамика макроэкономических показателей будет поддерживаться ростом объемов инвестиций и восстановлением уровня потребления. Рост ВВП будет также обусловлен улучшением показателей экспорта в связи с постепенным ростом цен на нефть, а также окончательным вводом в эксплуатацию месторождения Кашаган.

По оценкам агентства, в рамках пересмотренного подхода дефицит бюджета увеличился до высокого значения — 8,6% ВВП в 2015 году от профицита, в среднем составляющего 3,5% ВВП в последние пять лет. Базовый сценарий предполагает постепенную консолидацию бюджета с дефицитом, равномерно снижающимся в ближайшие три года, и небольшим профицитом в 2019 году [6, с. 10].

Правительство РК будет в большей степени концентрироваться на приоритетных проектах. В то время как часть расходов, в том числе и в рамках программы «Нурлы жол», будет выполнена в течение более продолжительного времени, чем изначально планировалось. Следует отметить ряд рисков, связанных с условными обязательствами правительства. В частности, некоторые из них могут реализоваться, если правительство будет вынуждено оказать поддержку одной из многочисленных государственных организаций или какому-нибудь системообразующему банку, например, Казкоммерцбанку (рейтинг ССС+, прогноз «негативный»). Так как банковская система Казахстана остается слабой, возможен рост проблемных активов в этом году из-за того, что девальвация в прошлом году повлияла на способность некоторых заемщиков обслуживать кредиты в иностранной валюте (рис. 1).

В августе 2015 года Национальный банк РК объявил о переходе к «плавающему» курсу тенге и таргетированию инфляции. Последовавшая за этим корректировка обменного курса позволила несколько снизить внешние риски. Вместе с тем переход к эффективному инфляционному таргетированию займет определенное время, так как Национальному банку РК требуется полностью внедрить новые инструменты и закрепить уровень доверия участников рынка [4, с. 23].

По оценке экспертов ВБ в 2016 году цены на нефть сократятся до 43 долларов США за баррель с последующим увеличением до 53,2 долларов США за баррель в 2017 году. В первую очередь данный риск связан со слабым спросом на фоне замедления экономик развивающихся стран, а также снятием санкций западных стран в отношении Ирана, что будет предопределять дисбаланс спроса и предложения на нефть в сторону увеличения предложения. Это отрицательно скажется на мировых ценах на нефть (рис. 2).

Таким образом, на пути к подлинному суверенитету Казахстан столкнулся с рядом трудностей: экономический кризис, социальная напряженность, снижение жизненного уровня населения, безработица и т. д.

Рис. 1. Основные риски при экономическом развитии РК

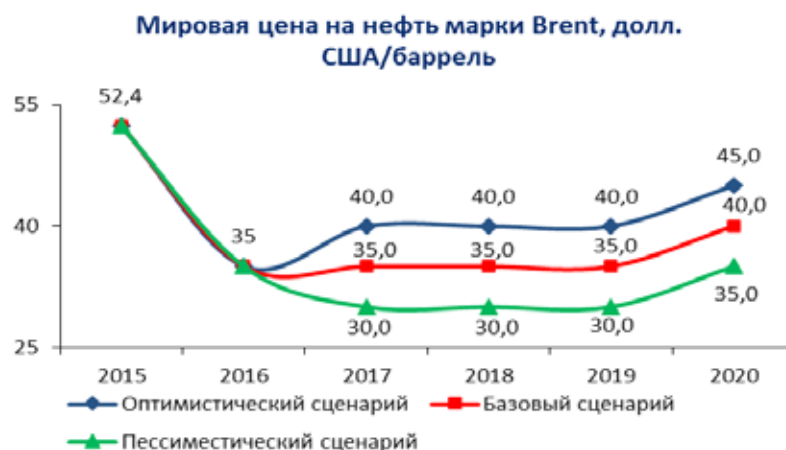

Рис. 2. Прогнозные данные цен на нефть, долл. США/баррель

Чтобы преодолеть их и занять достойное место в мировом экономическом пространстве, необходимо было решать задачи, связанные с реструктуризацией экономики, ее переориентации на современные наукоемкие технологические отрасли; создания социально ориентирован-

ного рынка; проведения приватизации собственности. За годы независимости проведены коренные преобразования в экономике, обеспечившие становлению рыночных отношений и последовательную интеграцию страны в мировую экономику.

Литература:

1. Аубакиров, Я. Н. Экономические проблемы стратегии Казахстана. - Алматы, 1997.
2. Казахстан 1991–2006 годы. Информационно-аналитический сборник под ред. А. А. Смаилова, Астана, 2007 г.
3. Казахстан на пути к новой модели развития: тенденции, потенциал и императивы роста. Ч. 1. — Алматы. — 2015.
4. Кулекеев, Ж. А. Республика Казахстан: этапы реформ на пути долгосрочного роста. — // Казахстан на пути к новой модели развития: тенденции, потенциал и императивы роста. Ч. 1. — Алматы. — 2014. — с. 3.
5. Послание Президента РК Н. Назарбаева народу Казахстана. Стратегия вхождения Казахстана в число 50-ти наиболее конкурентоспособных стран мира // Казахстанская правда, 1 марта 2006 года.
6. <http://economy.gov.kz>
7. <http://stat.gov.kz>

Қаржы есебін даярлау мен ұсынудың концептуалды негізінің алғы шарттары

Шакеев Саян Саятұлы, экономика ғылымдарының кандидаты, доцент
академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті

Бүкіл әлемде қаржы есеп беру және ұсыну көп ұйымдармен сыртқы қолданушылар үшін жасалып жеткізіліп берілуде. Дегенмен бұл қаржы есеп берулер әр түрлі елдерде ұқсас болғанымен, әр түрлі әлеуметтік, экономикалық және заң шарттарымен және ұлттық стандарттарды орнату кезінде ойында әр түрлі ақпарат қолданушылар қажеттілігі бар әр түрлі елдер себептерінен пайда болған айырмашылықтары бар.

Бұл әр түрлі шарттар қаржы есеп беруінің элементтерінің түрлі анықтауларының пайда болуына әкеп соқты мысалы, активтер, міндеттемелер, капитал, табыстар мен шығындарды. Сонымен бірге бұл қаржы есептілікте белгілерді енгізу өлшемнің әр түрлі болуына және әр түрлі өлшемдер негізін қолдану қалауларының пайда болуына себеп болды. Қаржылық есептіліктің аясы және ақпаратты ашу мәліметтері де ескерусіз қалмады және оларға әсер етті.

Қаржы Есептілігінің Халықаралық Стандарттары (ҚЕХС) жөніндегі Кеңесі ережелер (ҚЕХСК), бухгалтерлік стандарттар және қаржы есептілік даярлау және ұсынылуына қатысты процедуралардың айырмашылықтарын үйлестіру жолымен тарылтылуға шақырылған. Кеңес мүшелері ары қарай гармонизациялау — экономикалық шешімдердің қабылдану үдерісінде қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету мақсаттарындағы қажетті құрастырылатын қаржы есеп беруінде ықыластың шоғырлануы ең жақсы жолымен жете алатынына сенеді.

ҚЕХСК осы мақсат үшін дайындалған қаржы есептіліктің қолданушылар үшін көп талаптарын қанағаттандыратынына сенеді. Бұл түгелге жуық қолданушылардың сондай экономикалық шешім қабылдайтындығына байланысты, мысалы:

- акционерлік капиталды инвестицияларының сатып алу, ұстап отыру және сату керек шешімін қабылдау уақыты.
- басқару сапасын және есептіліктің сапасын бағалау.
- ұйымның қызметкерлеріне еңбек ақысын төлеу және басқа жеңілдіктермен қамтамасыз ету қабілеттілігін бағалау.
- ұйымның қарызға берілген сомаларын қамтамасыз етуін бағалау.
- салық саясатын анықтау.
- үлестірілетін пайданы және дивидендтердің өлшемін анықтау.
- табыстың ұлттық санағын әзірлеу және қолдану.
- ұйымның қызметін реттеу.

Алайда Кеңес, әр елдің басқа немесе қосымша талаптарды өз мұқтаждықтары үшін жеке алғанда анықтай алатындығын мақұлдайды. Әйтсе де, бұл талаптар одан да басқа қолданушылардың қажеттіктерімен қанағатта-

тандырылмай, басқалар үшін жариялатылатын қаржы есеп беруіне ықпалы болмауы керек.

Қаржылық есеп берулер жиі нақты өзіндік күн және номиналды қаржы капиталын сүйемелдеуді тұжырымдама негізделген бухгалтерлік үлгімен сәйкес жасалады. Нақты уақытта оларды алмастыруға мүмкіншілік болмаса да, басқа үлгілер және тұжырымдар мақсаты экономикалық шешімдердің қабылдануы үшін пайдалы ақпаратпен қамтамасыз ету үшін қолайлы да болуы мүмкін.

Концептуалды негіз сыртқы қолданушыларға қаржылық есептіліктің даярлауы мен ұсынуына арналған тұжырымдарды атап көрсетеді. Концептуалды негіздің мақсаттары:

- Кеңеске жаңа ҚЕХС-тарды өңдеу және бар ҚЕХС-тарды қайта қарауда көмектесу;
- Кеңеске ҚЕХС рұқсат етілген есепке алудың түрлі әдістерінің санының қысқартулар негізін қамтамасыз ету арқылы, қаржылық есептілікке байланысты ережелер, бухгалтерлік стандарттар мен процедуралардың гармонизациясының алға басуына көмектесу;
- Ұлттық стандарттарды дамыту ұйымдарын құруға көмектесу;
- Қаржылық есептеулерді даярлаушыларға ҚЕХС-нің қолданылуна көмектесу және ҚХЕС-нің осыған дейін қозғалған тақырыптарымен жұмыс істеу;
- Ұйымның қаншалықты қаржы есеп қисабының, ол туралы стандарттармен сәйкес дайындалғаны туралы пікір құрастыруда тексерушілерге көмектесу;
- Қаржылық есептіліктің қолданушыларына ҚЕХС-ге сәйкес жасалған қаржылық есеп қисабындағы ақпаратты түсіндіруіне көмектесу; және
- ҚЕХСК-нің жұмысына қызығушылық білдіргендерге ҚЕХС-нің қалыптасуына байланысты ақпаратпен қамтамасыз ету.

Концептуалды Негіз ҚЕХС болып табылмайды және сондықтан өлшемдердің және ашып көрсету стандарттар сұрақтарын қарастырмайды. Бұл концептуалды негізде ешнәрсе ҚХЕС-ны жоққа шығармайды.

Кеңес кейбір санаулы жағдайларда Концептуалды негіз бен ҚЕХС-нің арасында дау пайда болуын мойындайды. Ондай жағдайларда дау пайда болған кезде, ҚЕХС-нің талаптары Концептуалды негізден басым болуы тиіс. Сондықтан, уақыт өте Кеңес Концептуалды негізді жаңа ҚЕХС-ды және бар ҚЕХС-ды дамытуға қолдануы, бұл санаулы даулардың жоқ болуына ықпал етеді.

Концептуалды қағидалар келіс сұрақтарды қарастырады:

- Қаржылық есептіліктің мақсаты;
- Пайдалы қаржы ақпаратының сапалық сипаттамасы;
- Қаржылық есеп қисабы құралған элементтердің анықталуы, танылуы және өлшемі; және

— Активтер мен міндеттемелерді бағалауға негізгі тәсілдемелерді, сонымен қатар капитал және капиталды сақтау түсініктерін қарастырады.

Қаржы есебін даярлау мен ұсынудың жалпы мақсаты Концептуалды негіздің қорын қалыптастыру. Концептуалды негіздің басқа қырлары ол — есеп беруші ұйым аспекті, сапалық сипаттамалар аспекті, шектеулер, пайдалы қаржы ақпараттары, қаржы есеп қисаптарының элементтері, танылуы, өлшемі, ұсынылуы және ашып көрсету — қисынды түрде негіздің мақсаттынан туындайды.

Жалпы мақсаттар үшін жасалған қаржылық есептіліктің мақсаты — бар және потенциалды инвесторларды, несиені және қарыз берушілерді, олардың ұйымға қатысты қорлар бөлінуі туралы шешім қабылдау үшін есеп беруші ұйым туралы пайдалы ақпараттармен қамтамасыз ету. Бұл шешімдер үлестік және борыштық құралдарын сатып алу, сату немесе ұстап отыру, қарыз немесе несиенің басқа түрлерін беру немесе төлеу мазмұнында қамтылған.

Бар және потенциалды инвесторлардың үлестік және борыштық құралдарын сатып алу, сату немесе ұстап отыру шешімдерін қабылдауы, сол инвестициядан қайтарып алынбалы табысының болжауына байланысты, мысалы, дивидендтер, пайыздық төлемдер және нарықтық құнының өсуі. Осыған ұқсас, бар және потенциалды кредиторлар несиені беру немесе төлеу шешімдері несиенің негізгі сомасының, пайыздық төлемдерінің және түсетін пайдасының болжауларына байланысты. Инвесторлар, кредиторлар және басқа кредиторлар табыстың болжауы ұйымның болашақ ішкі ағындарының сомасын, мерзімін және белгісіздіктерін (келешегін) бағалай білуге байланысты. Демек, бар және потенциалды инвесторлар, несиені берушілер және кредиторлар ұйымның болашақ ішкі ағындарын перспективасын бағалау үшін ақпарат қажет етеді.

Қаржылық есеп берудің халықаралық стандартымен келесідей қағидалары қабылданған:

Есендеу. Табыстар тапқан кезде, ал шығындар шығарылған кезде танылады. Есепке алу принципі бойынша құрылған қаржылық есеп беру өткен операциялар мен басқа оқиғалар туралы ақпараттарды қамтамасыз етеді.

Үздіксіз қызмет. Субъект өзінің қызметін уақыттың анықталмаған кезеңінде жалғастырады және оның жақын болашақта жою қажеттілігі немесе мақсаты жоқ, немесе ол өзінің қызметінің масштабын қысқартуға көздемейді.

Қаржылық есеп берудің сапалық сипаттамалары:

Негізгі сапалық сипаттамалар: *Маңыздылық, Шынайы түрде ұсыну* (Сурет 1)

Жетілдіретін сапалық сипаттамалар: *Салыстырымдылық, Тексерілгіштік, Уақыттылық, Түсініктілік* (Сурет 2)

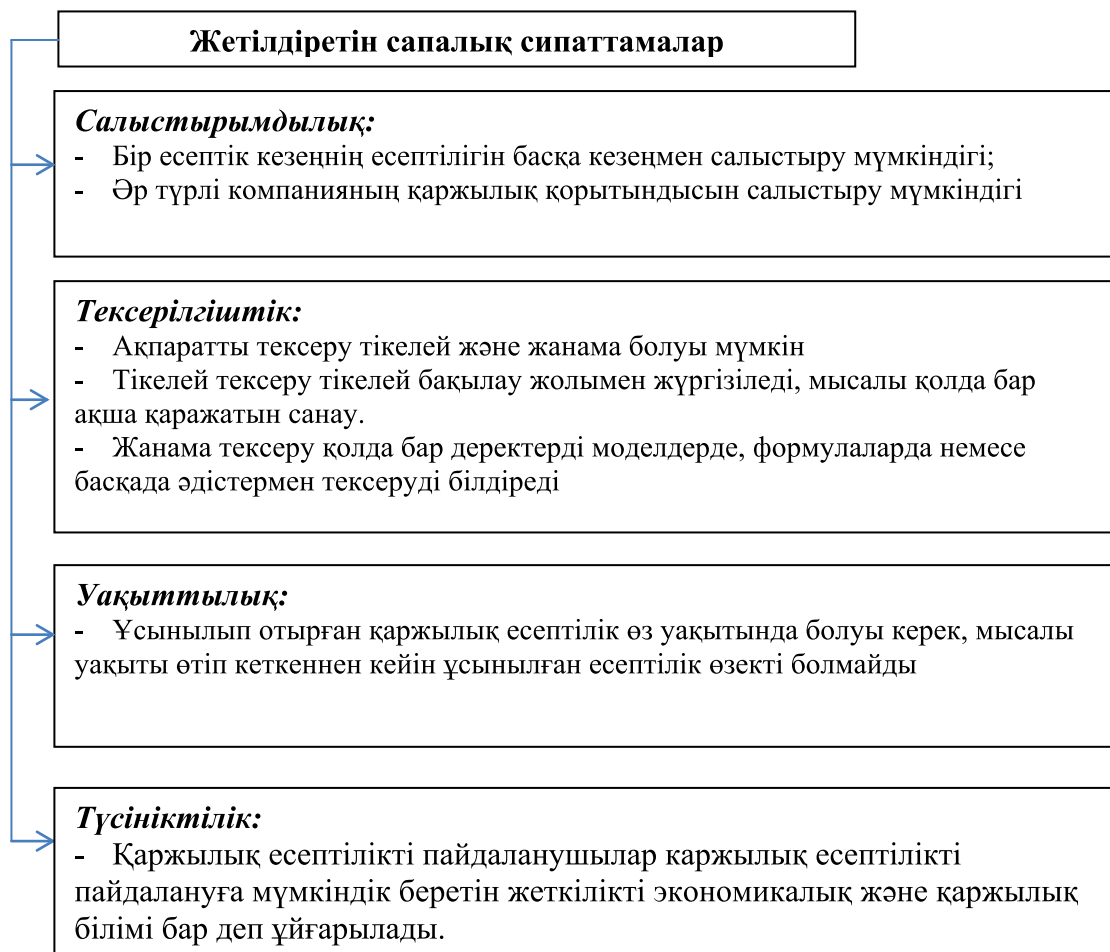
Сапалы сипаттамалардың қолданылуын арттыру. Сапалық сипаттамаларды арттыру барынша көп болуы қажет. Әйтсе де, сапалық сипаттамаларды арттыру, жеке дара немесе топта ақпараттың ешқандай да мәні болмаса, пайдалы мәліметті жасай алмайды.

Сапалық сипаттамаларды арттыруды қолдануы белгілі бір бекітілген тәртіпте болмайтын қайталанбалы процесс болып табылады. Кейде сапалық сипаттамаларды арттыру, барынша басқа сапалық сипаттаманы қысқартуға әкеп соқтыруы мүмкін. Мысалы, уақытша салыстырымдылықтың төмендеуі, қаржылық есеп берудің жана стандарттарын қолдану нәтижесінде ұзақ уақыттық перспективалы релеванттықтың жақсартылуы бола алады. Тиісті істің мән -жайының ашылуы көп жағдайда жартылай салыстырмайтындықтың орнын толтыра алады.

Қаржы мәліметпен қамтамасыз ететін тұлғалар, қаржылық ақпаратты жинау, өңдеуді, тексеруді және қаржы мәліметті тарату үшін көп күш жігерлерін жұмсайды. Қорытындысында пайданың аз түсуі түрінде шығындарды қолданушылар әбден өтеуі мүмкін. Қаржылық мәліметті қолданушылар ақпаратты талда-

Сурет 1. Негізгі сапалық сипаттамалар

Сурет 2. Жетілдіретін сапалық сипаттамалар

удың шығындары үшін жауапты. Қажет болған жағдайда мәліметтер берілмей, жеткізілмесе бұл ақпаратты алып, бағалау шығындары үшін қолданушылар жауапты.

Қаржылық есеп берудің есептілігі қазіргі кезде өзекті және нақты болғандықтан, ол қолданушыларға шешім қабылдауда сенімді түрде пайдалануына көмектеседі. Бұл жалпы алғанда, нарықтық капиталдың тиімді қызметі мен экономикалық капитал құнының төмендеуіне

әкеледі. Сонымен бірге, жеке инвесторлар, несие берушілер немесе басқа несие берушілер қисынды негізделген шешімге келуі арқылы артықшылықтар алады. Әйтсе де, қаржы есеп беруінің бір мақсаттары үшін, бұл әрбір қолданушыға өз өзектілігін табатын барлық мәліметті беруге мүмкін, яғни жалпы мақсатқа қатысты мәселелерді қамтуы мүмкін емес.

Әдебиеттер:

1. «Бухгалтерлік есеп пен қаржылық есептілік туралы» 2007 жылғы 28 ақпандағы № 234-III Қазақстан Республикасының Заңы (2015.24.11. берілген өзгерістер мен толықтырулармен)
2. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарты, www.minfin.kz
3. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандартының концептуалдық негіздері, www.minfin.kz

К вопросу улучшения инвестиционного климата в минерально-сырьевом комплексе Казахстана

Шаметова Айгерим Аманбаевна, кандидат экономических наук, доцент;
Тажобекова Кашамида Базылбековна, кандидат экономических наук, доцент;
Уразбеков Абай Каргашевич, кандидат экономических наук, доцент
Карагандинский государственный технический университет

Процесс трансформации системы управления и улучшения инвестиционного климата в минерально-сырьевом комплексе ставит цель — создание необходимых условий для развития и рационального использования сырьевого потенциала Казахстана, являющегося основой развития отрасли.

На конец 2015 года общее число действующих объектов недропользования в Казахстане составило 2600, включая 271 по углеводородному сырью, 478 — по твердым полезным ископаемым, 180 — по подземным водам, а также 1671 — по общераспространенным полезным ископаемым. За период с 2000 года по 2015 год в недропользование минерально-сырьевого комплекса было инвестировано \$248 млрд., в том числе около \$180 млрд. (73%) направлено в освоение месторождений углеводородного сырья и \$64,3 млрд. (26%) — твердых полезных ископаемых. За это время общий объем капиталовложений увеличился в 5 раз — только в прошлом году он составил порядка \$20 млрд. При этом \$625,6 млн. (3% от всех инвестиций) выделено на проведение геологоразведочных работ. Ожидается, что к концу 2016 года эти показатели достигнут соответственно \$22 млрд. и \$694 млн.

Если говорить о структуре инвестирования по видам полезных ископаемых, то в 2015 году здесь по-прежнему лидировала нефтегазовая отрасль. В ней было освоено \$14,1 млрд., или 71,5% всех капиталовложений в минерально-сырьевой комплекс. За ней следуют горнорудный сектор — \$5,3 млрд., или 27,1%, общераспространенные полезные ископаемые — \$195 млн., или 1%, и подземные воды — \$60,9 млн., или 0,3%.

В горнорудном секторе приоритетными направлениями инвестирования остаются недропользование полиметаллов — \$1124,1 млн., меди — \$1003 млн., угля — \$833,8 млн., урана — \$729,9 млн., золота — \$625,9 млн., а также железа и марганца — \$565,9 млн. Необходимо отметить, что инвестиции в геологоразведку в 2015 году возросли с 1,6% до 2,4% от всего объема капиталовложений в недропользование твердых полезных ископаемых.

Начиная с 2000 года в недропользование твердых полезных ископаемых в Казахстане, инвестировано уже \$64,3 млрд. При этом на долю геологоразведки пришлось только 2,8% от этой суммы. [1]

Для рационального использования сырьевого потенциала, являющегося основой развития отрасли, в Казахстане необходимы качественные геологические изыскания для открытия новых месторождений, инвесторы, готовые финансировать строительство новых шахт и высококвалифицированные инженерные кадры для проведения горных работ.

Главным приоритетом в этом направлении, для правительства Казахстана, сегодня является модернизация государственного управления в сфере недропользования. В число первоочередных мер входят:

- кодификация законодательства о недрах и недропользовании как законодательного Акта высокого юридического статуса;
- исключение противоречий с другими нормативно-правовыми актами путем упорядоченного и комплексного регулирования вопросов недропользования;
- внедрение принципа добросовестности недропользователя с учетом реализации рыночных механизмов регулирования;
- оптимизация требований экономического и технологического характера при разработке месторождений;
- переход на международные стандарты по подсчету запасов как гибкий и рыночно ориентированный метод;
- дифференциация полезных ископаемых с учетом специфики технологий разработки месторождений;
- защита прав инвесторов при разработке месторождений, включая гарантии возврата вложенных средств, стабильность правового режима, а также право на арбитраж, в том числе международный. [2]

Разработка и принятие нового Кодекса «О недрах», призвана закрепить основополагающие принципы и институты в сфере недропользования, как следствие, улучшить инвестиционный климат во всех звеньях ГМК: от разведки до разработки месторождений полезных ископаемых.

В целом, в 2015 году производство в горнодобывающей промышленности составило 98,4%. В железорудной сфере объем производства товарной железной руды упал на 26,4% по сравнению с 2014 годом. Одной из основных проблем для казахстанского горно-металлургического комплекса является истощение сырьевой базы крупных предприятий. Выход из этой ситуации, без привлечения новых инвесторов, готовых вкладывать капиталы в рискованные геологоразведочные проекты, не представляется возможным. В мировой практике, решением подобных вопросов, в основном, занимаются многочисленные юниорские компании. В Казахстане данный сегмент отраслевых игроков отсутствует, а потому их необходимо привлекать из-за рубежа.

Поэтому государство поставило задачу пересмотра и реформирования существующей практики с целью обеспечения ее привлекательности и конкурентоспособности для инвесторов. В том числе, переход на международные стандарты отчетности о результатах геологоразведочных работ, ресурсах и запасах KAZRC

(CRIRSCO). Это позволит всем заинтересованным игрокам получать и анализировать информацию, принимать решения о работе в нашей стране и, соответственно, о привлечении необходимых инвестиций.

Принимая решение о вложении средств, инвесторы желают опираться на проверенную информацию о проекте, с четким обоснованием его экономики и просчитанными рисками. Представленные потенциальному инвестору материалы должны быть составлены по понятным ему стандартам и не вызывать сомнений в правдивости оценки минерально-сырьевых активов.

Необходимость перехода на международные стандарты отчетности связано со стратегическим Планом развития Казахстана до 2050 года, где поставлена цель — войти в 30 наиболее развитых стран мира. Это обусловлено в свою очередь, вступлением Казахстана в Комитет по стали ОЭСР (Организация экономического сотрудничества и развития). Руководящие принципы, или стандарты ОЭСР, содержат требования к раскрытию отчетности о результатах деятельности государственного и частного секторов, включая, независимый внешний аудит по международным стандартам. В сфере недропользования твердых полезных ископаемых, общепризнанным в мире стандартом является стандарт CRIRSCO. При оценке активов горнодобывающих предприятий, финансовые и инвестиционные организации, банки и биржи принимают отчеты о минеральных ресурсах и запасах, только если они составлены по международным стандартам (CRIRSCO). Общая капитализация горнопромышленных компаний, котирующих свои акции на фондовых биржах стран, применяющих стандарты CRIRSCO, составляет более 80% от общемирового горнопромышленного капитала, прошедшего биржевой листинг, и эта доля продолжает неуклонно увеличиваться. [3]

В отличие от действующей системы Государственной комиссии по запасам полезных ископаемых, международные стандарты отчетности CRIRSCO признаются практически всеми мировыми биржами и банками, что позволяет недропользователям привлекать инвестиции в их проекты разведки и разработки месторождений твердых полезных ископаемых. Сегодня более 80% глобальных объемов инвестиций в недропользование привлекаются компаниями, которые применяют стандарты отчетности CRIRSCO. Почему это происходит? Основная причина в том, что благодаря этим международным стандартам значительно снижается главный риск для инвесторов: не подтверждение ресурсов и запасов, заявленных в отчетности недропользователей. Стандарты CRIRSCO содержат весьма жесткие требования к составлению отчетности, в том числе к авторам отчетов, которые должны соответствовать критериям компетентных лиц, признанных профессионалов. Ключевым отличием стандартов CRIRSCO является иная классификация ресурсов и запасов, согласно которой в зависимости от степени геологической достоверности результатов геологоразведочных работ и анализа экономических факторов определяются три категории минеральных ресурсов. При этом к запасам относится

лишь та их часть, для которой определены все факторы, обеспечивающие жизнеспособность горного проекта, включая добычу, а также потери при добыче и сбыт продукции.

Стандарты, аналогичные шаблону CRIRSCO для предоставления публичной отчетности по результатам геологоразведочных работ, запасам и ресурсам минеральных ресурсов, были приняты за основу при разработке национальных кодексов и стандартов в Австралии, Бразилии, Канаде, Чили, Европейском союзе, Монголии, России, Южной Африке и в США. Ожидается, что уже в июне 2016 года Казахстан присоединится к этой группе. Основными преимуществами Кодекса отчетности по стандартам CRIRSCO являются:

- Единообразие использования терминов, включая классификацию минеральных ресурсов и минеральных запасов для всей международной горнодобывающей промышленности, инвесторов и финансовых учреждений;
- Отчетность, которая воплощает в себе принципы существенности, прозрачности и компетенции, а также содержит сбалансированное представление о рисках и возможностях, сопровождающих декларации о ресурсах и запасах полезных ископаемых.
- Отчеты готовятся и подписываются компетентными лицами, которые имеют минимум пять лет опыта работы по рассматриваемому характеру минерализации и типу месторождения. При этом компетентное лицо обязано соблюдать кодекс этики профессионального сообщества.
- Инвестор должен иметь больше доверия к заявлениям компетентного лица.

Инвестиционное сообщество работает на международном уровне. Оно привыкло к тому, что отчеты компетентных лиц — это средство для определения физических характеристик месторождений полезных ископаемых и основа для достоверной экономической оценки. Система, совместимая с CRIRSCO, уравнивает шансы и возможности для казахстанских месторождений в плане привлечения инвестиций и облегчит их оценку за счет использования процедур, которые широко используются в мире.

Оценку ресурсов и запасов по стандартам CRIRSCO могут выполнять только признанные квалифицированные специалисты, так называемые компетентные лица. В шаблоне CRIRSCO указаны четкие требования к ним. Во-первых, это должен быть специалист, являющийся действительным членом признанной профессиональной организации, родственной по своему профилю той деятельности. Во-вторых, компетентное лицо должно иметь, как минимум, пятилетний опыт работы, аналогичной по своему содержанию (типу месторождения и характеру промышленной минерализации) той, которой он собирается заняться. [4]

В Казахстане по шаблону CRIRSCO разработаны стандарты отчетности KAZRC, которые официально вошли в июне 2016 года в семейство международных стандартов и, соответственно, получили мировое признание.

Таким образом, преимущества стандартов CRIRSCO в том, что они позволяют снижать риски для инвесторов, что приводит к увеличению объемов

разведочных работ и, соответственно, к развитию ресурсной базы для горнодобывающей и металлургической отраслей.

Литература:

1. Джантуреева, Э. Недропользование: запасы, добыча, инвестиции 2000–2015. // Журнал «Kazakhstan». — Алматы, 2016. — №3. — с. 73–76
2. www. agmp. kz. сайт Республиканской Ассоциации горнодобывающих и горно-металлургических предприятий.
3. Стандарты ОЭСР — целевые индикаторы для вхождения Казахстана в число 30 самых развитых стран мира // www. Inform. kz. сайт Международного информационного агентства kazinform.
4. Блиц-опрос. Стандарты CRIRSCO снижают риски. // Журнал «Kazakhstan». — Алматы, 2016. — №3. — с. 36–39.

Forecasting the amount of allowance for doubtful claims

Shulgina Irina I., senior teacher;
Gartsueva Yekaterina V., Master of Economic Sciences
Ye.A. Buketov Karaganda State University

Accounts receivable occurs because of the mismatch between the date of delivery of goods (services) and the date of receipt of payment for the goods (services). In practice, often there are situations when the debt of various businesses and individuals on contractual obligations is repaid untimely or is not paid at all. This case causes the doubtful and uncollectible receivables. [1] No matter how receivables control system advanced and efficient, there will always be buyers who have not paid for goods purchased or services rendered.

Receivable may be recognized as a doubtful claim in the following cases: firstly, if it is not paid within the period established by the contract or the law; secondly, if it is not provided with the relevant payment guarantee [2].

There is no explicit prohibition in IAS on the formation of the allowance for doubtful receivables, other than the «trade receivables». For example, if there is evidence of impairment of the receivables the allowances with respect to receivables from employees, settlements with suppliers and contractors (settlements of advance paid out), notes receivable can be formed [3].

The key problem of the market economy is the problem of rational choice. To make the right and grounded choice (or to carry out forecast) mathematical support for the decision making process is required. Therefore, the role of mathematical methods in economics is constantly increasing. Moreover, mathematical modeling is useful for more complete understanding of the processes of clarifying their economic nature and driving forces. Due to the fact that nowadays many mathematical theories and their application areas are well developed (such as linear algebra, analysis, probability theory, correlation and variance analysis), users can use the capabilities of powerful and advanced mathematical apparatus [4].

A mathematical model is a simplified model of the original. As a result of this simplification a reduction of the dimension of the initial system take place.

Forecasting the amount of allowance is proposed to accomplish by using the regression model, which allows taking into account the impact of various factors. The factors affecting the amount of allowance for doubtful claims as follows:

1. The number of debtors (b_1). Selection of this indicator as an explanatory variable is caused by fact that the greater the number of debtors in the organization, the more likely the growth of receivables and therefore doubtful receivables.

2. Receivable turnover ratio (b^2) indicates the velocity of a company's debt collection, the number of times average receivables are turned over during a period. Accelerated turnover indicates an improvement in the situation of settlements with debtors. With a decrease of this ratio the risk of non-payment of debt increases.

3. The average annual value of receivables (b^3). Selection of this indicator as an explanatory variable is caused by fact that the greater the accounts receivable, the more likely that these receivables will become a doubtful debts.

4. Doubtful receivables at the end of the period (b_4). Selection of this indicator is caused by fact that the allowance for doubtful accounts is formed only of doubtful receivables.

Factorial study is advisable to start with determine the effect of each factor on the resultant. Statistical data of the company for the years of 2007–2014 was studied to identify the relationships between the factors mentioned above. The results of the study are presented in Table 1.

At first the linear equations of matched regression based on initial data were set up. Regression models were set up for one piece of the data and then the regression models

Table 1. Factor scores affecting the amount of receivables at the end of the reporting period, which unlikely to be paid in subsequent periods (Y)

Years	The number of debtors, b ₁	Receivable turnover ratio, b ²	The average annual value of receivables, тенге b ₃	Doubtful receivables at the end of the period, тенге b ₄	Receivables to be recognized as uncollectible receivables in the subsequent reporting periods, тенге Y
2007	60	3,26	191826436	968821	289265
2008	100	2,75	181732257	906395	275521
2009	70	3,63	220702049	1098025	322089
2010	100	4,51	246668624	1233969	364034
2011	80	4,83	259281217	1246544	368898
2012	60	2,74	207788561	1041856	290012
2013	80	4,63	252964079	1257902	367733
2014	70	4,45	224360066	1062210	x

were checked by the remaining data in chronological order. The resulting function has been used for forecasting the remaining sample values. Comparison of planned and actual values of the contributions for allowances revealed the forecast error. Test results on multicollinearity are shown in Table 2.

Results of pair dependences between the factors and the resultant value, generalized presented in Table 3.

Test results showed that the value of receivables at the end of the reporting period, which is unlikely to be paid in subsequent periods were strongly influenced by three following factors:

Table 2. Matrix of pair correlation between the indicators included in forecasting model of the allowance for doubtful debts

Indicators	The number of debtors, b ₁	Receivable turnover ratio, b ²	The average annual value of receivables, тенге b ₃	Doubtful receivables at end of the period, тенге b ₄
The number of debtors, b ₁	1	0,18	-0,17	0,18
Receivable turnover ratio, b ²	0,18	1	-0,87	0,99
The average annual value of receivables, тенге b ₃	-0,17	-0,87	1	-0,87
Doubtful receivables at end of the period, тенге b ₄	0,18	0,99	-0,87	1

Table 3. Results of the factors influence on the receivables to be recognized as uncollectible receivables in the subsequent reporting periods (Y)

Indicators	Correlation rate	Regression equation based on the data of 2007–2013 years	Coefficient of determination, R ₂	The forecast error for 2014 year
The number of debtors (b ₁)	0,30	$Y=267558+73,51 \times b_1$	0,09	1,23%
Receivable turnover ratio (b ²)	0,98	$Y=531573-0,13 \times b_2$	0,96	1,27%
The average annual value of receivables, тенге (b ₃)	-0,96	$Y=488918-16,04 \times b_3$	0,93	10,65%
Doubtful receivables at end of the period, тенге (b ₄)	0,98	$Y=3049+0,29 \times b_4$	0,96	0,47%

- receivable turnover ratio;
- value of doubtful receivables;
- the average annual value of receivables.

Expected dependence on the number of debtors has not been confirmed. The value of receivables which is unlikely to be paid in subsequent periods is inversely proportional to the debtor days ratio. It is evidenced by the negative correlation coefficient. Prediction error in this case is insignificant value. The high value of the coefficient of determination indicates a functional connection.

The next stage of the study was to examine multivariate linear regression model of the following form:

$$Y = a_0 + a_1 \times b_1 + a_2 \times b_2 + a_3 \times b_3 + a_4 \times b_4 \quad (1)$$

- Y — the value of uncollectible receivables, tenge;
- b1 — the number of debtors;
- b² — receivable turnover ratio;
- b³ — the average annual value of receivables, tenge;
- b4 — the value of doubtful receivables at the end of the period, tenge [5].

Further analysis was performed excluding the impact of the number of debtors. Regression model was set up for one piece of the data and then the regression model was checked by the remaining data in chronological order. The resulting function has been used for forecasting the remaining sample values and for calculation the forecast errors. The results are presented in Table 4.

Table 4. The results of the joint impact of factors on the value uncollectible receivables

Forecast for the year	Regression equation	Coefficient of determination, R ₂	The level of Fisher»s ratio test	Forecast error
2012	$Y = -132,54 - 1,5711 b_2 + 0,0307 b_3 + 0,2327 b_4$	0,95	0,0029	8,26%
2013	$Y = 2008,53 - 6,5739 b_2 + 0,0391 b_3 + 0,0941 b_4$	0,96	0,0031	0,43%
2014	$Y = 1984,4797 - 6,5856 b_2 + 0,0335 b_3 + 0,1076 b_4$	0,97	0,0032	4,95%

There are using different criteria to assess the model adequacy. Thus, apart from the coefficient of determination,

and Fisher»s ratio test there were also calculated other coefficients. They are presented in Table 5.

Table 5. Valuing the parameters of the equation for the t-test and P-value

Indicators	t-test	P-value
Constant term	4,122499713	0,0025
Receivable turnover ratio	4,641191785	0,0018
The average annual value of receivables, tenge	-0,27144434	0,0083
Doubtful receivables at end of the period, tenge	1,767723509	0,00175

The result is as follows: forecasted value of receivables that will not be repaid by buyers will be 996,325 tenge.

Thus, allowances should be established on justified estimation basis, because for management purposes it is equally harmful both underestimation and overestimation of the magnitude of the allowance. The use of economic-mathematical modeling techniques is considered as methodological recommendations for determination of the amount of allowance for doubtful claims.

Mathematical methods are essential tools in the analysis of economic phenomena and processes, in developing theoretical models that allow displaying the existing relations in economic life and to predict the behavior of economic agents and economic dynamics. Mathematical modeling is becoming the language of modern economic

theory, equally understandable to scientists all over the world.

The mathematical model proposed in the article can be used as an additional source of information in determination the amount of provision for inventory obsolescence. Moreover, the use of computational modeling data will take into account the dynamics of changes in indicators and provide managers with information about the strength and direction of the analyzed factors on the resultant.

Implementation of proposed methodical recommendations related to valuation allowances formation, registration and recognition in financial statements, will promote the use of valuation allowances in practice. This fact will increase the accuracy and information disclosures completeness in the financial statements.

References:

1. Nurseitov E. Accounts receivable as a financial instrument // Accounting and audit of Kazakhstan. — 9 (2013), с. 6–9.
2. Proskurina V.P. Accounting from the basics until the balance, 2009.
3. IAS 39 «Financial Instruments: Recognition and Measurement» //www. online. zakon. kz
4. Polozov A. B. Economic and mathematical modeling as a method of decision-making // www. gaap. ru
5. Bobrov E. A. The role and place of mathematical models in economics //www. books. efaculty. kiev. ua

Вопросы экономики и управления

Международный научный журнал
№ 1.1 (08.1) / 2017

Редакционная коллегия:

Главный редактор:
Ахметов И.Г.
Члены редакционной коллегии:
Арошидзе П.Л.
Брезгин В.С.
Велковска Г.Ц.
Желнова К.В.
Курпаяниди К.И.
Кучерявенко С.А.
Матроскина Т.В.
Яхина А.С.

Руководитель редакционного отдела:

Кайнова Г.А.

Ответственный редактор:

Шульга О.А.

Художник:

Шишков Е.А.

Верстка:

Бурьянов П.Я.

Международный редакционный совет:

Айрян З.Г. (Армения)
Арошидзе П.Л. (Грузия)
Атаев З.В. (Россия)
Ахмеденов К.М. (Казахстан)
Бидова Б.Б. (Россия)
Борисов В.В. (Украина)
Велковска Г.Ц. (Болгария)
Гайич Т. (Сербия)
Данатаров А. (Туркменистан)
Данилов А.М. (Россия)
Демидов А.А. (Россия)
Досманбетова З.Р. (Казахстан)
Ешиев А.М. (Кыргызстан)
Жолдошев С.Т. (Кыргызстан)
Игисинов Н.С. (Казахстан)
Кадыров К.Б. (Узбекистан)
Кайгородов И. Б. (Бразилия)
Каленский А.В. (Россия)
Козырева О.А. (Россия)
Колпак Е.П. (Россия)
Курпаяниди К.И. (Узбекистан)
Куташов В.А. (Россия)
Лю Цзюань (Китай)
Малес Л.В. (Украина)
Нагервадзе М.А. (Грузия)
Нурмамедли Ф.А. (Азербайджан)
Прокопьев Н.Я. (Россия)
Прокофьева М.А. (Казахстан)
Рахматуллин Р.Ю. (Россия)
Ребезов М.Б. (Россия)
Сорока Ю.Г. (Украина)
Узаков Г.Н. (Узбекистан)
Хоналиев Н.Х. (Таджикистан)
Хоссейни А. (Иран)
Шарипов А.К. (Казахстан)

Статьи, поступающие в редакцию, рецензируются.

За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы.

Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов.

При перепечатке ссылка на журнал обязательна.

Материалы публикуются в авторской редакции.

Адрес редакции:

почтовый: 420126, г. Казань, ул. Амирхана, 10а, а/я 231;
фактический: 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.
E-MAIL: INFO@MOLUCH.RU; HTTP://WWW.MOLUCH.RU/

Учредитель и издатель:

ООО «Издательство Молодой ученый»

ISSN 2412-3773